

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İlkay ÇIKLA

NATO'NUN ASKERİ ve SİVİL ALANLARDA AB İLE İŞBİRLİĞİ ve TÜRKİYE'YE
ETKİLERİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İlkay ÇIKLA

NATO'NUN ASKERİ ve SİVİL ALANLARDA AB İLE İŞBİRLİĞİ ve TÜRKİYE'YE
ETKİLERİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Sanem ÖZER

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İlkay ÇIKLA'nın bu çalışması jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ
Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Senem ÖZER
Üye : Öğr. Gör. Dr. Selim KÜÇÜKCAN

Tez Başlığı: NATO'na Askeri ve Sivil Alanlarda AB ile İstikrarı
ve Türkiye'ye Etkileri

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi 22./05./2012

Mezuniyet Tarihi 31./05./2012

Prof. Dr. Mehmet ŞEN
Müdür

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK KAVRAMI ve GÜVENLİKLEŞTİRME

1.1 Güvenlik Kavramı ve Güvenlikleştirme.....	4
1.1.1 Ulusal Güvenlik Kavramı.....	6
1.1.2 İnsani Güvenlik Kavramı.....	7
1.1.3 İnsani Müdahale Kavramı.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

NATO, AB ve TÜRKİYE’NİN ASKERİ ve SİVİL İŞBİRLİĞİ

2.1 NATO.....	19
2.1.1 Soğuk Savaş Döneminin Konjonktürel Yapılanması, Komünizmi Güvenlikleştirme.....	19
2.1.2 AB, NATO ve Türkiye’yi İşbirliğine Götüren Koşullar.....	22
2.1.3 NATO’nun Stratejik Konseptleri, Takip Eden Gelişmeler ve Bu Gelişmelerin NATO, AB ve Türkiye İşbirliğine Yansımaları.....	26
2.1.3.1 NATO’nun Soğuk Savaş Dönemi Stratejik Konseptleri.....	26
2.1.3.2 NATO’nun 1991 Stratejik Konsepti.....	26
2.1.3.3 NATO’nun 1999 Stratejik Konsepti.....	30
2.1.3.4 NATO’nun 2010 Stratejik Konsepti.....	36
2.1.4 ABD Dış Politikası ve NATO.....	38
2.2 Türk Dış Politikası ve NATO.....	45
2.3 Avrupa Birliği.....	52

2.3.1 “Ekonomik Dev, Siyasi Cüce ve Askeri Bir Solucan”	52
2.3.2 AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası	56
2.3.2.1 Batı Avrupa Birliği.....	56
2.3.2.2 Maastricht, Amsterdam ve Nice Antlaşmaları ve ODGP.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO MÜDAHALELERİ ve AB, NATO ve TÜRKİYE’NİN İŞBİRLİĞİ

3.1 NATO’nun Bosna Hersek Müdahalesi.....	61
3.1.1 Bosna Hersek Sorunu’nun Gelişimi.....	61
3.1.2 Çift Anahtar Düzenlemesi’nde Değişiklik, NATO’nun İlk Kez Kuruluşundaki Görev Tanımı Dışına Çıkması ve Sırbistan’a NATO Müdahalesi.....	64
3.1.3 Bosna Hersek’te Yeniden Yapılandırma Sürecinde NATO, AB ve Türkiye İşbirliği.....	67
3.2 NATO’nun Kosova Müdahalesi.....	69
3.2.1 Kosova Sorunu’nun Gelişimi.....	70
3.2.2 NATO’nun Arabuluculuk Faaliyetleri ve Rambouillet Görüşmeleri.....	72
3.2.3 NATO’nun 1999 Kosova Müdahalesi, Yeniden Yapılandırma Çalışmalarında NATO, AB ve Türkiye İşbirliği ve Müdahale’nin Uluslararası Alanda Gelişmelere Yansıması.....	76
3.3 NATO’nun Afganistan Müdahalesi.....	83
3.3.1 Dünya Güvenlik Algılamalarını Kökten Değiştiren Tarih: 11 Eylül 2001.....	83
3.3.2 2001 Operasyonu Sonrası Genel Görünüm: Gerçekleştirilen Uluslararası İşbirliği Sonrasında Afganistan’da İnsani Güvenlik Tesis Edilebildi mi?.....	86
SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA.....	99
ÖZGEÇMİŞ.....	115

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
A.g.s.	: Adı Geçen Sayfa
AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO	: Barış İçin Ortaklık
Bkz.	: Bakınız
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
EU	: European Union
EULEX	: AB Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu (The European Union Rule of Law Mission in Kosovo)
EUPOL	: European Union Police Mission in Afghanistan
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (General Agreement on Tariffs and Trade)
ICI	: İstanbul İşbirliği Girişimi (Istanbul Cooperation Initiative)
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IMF	: Uluslararası Para Fonu(International Monetary Fund)
ISAF	: BM Uluslararası Destek ve Güvenlik Gücü (International Security Assistance Force)
KAİK	: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KFOR	: Kosova Kuvvetleri (Kosovo Force)
KLA	: Kosova Bağımsızlık Ordusu (Kosovo Liberty Army)
MAP	: Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan)
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (The North Atlantic Treaty Organization)

NFR90	: NATO'nun Acil Müdahale Gücü (NATO Frigate Replacement for 90)
OAE	: Aktif Girişim Operasyonu (Operation Active Endeavour)
ODGP	: Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası
PRT	: Bölgesel İmar Ekipleri (Provincial Reconstruction Teams)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNAMA	: BM Afganistan Yardım Misyonu (United Nations Assistance Mission in Afghanistan)
UNMIK	: BM Kosova Misyonu (The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo)

ÖZET
NATO’NUN ASKERİ ve SİVİL ALANLARDA AB İLE İŞBİRLİĞİ ve TÜRKİYE’YE
ETKİLERİ

Bu tezin amacı NATO ve AB arasındaki işbirliğinin gelişimini ve değişimini incelemek ve ayrıca bu değişimlerin Türk dış politikasına etkilerini ortaya çıkarmaktır. NATO, Türkiye’nin Soğuk Savaş döneminin başından itibaren güvenlik ve savunma politikalarında önemli bir rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrasında NATO’nun değişimi Türk dış politikasının değişimine yol göstermiştir. Bu dönemde NATO ve AB arasındaki işbirliği de Türk dış politikası üzerinde daha fazla etkili olmuştur.

Bosna Hersek, Kosova ve Afganistan sorunları, NATO, AB ve Türkiye arasındaki işbirliğinin somut şekilde ortaya konulması amacı ile seçilmiştir. Bu örneklerin incelenmesi ile işbirliğinin Türk dış politikasına etkileri açıkça anlaşılabilir.

ABSTRACT**NATO'S COOPERATION WITH EU IN MILITARY AND CIVIL FIELDS AND THE EFFECT OF THIS COOPERATION ON TURKEY**

The aim of this thesis is to search for the evolution and transition NATO and EU cooperation and make it clear the effect of these changes on Turkish Foreign Policy. NATO have played an important role in Turkish security and defence policy since the beginning of Cold War Era. After the Cold War, the transition of NATO lead to the change of Turkish foreign policy. The cooperation between NATO and EU have also more influence on Turkish foreign policy in this period.

The conflicts of Bosnia and Herzegovina, Kosovo and Afghanistan was chosen for put forward tangible cooperation between NATO, EU and Turkey. With the examinations of these examples, the cooperation's effect on Turkish foreign policy could understand definitely.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında NATO'nun AB ile işbirliğinin Türk dış politikasına etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır. NATO, Soğuk Savaş'ın başlangıcından itibaren Türkiye'nin güvenlik politikalarında önemli bir yer tutmuştur. Soğuk Savaş sonrasında ise NATO'nun AB ile işbirliği de bu yerin bir parçası olmuş ve Türk dış politikasını etkileyen faktörler arasına girmiştir. Özellikle insani müdahale ve yeniden yapılandırma süreçlerindeki çalışmalar NATO, AB ve Türkiye'nin işbirliğinin en net olarak görüldüğü alanlar olmuştur. Tez içerisinde seçilen Bosna Hersek, Kosova ve Afganistan örnekleri ile işbirliği somut olarak açıklanmaya çalışılmıştır. 11 Eylül sonrasında ise güvenlikleştirmelerin terörizme yöneltilmesi kısa süre için işbirliğinin güçlenmesine neden olurken, 2003 yılında yaşanan Irak Savaşı ve sonrasında radikal İslami grupların gerçekleştirdikleri terör eylemleri, NATO, AB ve Türkiye arasındaki işbirliğinde farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tez içerisinde bu durumun Türk dış politikasına yansımalarının ne şekilde olduğu sorusunun cevabı aranacaktır.

Tezin hazırlanması sürecinde tavsiye ve yönlendirmeleri ile bana yardımcı olan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sanem Özer'e ve ayrıca tez yazımı boyunca maddi ve manevi desteğinden dolayı aileme ve Hürmüz Ceylani'ye teşekkür ederim.

İlkay Çıkla
2012, Antalya

GİRİŞ

Güvenlik sorunu, önemini yitirmeden; ancak şekil değiştirerek insanoğlunun ilk var oluşundan günümüze kadar medeniyetlerin en önemli sorunu olarak gündemde kalmıştır. Tarihteki ilk medeniyetler şehirlerinin etraflarını surlarla çevirmişler ya da doğal engellerin kendilerini koruması için yüksek tepelere yerleşim merkezlerini kurmuşlardır. I. Dünya Savaşı döneminde Avrupa Devletleri daha büyük bir orduya sahip olmak, daha hızlı seferberlik ve güçlü ittifaklar kurmak yolu ile güvenlik sorununu çözümlenmeye çalışmışlardır. Günümüzde ise değişen tehditlere göre daha farklı şekillerde ve çok daha geniş bir alanı kapsayacak şekilde güvenlik sorununun çözümü gerekmektedir; klasik tehditlerin ötesindeki tehditler, klasik tedbirlerin ötesinde tedbirler ve ülkeler arasında klasik işbirliklerinin ötesinde birçok farklı konuda işbirliğini gerektirmektedir. Zira nükleer bir saldırı karşısında Ortaçağ Avrupa'sındaki gibi orduların büyüklüğü, ya da I. Dünya Savaşı'nda kesin bir üstünlük sağlayan tankların fazlalığı ülkelere herhangi bir savunma sağlayamamaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, tarih boyunca devletin güvenliğini ve bekasını öne çıkartan güvenlik algılamalarından, insan güvenliğini öne çıkartan güvenlik algılamalarına doğru güvenlik kavramı genişletilmiştir ve bu süreç devam etmektedir. Küresel düzeyde güvenlik algılarındaki bu değişim, giderek daha fazla ülkenin dış politikasında yer bulmakta ve güvenikleştirmelerini etkilemektedir. Bununla birlikte devlet güvenliğini öne çıkartan güvenikleştirmelerin önemini kaybettiğini -ya da eskisinden daha az önemli olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Tez içerisinde de detaylı olarak değinileceği üzere Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (The North Atlantic Treaty Organization-NATO) ve Avrupa Birliği'nin (AB)¹ güvenlik algılamaları insani, ekonomik, toplumsal, çevresel alanlara doğru genişletilirken, devlet merkezli güvenlik kavramı da varlığını eski önemini koruyarak devam ettirmektedir.

Bu tezde, güvenlik kavramı ve kavramın Soğuk Savaş sonrasında insan güvenliğine doğru kapsamının genişletilmesi, dolayısı ile daha fazla alanda ve daha dinamik bir işbirliğine duyulan ihtiyaç neticesinde NATO'nun AB ile işbirliği ve Türkiye'ye etkileri anlatılmıştır.

¹ 1951 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuş, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ile 1965'te yapılan Füzyon Antlaşması sonrasında birleştirilmiştir. 1992 Maastricht Antlaşması sonrasında da bu Topluluklar Avrupa Birliği olarak isimlendirilmiştir. Tez içerisinde bütünlük olması için AB ifadesi kullanılacaktır.

Güvenlik algılamalarının insani güvenliği kapsar hale gelecek ölçüde genişletilmesi, insani müdahale kavramını doğurmuştur ve bu durum tezde incelenen Bosna Hersek, Kosova ve Afganistan Müdahaleleri'nin çıkış noktası olmuştur. İnceleme alanlarının daraltılarak daha somut örneklerin verilmesi ve daha iyi analiz yapılabilmesi amacıyla hem kronolojik, hem de bölgesel olarak (Bosna Hersek ve Kosova Avrupa coğrafyasında ve Afganistan Ortadoğu sınırları içerisinde) birbirini takip eden insani müdahaleler seçilmiştir.

Üç ana bölümden ve Sonuç bölümünden oluşan tezin “Güvenlik Kavramı ve Güvenlikleştirme” başlığı altında tezde bahsedilecek olan ulusal güvenlik kavramı, insan güvenlik kavramı ve insani müdahale kavramları verilen örnekler ile birlikte açıklanmıştır.

“NATO, AB ve Türkiye'nin Askeri ve Sivil İşbirliği” bölümünde AB, NATO ve Türkiye'nin arasındaki işbirliğinin oluşması ve gelişmesi, gerçekleştirilen zirveler ve imzalanan antlaşmalar ile birlikte dönemin siyasal konjonktürü analiz edilerek incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümü olan “NATO Müdahaleleri ve AB, NATO ve Türkiye'nin İşbirliği” bölümü ise NATO'nun insani müdahalelerinin ve yeniden yapılandırma süreçlerinin değerlendirilmesinden oluşmaktadır. “NATO'nun Bosna Hersek Müdahalesi” başlığı altında sorunun ortaya çıkışı, müdahale ve sonrasında çatışma çözümünün sağlanması, ardından da yeniden yapılandırma süreçlerinde AB, NATO ve Türkiye'nin işbirliği ve görev dağılımı incelenmiştir. “NATO'nun Kosova Müdahalesi” başlığı altında Kosova sorunu karşısında insani müdahale konusunda Bosna Hersek deneyimi olan NATO'nun Kosova'ya daha hızlı şekilde müdahalesi işlenmiştir. Ayrıca çatışma çözümünde kat edilen mesafe, yeniden yapılandırma süreçlerindeki AB ve NATO işbirliğinin Kosova'nın bağımsızlığına etkileri, bu durumun uluslararası konjonktürde yarattığı sonuçlar ve Türk dış politikasına etkileri irdelenmiştir. “NATO'nun Afganistan Müdahalesi” başlığı altında ise 11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından, NATO'nun Kurucu Antlaşma'daki görevi doğrultusunda üye devletlerden birine gerçekleştirilen saldırıya ilk kez cevap vermesi, ilk kez Avrupa coğrafyasının dışında bir bölgeye müdahalesi, Bosna Hersek ve Kosova Müdahaleleri'nden farkları ile birlikte açıklanacak ve yeniden yapılandırma konusunda işbirliği, yaşanan zorluklar ve bu durumun uluslar arası alana yansıyan etkileri belirtilecektir.

NATO'nun insani müdahalelerinin ve yeniden yapılandırma sürecindeki çalışmalarının başarısının değerlendirilmesi bakımından aşağıdaki ölçütler kullanılacaktır². İlk olarak müdahale sonrasında güvenli bölgenin oluşturulması gerekmektedir. Sıcak çatışmaların sona erdirilmesi ve bireylerin öldürülme korkusu yaşamadan günlük hayatlarına devam edeceği ortamın tesis edilmesi operasyonun başarısı için olmazsa olmazdır. Sonrasında ise bireyin insan haklarına uygun şekilde yaşamını devam ettirebileceği insani bölgenin oluşturulması gerekmektedir. Son olarak ise politik bölgenin oluşturularak demokrasinin işler hale getirilmesi gerekmektedir ve bu düzeyde sivil toplum kuruluşlarına üyelik, politik sürece katılımın sağlanması gibi hakların bireylere tesis edilebilmesi gerekmektedir. Bu bölge serbest seçimlerin yapılması ve yeni yönetimin kurulması süreçlerini de kapsamaktadır.

Tezin içerisinde AB, NATO ve Türkiye'yi işbirliğine götüren koşulların neler olduğu ve zaman içerisinde nasıl değişim gösterdiği sorusunun cevabı aranacaktır. Dönemin konjonktürel gelişmelerinin işbirliğinin gelişmesine ya da azalmasına olan etkileri açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca Türkiye'nin AB ve NATO ile işbirliği yaparak dünya barış ve istikrarına olan katkılarının neler olduğu ve işbirliğinin Türk Dış Politikası'nı nasıl etkilediği sorusunun cevabı tezde yanıtlanmaya çalışılacaktır. Bunların yanında realist teorilerin bakış açısından insani müdahalelerin gerçekleştirilme sebepleri araştırılacaktır.

Tezde çok sayıda yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanılmış, tez konusunun çok sayıda orijinal metni içermesi (BM Kararları, NATO Bildirgeleri ve Stratejik Konseptleri, zirve kararları gibi) nedeniyle birincil kaynaklardan yararlanılmaya öncelik verilmiştir.

² Bu ölçütler şu kitaptan alınmıştır; Oliver Ramsbotham, Tom Woodhouse, Hugh Miall, Contemporary Conflict Resolution, Polity Press, 1. Basım 2011, s.147-148.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK, NATO, AB ve TÜRKİYE’NİN ASKERİ ve SİVİL İŞBİRLİĞİ

Güvenlik, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından ‘toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet’ olarak tanımlanmıştır. Tez içerisinde ise, bu anlamından daha kapsayıcı şekilde değerlendirilecek ve NATO, AB ve Türkiye arasındaki işbirliğinin ana teması olacaktır.

1.1 Güvenlik Kavramı ve Güvenlikleştirme

Uluslararası alanda yüzyıllardır baş aktör olarak nitelendirilen devletler varlıklarını idame ettirmek için en başta güvenliklerini sağlamak durumundadırlar. Cicero ve Lucretius ile birlikte ‘securitas’ (güvenlik) terimi M.S. 1. yy.da uluslararası ilişkiler kavramları arasına girmiştir³. Dönemin Roma Barışı’nı (Pax Romana) anlatması bakımından dikkat çekicidir; güvenlik kavramının barış ile doğrudan alakalı olduğunu göstermektedir.

Buzan, güvenlikleştirmeyi: “ bir şeyin, değerli olduğu kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehlike olarak kurgulanması ve bu kurgulanmanın buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılması”⁴ olarak tanımlamaktadır. Güvenlik kavramının zaman içerisinde değişmesi, güvenlikleştirme kavramının da değiştirilmesine neden olmuştur. Örneğin 19.yy boyunca ülkeler için ilk vuruş gücü ve orduların büyüklüğü önemlidir, ancak nükleer silahların bulunmasından ve II. Dünya Savaşı’nda kullanılmasından sonra nükleer güç, orduların büyüklüğünden çok daha büyük bir tehdit haline gelmiş ve ülkelerin güvenlikleştirmelerinde en üst sıralara yükselmiştir.

Devletlerin ulusal güvenliklerini sağlamaları amacıyla gerçekleştirdikleri politikaları, uluslararası ilişkilerde temel yaklaşımlar olan ‘idealist’ ve ‘realist’ akımlar farklı değerlendirmektedirler. Hobbes, Morgenthau ve Machiavelli’nin öne çıkan isimlerinden olduğu realist akımı destekleyen düşünürler uluslararası ilişkileri, devletlerin kendi güvenliklerini korumak için sürekli güç yarışında buldukları, şiddete eğilimli oldukları ve sadece diğerleri ile ortaklık yaparak güç dengesi sağlamayı amaçladıkları bir ortam olarak

³ Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt.5, Sayı.18, Yaz 2008, s.2-3.

⁴ Barry Buzan, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt.5, Sayı.18, Yaz 2008, s.108.

görmektedirler⁵. Kant ve Hegel'in öne çıkan isimlerinden olduğu idealist düşünürler ise, devletlerin aralarında rekabete ve devamlılıklarını sağlamak için şiddete yönelimlerini reddederek; devletlerin uluslararası barışı sağlamak için işbirliğine eğilimli olduklarını savunmaktadırlar⁶. Kant'ın 'Sürekli Barış' (1795) yaklaşımından etkilenen dönemin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı W. Wilson, I.Dünya Savaşı sonrasında barışın kalıcılığını sağlamak amacıyla Milletler Cemiyeti (MC) Şartı'na uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla ekletmiş, MC'nin dağılması sonrasında ise BM Kurucu Antlaşması'na uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması hedefi koyularak kolektif güvenlik uluslararası boyuta taşınmıştır⁷. Ancak dikkat edilmelidir ki; güvenlik bu dönemde devletlerin güvenliği olarak algılandığı için, BM Antlaşması'ndaki kolektif güvenlik kavramı, devletlerin kolektif güvenliğini ifade etmektedir.

Oluşturulmak istenilen uluslararası barışın temini için yeterince güçlü olmayan MC, II. Dünya Savaşı'nı engelleyememiş ve II. Dünya Savaşı sonrası başlayan iki kutup arasındaki Soğuk Savaş dönemi, idealist akımın sorgulandığı, realistlerin vurguladığı askeri güç ve güvenlik konularının öne çıktığı bir dönem olmuştur. Bununla birlikte barışın devam ettirilmesi ve uluslararası huzurun sağlanması iki kutup tarafından da amaç edinilmiştir⁸.

Glaser gibi iyimser noerealist düşünürler klasik realizmin birçok varsayımını kabul etmekle birlikte, uluslararası ortamda şiddet kullanımı yerine devletlerin işbirliği yapabilecekleri koşulların varlığını temel almakta ve daha iyimser bir tablo çizmektedirler. Eleştirileri temel olarak üç ana olguda toplanmaktadır; ilk olarak klasik realizmin temelinde bulunan güç yarışı varsayımına rağmen, devletler Soğuk Savaş döneminde silahlanma yarışı karşısında işbirliğini tercih etmişlerdir. Ayrıca birçok kez devletler görece kazançlarının peşinden gitmek yerine işbirliğine gitmeyi tercih etmişlerdir. Son olarak ise iyimser noerealistler yapısal realizmdeki aldatma olgusunun gereğinden fazla vurgulandığını belirtmektedirler⁹.

⁵ Atilla Eralp, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, 7.Basım, Derleme: Atilla Eralp, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s.72-80.

⁶ A.g.e., s.61-70.

⁷ Brauch, a.g.m., s.3.

⁸ John H. Herz, "Political Realism Revisited", International Studies Quarterly, Vol.25, No.2, Haziran 1981, s.201.

⁹ John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt:5, Sayı:18, Yaz 2008, s.76-77.

Buzan benzer şekilde, devletlerin ulusal güvenliklerini temel alan bir yaklaşım izlemelerine rağmen, daha olgun devletlerin kendi politikalarını oluşturma sürecinde komşularının da çıkarlarını göz önünde bulundurdıklarını ifade etmektedir¹⁰. Buzan'a göre günümüzde ulusal güvenlik giderek yerini uluslararası güvenliğe bırakmaktadır. Buzan ve Kopenhag Okulu düşünürleri, bu duruma örnek olarak ezeli rakip olarak görülen Fransa ve Almanya'nın Roma Antlaşması ile Avrupa'daki diğer devletleri de kapsayan bir 'topluluk' duygusu yaratarak işbirliği yapmasını göstermektedirler¹¹. Bu örnek, noerealist akımın yapısal realizmin ulus devletin işbirliğinden kaçınan, hileci ve sadece kendi menfaatini düşünen tanımlamasına karşı, uluslararası ortamda istenilen işbirliğinin sağlanabileceğini destekler nitelikte bir olgudur.

Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan Eleştirel Teori'nin kurucusu olan Frankfurt Okulu, öne sürülen teorilerin ideolojilerden ayrı düşünülemeyeceğini vurgulayarak farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Eleştirel Teori'ye göre kişilerin buldukları toplum, kişilerin algılamalarını ve bu bağlamda fikir üretmelerini ve teoriler ortaya koymalarını yönlendirmektedir. Kapitalist ülkelerden gelen teorilere eleştirel bir şekilde yaklaşarak bu teoriler üretilirken toplumsallığın göz ardı edildiği eleştirilerini getirmektedirler¹². Onlara göre kapitalist toplumdaki güvenlik teorileri, diğer toplumdaki güvenlik algılamalarını açıklamak için yeterli değildir. Ayrıca Eleştirel Teori'yi savunan düşünürler, devlet dışındaki aktörlerin (yani bireylerin) karşılaştığı sorunların da güvenlik kavramına dahil edilmesinin gerekliliğini vurgulamışlardır¹³.

1.1.1 Ulusal Güvenlik Kavramı

Ulusal güvenlik kavramı, *'Stratejik, taktik, personel, sektör, kamu güvenliği faaliyetlerinin yürütülmesi başta olmak üzere, devletin siyasi, sosyal, dış politik, ekonomik ve askeri çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi için stratejik seviyede yapılan çalışmalar bütünü'* olarak tanımlanabilir¹⁴. Snowman, Amerika'nın ulusal zenginliğini ve ulusal güvenliğini tehlikeye atan durumları Büyük Depresyon, II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş olarak

¹⁰ Baylis, a.g.m., s.76-77.

¹¹ Baylis, a.g.m., s.77.

¹² Robert J. Antonio, "The Origin, Development, and Contemporary Status of Critical Theory", The Sociological Quarterly, Vol.24, No.3, Yaz 1983, s.331-333.

¹³ A. Şevket Ovalı, "Ütopya İle Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt.3, Sayı.10, Yaz 2006, s. 12.

¹⁴ Kerem Aklın ve C.Fuat Gürlesel, "Dünya Ekonomisine Yönelik Global Tehditler, Dünya'da Güvenlik Ve Tehdit Kavramının Evrimi Ve Global Güvenlik İçinde Ulusal Güvenlik Perspektifi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Temmuz 2004, Sayı.6, s.14.

nitelendirmiştir¹⁵ ve Amerikan çıkarlarını ifade etmek için kullanılan ulusal güvenlik kavramı, uluslararası literatürde giderek daha fazla kullanılacaktır.

Soğuk Savaş boyunca devletlerin işgal edilme korkuları, hükümetlerin ise ihtilal ile iktidardan uzaklaştırılma korkuları sürekli olarak ulusal güvenlik temelli politikaların izlenmesine neden olmuş ve insani güvenlik her zaman için ulusal güvenliğin geri planında kalmıştır. 1950’lerde ulusal güvenlik kavramına sürdürülebilir kalkınma faktörü (ekonomik boyutu), 1970 sonrasında ise çevre faktörü de dahil edilecektir¹⁶. Kopenhag Okulu, devletin ve iktidarın refahı için ekonomik güvenliğe önem vermekte ve bunun için piyasaların yerel ve küresel düzeyde rahat işleyişine vurgu yapmaktadır¹⁷.

Ulusal güvenlik kavramı özellikle Soğuk Savaş boyunca oldukça popüler olmuş, kutuplar arasındaki mücadelenin temelini oluşturmuştur. Kutuplar kendi etki alanlarında gördükleri bölgelerde herhangi bir istikrarsızlık yaşandığında dorudan müdahale etmişler ve gerek bölge istikrarını, gerekse ulusal çıkarlarını ve kazanımlarını koruyarak ve ortaya çıkan can kayıplarını yok saymışlardır. Kutupların bu dönemde askeri örgütlenmeleri öne çıkartan politikalar izlemeleri ve askeri güçlerini arttırmak amacıyla sürekli çalışmalar yürütmeleri de ulusal güvenliklerini garanti altına alma ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

AB üye ülkelerinde ise, Avrupa ülkelerinin ulusal çıkarlarını takip etmelerinin getirdiği iki büyük savaş sonrasında, ulusal çıkarları dahilinde işbirliği yapmaları görüşü benimsenmiştir. Soğuk Savaş boyunca ulusal güvenlik konuları ön planda tutulmaya devam etse de, ülkeler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi için kapsamlı çalışmalar yürütülmüş ve bu konuda başarı sağlanarak ulus üstü ve örneği görülmemiş bir yapı ortaya çıkartılmıştır.

1.1.2 İnsani Güvenlik Kavramı

İnsani güvenlik kavramının güvenlik kavramına dahil edilmesi 1990’lar sonrasında olmasına rağmen, 1970’ler itibariyle üzerinde konuşulmaya ve güvenlik kavramının genişletilmesinin gerekliliği tartışılmaya başlanmıştır.

1972 Stockholm Konferansı’nda ifade edilen sürdürülebilir kalkınma kavramı; çevreye zarar vermeden ekonominin iyileştirilmesi ve kalkınmanın sağlanması, zaman içerisinde insan

¹⁵ Daniel Yergin, “Shattered Peace: The Origins Of The Cold War and The Natinal Security State”, International Affairs, (Royal Institute of International Affairs 1944-) Vol.55, No.2, Nisan 1979, Review by Tony Sharp, 1977, s.337.

¹⁶ Brauch, a.g.m., s.36.

¹⁷ Czeslaw Mesjasz, “Ekonomik Güvenlik”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt.5, Sayı.18, Yaz 2008,s.142.

hakları ve kadın haklarında iyileşmenin yaşanması, doğal afetler ve hastalıklar başta olmak üzere insani güvenliğin içerisinde yer alan çeşitli olguların iyileştirilmesini sağlayacak bir proje olarak tanımlanmıştır¹⁸.

1990'lara gelindiğinde ise dünyanın birçok bölgesinde milyonlarca insanı doğrudan etkileyen etnik çatışmalar şiddetlenmiş ve insani güvenlik kavramı BM gündemine girmiştir. BM, 2000 yılında yayınladığı Binyıl Raporu'nda¹⁹ BM'nin 1990'lı yıllarda kolektif güvenliği tesis etmek için önceki yıllara göre çok daha fazla yaptırım uyguladığını belirtmiştir. 1994 yılında BM İnsani Kalkınma Raporu, ilk kez insani güvenliği '*artan salgın hastalıklar, açlık, işsizlik, suç, sosyal çatışma, siyasi baskı ve çevresel tehditler*' olgularını da içine alarak '*özgürlükleri ve insan olmanın gereklerini sağlayacak ve geliştirecek şekilde, insan hayatının ve öz değerlerinin korunması*' olarak ifade etmiştir. Bununla birlikte insani güvenlik kavramının içerisinde hangi olguların yer aldığı sorusunun kesin bir yanıtı bulunmamaktadır²⁰.

Eleştirel Teori, insani güvenlik kavramına en fazla katkıyı yapan teoridir. Kopenhag Okulu, insani güvenliğin toplumsal boyutuna katkı yapmış olsa da, birey güvenliğini devlet güvenliğinin arka planına atan bir yaklaşım izlemiştir. Eleştirel Teori'yi ortaya atan Frankfurt Okulu ise devlet haricindeki aktörlerin ve özellikle insan faktörünün önemini vurgulamış, çevresel felaketler, salgın hastalıklar, göç benzeri olguları da güvenlik kavramının içerisinde değerlendirmiştir.²¹

Kopenhag Okulu ise daha çok ekonominin iktidarın ve devletin refahı için önemine vurgu yapmıştır²². Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (International Labour Organization-ILO) ekonomik güvenliği öne çıkartan yaklaşımında; iş gücü piyasası güvenliği, istihdam güvenliği, iş güvenliği, yetenek güvenliği, yapılan işin güvenliği, temsil güvenliği ve gelir güvenliği ekonomik güvenliğin içerisinde gösterilmektedir²³.

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun Kurucu Antlaşması'nın 2. Maddesi'nde '*...ortak bir pazarın kurulması ile Üye Devletlerde, ekonomik genişlemeye, istihdam ve yaşam*

¹⁸ Ovalı, a.g.m., s. 16.

¹⁹ <http://www.un.org/millennium/sg/report/ch3.pdf>

²⁰ Ovalı, a.g.m., s.18-19, Alıntı: UN Development Report, Newyork, Oxford University Press, 1994, s.22.

²¹ Ovalı, a.g.m., s. 10-13.

²² Mesjasz, a.g.m., s.142.

²³ A.g.m., s.143.

*standartlarının yükselmesine katkıda bulunmaktadır*²⁴ ifadesi ile devletlerin ekonomik güvenliği öne çıkartılmış, ancak zaman içerisinde yurttaşların ekonomik güvenliğini ön plana çıkartan düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 1974'te Birinci Sosyal Eylem Planı hazırlanmış; sosyal alanda daha fazla işbirliğine ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır²⁵. Bu Plan dahilinde Konsey tarafından özellikle toplumdaki dezavantajlı grupların (engelliler ve yaşlılar gibi) yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, eşit fırsatların sağlanabilmesi (özellikle kadın-erkek eşitliği üzerinde durulmuştur), sağlıklı ve güvenli çalışma koşullarının sağlanabilmesi için direktifler verilmiş, tam istihdam için Avrupa Sosyal Fonu'nun kaynakları arttırılmıştır²⁶. 1992 Maastricht Antlaşması ile Avrupa Vatandaşlığı kavramı önem kazanırken, Birliğin sosyal boyutunun güçlendirilmesi, Anlaşma'nın beş hedefinden biri olarak tanımlanmıştır²⁷. Maastricht Antlaşması'nın Sosyal Politikalarla İlgili Protokolü'nün 2. Maddesi'nde işçilerin iş sağlığı ve iş güvenliği ortamının geliştirilmesi, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, işçiler için sosyal güvence ve sosyal korumanın sağlanması, işçilerin bilgilendirilmesi ve işçilere danışılması, kadın-erkek arasında fırsat eşitliği ve eşit muamelenin sağlanması, işsizlerin iş piyasalarına entegre edilmeleri konularında üye ülkelerin AB tarafından desteklenmeleri öngörülmüştür²⁸. 2007'de imzalanan Lizbon Antlaşması'nın 2.Maddesi'nde tam istihdamın gerçekleştirilmesi ve sosyal programların uygulanması, sürdürülebilir kalkınma ve çevrenin korunması gibi hükümler AB'nin amaçları arasında belirtilmiştir²⁹. AB'nin güvenlik algılamalarının sosyal, toplumsal ve ekonomik alanlara doğru genişlediği görülmektedir.

1.1.3 İnsani Müdahale Kavramı

Vincent'in tanımı ile müdahale, *“ülkelerin iç meselelerine başka ülkelerin, grup halinde devletlerin ya da örgütlerin müdahalede bulunarak o ülkenin yönetimini değiştirme amaçlı hareketleridir”*³⁰. İnsani müdahale ise insan hakları ihlali gerekçesi ile bu tür bir müdahalenin gerçekleştirilmesidir. Yukarıdaki tanımdan tahmin edilebileceği üzere insani müdahale kavramı tartışmaya oldukça müsait bir kavramdır. İnsani müdahalede bulunulması için ne kadar insanın ölmesi gerekmektedir? Müdahalenin uluslararası alanda meşruluğu var mıdır? Müdahalenin yapılmasına hangi devlet-devletler karar verecektir? Müdahale edecek güç nasıl

²⁴ AKÇT Kurucu Antlaşması (Paris antlaşması), s.6 <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/> (25.04.2010)

²⁵ http://www.europarl.europa.eu/factsheets/4_8_1_en.htm (25.04.2010)

²⁶ Şerife Tüzcan Özşuca, “Avrupa Birliği Sosyal Politikası Tarihsel Gelişim”, Mülkiye Dergisi, Cilt.27, Sayı.239., s.330.

²⁷ http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/treaties_maastricht_en.htm, (29.04.2012)

²⁸ <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0090000015> (29.04.2012)

²⁹ <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML> (02.03.2012)

³⁰ Nicholas J. Wheeler, ve Alex Bellamy, “Humanitarian Intervention in World Politics”, Editör: J. Baylis ve S. Smith , The Globalization of World Politics, Oxford: OUP Pres, 2005, s. 557., Alıntı: John R. Vincent, “Nonintervention and International Order”, Princeton University Press, 1974

belirlenecektir ve hangi devletlerden oluşacaktır? Müdahalede aşırıya gidilmemesini ve devletlerin egemenlik haklarının ihlal edilmemesini kim garanti edecektir? Müdahale sonrasında insan haklarını ihlal eden ülkenin iktidarı değiştirilecek midir yoksa sadece müdahale ile saldırgan tutumu mu engellenecektir? Müdahale sonrasında bölgede uzun vadede barışı hangi güçler sağlayacaktır? Sorular uzayıp gitmektedir ve cevapları günümüzde de kesin olarak verilebilmiş değildir. Vincent, BM'in insan hakları tanımının açık olmadığını, ülkelerin dayanışma içerisinde ve diğer ülkelerin egemenlik haklarına saygı duyarak müdahaleden kaçınmaları gerektiğini, insan hakları ihlalini önlemek amacıyla yapılan insani müdahalelerin tamamen tarafsız olmayacağını belirtmektedir³¹.

BM Antlaşması'nın³² 2. Maddesi'nin 4. Fıkrası, devletlerin toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığına karşı diğer devletlerin müdahale etmesini kesin olarak yasaklamaktadır. Bununla birlikte uluslararası barış ve güvenliğin korunması için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun (BMGK)³³ gerekli olan barışçıl önlemleri (ekonomik ambargo, ulaşımın kesilmesi uygulamaları gibi) alma yetkisinin olduğu belirtilmektedir ve bu barışçıl önlemlere diğer devletlerin uymaları gerektiği 41.Madde'de belirtilmektedir. BM Antlaşması'nın 42. Maddesi'nde barışın tehdit edilmesi durumunda BMGK'nin askeri harekât kararı alabileceği belirtilmektedir. BMGK kararı olmadan yapılacak bir müdahale BM Antlaşması'nın devletlerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne vurgu yapan 2. Maddesi'ne aykırı bir eylem olacaktır.

Realizme göre devletler self-help (kendi kendine yardım) ilkesi çerçevesinde çıkarlarını gerçekleştirmek üzere mücadele vermektedir ve bu mücadelede sadece kendi öz kaynaklarına güvenebilir. Her devlet kendi güvenliğini sağlamak ve uluslararası ortamda varlığını devam ettirmek durumundadır. Bu bağlamda devletler dış politikada da rasyonel davranarak sadece kendi çıkarları ile ilgilenecekler ve çıkarlar ölçüsünde hazırladıkları politikalarında moral ilkeleri ve ahlaki değerleri göz ardı edeceklerdir. Realizme göre devletlerin bir diğer devlete insani sebepler ile müdahale ederek maddi olarak fedakârlıkta bulunması makul bir durum değildir, devletlerarasında salt insani sebeplerle bir müdahale olamaz. Arı, bu durumu şu

³¹ Andrea Birdsall, *The International Politics of Judicial Intervention*, The New International Series, 1. Basım 2009, s.25.-26. Alıntı: John R. Vincent, "Nonintervention and International Order", Princeton University Press, 1974, s.344-346.

³² Birleşmiş Milletler Antlaşması 26 Haziran 1945, BM, <http://www.uncankara.org.tr/index.php?ID=41&LNG=1> s.7 (14.02.2012)

³³ BM, daha sonraki yıllarda II. Dünya Savaşı'nın galip devletlerinin egemenliğinde bir örgüt olduğu, BMGK üyelerinin veto haklarının bulunması ve BMGK kararları almaları konusunda ayrıcalıklarının bulunması ancak diğer ülkelere bu hakkın tanınmaması nedeniyle oy sisteminin adil olmaması eleştirilerine maruz kalacaktır: Hans Köchler, "The Voting Procedure in the United Nations Security Council", 1991, s.12-13. http://i-p-o.org/Koehler-Voting_Procedure-UN_Security_Council.pdf (05.01.2012)

sözler ile ifade etmektedir: “...*dış politikada rasyonel davranan devletin moral ilkelere bağlanması veya ahlaki hareket etmesi beklenmemelidir... realistler için ideolojik tercihlerin iyi ya da kötü olması diye bir şey yoktur. Önemli olan neyin devletin çıkarına olduğudur.*”³⁴.

İdealistler ise realistlerin aksine uluslararası ilişkilerde adalet, ahlak gibi moral kavramları benimsemektedirler; idealizme göre ülkelerin koşulları iyileştirmek ve bölgesel ya da dünya barışını korumak, istikrarı sağlamak gibi nedenler ile işbirliği yapması doğaldır, hatta gereklidir. İdealizmin bir diğer tezi ise demokrasinin benimsendiği ülkelerin çoğunlukta olduğu bir düzende, barışın egemen olacağı düşüncesidir. İnsanoğlu doğuştan iyi ve erdemlidir, aydınlatılarak bu özellikleri ortaya çıkartılmalıdır. Kendi kaderini tayin hakkına sahip halklar demokratik sistemle barışçıl hükümetleri iş başına getirecektir, bu hükümetler ise birbirleri ile işbirliği yaparak genel barışın sağlanması ve sürdürülmesi için gerekli koşulları halklarına sağlayacaklardır³⁵. Ülkelerin bir araya gelerek BM gibi örgütleri kurmaları ve birbirleri ile koordine halinde olmaları istenen ve beklenen bir durumdur. Bununla birlikte; yöneticilerin gerek kendi halkına, gerek diğer devletlere karşı saldırgan tutumlar izlemeleri, onların öncelikli olarak kendi halklarının taleplerine karşı duyarsız olduğunu göstermektedir³⁶. Diğer barışçıl ülkeler bu durumda bir araya gelerek uluslararası toplumun güvenliğini sağlamak için, söz konusu saldırgan yöneticilere karşı işbirliği yapmalıdırlar. İnsani müdahaleler idealist teoride, adının belirttiği gibi ‘insani’ değerler kapsamında kabul görmektedir.

Guraziu, idealizm çerçevesinde ABD’nin Somali’deki iç savaşı önlemek için askeri müdahalede bulunmasını ve I. Körfez Savaşı’ndaki tutumunu tamamen insani sebeplere bağlamakta ve bu örneklerin realizmin devletlerin salt çıkarları dahilinde hareket ettikleri görüşünü zayıflattığını belirtmektedir³⁷. Hatta 1990’lar öncesinde insani müdahale kavramının henüz yoğun olarak tartışılmaya başlanmadığı dönemlerde, Vietnam’ın Kamboçya’ya, Tanzanya’nın da Uganda’ya olan müdahalelerini insani olarak nitelendirmiştir. M. Akehurst, Vietnam’ın ve Tanzanya’nın insani müdahale gerçekleştirdikleri tezi ile ortaya çıkmamalarının nedenini uluslararası alanda insani müdahalenin meşru olmadığı konusundaki

³⁴ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006, s. 93.

³⁵ Tayyar Arı, a.g.e., s. 93. , Alıntı: Dougherty ve Pfaltzgraff, 1990, s.5., Shimko, Op. Cit, s.285-87.

³⁶ Hitler’in idealist teorisinin ‘demokrasi ile seçilen yöneticiler dünya barışının korunması için işbirliği yaparlar’ tezinin en büyük istisnası olduğu söylenilebilir. İktidara gelmeden önce diktatörlüğü savunmuş; Alman Irkının üstünlüğünü ve bir dünya gücü olması gerektiğini, bu amaç içinse şiddete ve savaşa başvurulması gerektiğini açıklamıştır. Yine de, 1933’te demokratik seçimleri kazanmış, sonrasında diktatörlüğünü ilan etmiştir. Sonrasında ise yönetime gelmeden önce açıkladığı politikalar dahilinde II. Dünya Savaşı’nı başlatmıştır. Oral Sander, Siyasi Tarih 1918-1994 İmge Kitabevi, Ankara, 14. Basım, Kasım 2005,s.43-44.

³⁷ Radi Guraziu, “Is humanitarian military intervention in the affairs of another state ever justified?”, Global Security Political & International Studies MA International Relations, Ocak 2008, s. 10.

tavirlara bağlamaktadır³⁸. Bu devletler insani müdahale gerçekleştirdiklerini açıklamak yerine, komşularındaki istikrarsızlığın sınırlarına yansıdığını ve kendilerini savunma hakkını kullandıklarını ve bunun BM Antlaşması'nın 51. Maddesi'ne göre meşru olduğunu açıklamışlardır³⁹. İlginç olan durum; bu açıklama realizmin söylemlerini kanıtlar niteliktedir: realizme göre harekâta karar veren ve bunu uygulayan ülkenin ya bu harekâttan bir çıkarının olması gerekmektedir ya da bu harekâtı yapmadığı takdirde yaşayabileceği bir zarar mevcuttur. Aksi takdirde devletler, mali yükümlülük içerisine girmesinin yanında askeri kayıpları da göz önüne alarak böyle bir harekete girişmemektedirler. Söz konusu Tanzanya ve Uganda'nın komşularındaki istikrarsızlığın devamı ile güvenliğinin ve çıkarlarının olumsuz etkilenmesi, müdahaleyi komşularındaki insan haklarının ihlali nedeniyle değil, kendi güvenlik endişeleri ile gerçekleştirdiklerini kanıtlar niteliktedir. Tez içerisinde "ABD Dış Politikası ve NATO" başlığı altında değinileceği üzere, ABD'nin Somali'ye olan yardımları iç politikada dönemin ABD Başkanı Clinton'un sert şekilde eleştirilmesine ve ABD kaynaklarını boşa harcamakla suçlanmasına neden olmuştur⁴⁰. Guraizu'nun iddia ettiği üzere, ABD'nin I.Körfez Savaşı'nda Irak'ta istikrarı sağlama çabası tamamen insani sebepler çerçevesinde gerçekleştirilmiş ise, tez içerisinde yine "ABD Dış Politikası ve NATO" başlığı altında açıklanacağı üzere, ABD'nin 1990'larda dünyanın çeşitli bölgelerindeki çatışmalara müdahale etmemesi; ABD'nin sadece petrol bölgelerinde yaşanan insan hakları ihlallerine karşı duyarlı olduğunu göstermektedir.

Fixdal ve Smith, devletlerin Irak, Bosna, Haiti ve Rwanda gibi büyük kayıpların olduğu soykırımlara yapılan insani müdahalelerinin salt insani sebeplerle yapılmadığını dile getirmektedir. Fixdal ve Smith'e göre ülkeler her ne kadar kısa vadede barışçıl amaçlarla bir araya gelerek insani değerler ile yola çıksalar ve bu durum idealizmle birebir örtüşse de, bu amaçlar mutlaka uzun vadede somut çıkarlar ile karışmaktadır; insani müdahaleler sadece insani sebeplerle olmamaktadır⁴¹.

İnsani müdahale kavramı içerisinde çatışan taraflar arasında uzlaşma yollarının araştırılarak barış görüşmelerinin yürütülmesi çalışmalarını kapsayan arabuluculuk faaliyetleri de önemli bir yere sahiptir. BM Antlaşması'nın 33. Maddesi'nde ülkelerin barış ve güvenliği

³⁸ Guraziu, a.g.m., s. 9. Alıntı: M. Akehurst quoted in Charlotte Bretherton, "Security after the Cold War: Towards a Global paradigm?" in Charlotte Bretherton and Geoffrey Pontoned., Global Politics: An Introduction (Blackwell, Oxford, 1996), s. 144.

³⁹ Guraziu, a.g.m., s. 9.

⁴⁰ Waltraud Queiser Morales, "US Intervention and The New World Order: Lessons From Cold War and Post Cold War Cases", This World Quarterly, Vol.15, No.1, Mart 1994, s.89.

⁴¹ Mona Fixdal ve Dan Smith, "Humanitarian Intervention and Just War", Mershon International Studies Review, Vol.42, No.2, Kasım 1988, s. 284.,

tehlikeye düşürecek bir uyuşmazlığa taraf olduklarında, görüşme, soruşturma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ya da bölgesel kuruluşlara başvuruları gerektiği belirtilmiştir. Bu amaçla bölgesel kuruluşlar ülkeler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu kuruluşlara verilebilecek en iyi örnek Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'dır (AGİT)⁴²; kuruluş amaçları arasında olan güvenlik ve işbirliği çerçevesinde, Avrupa bölgesindeki çatışmalarda arabuluculuk faaliyetlerini yürüten en önemli aktör olarak görülmektedir⁴³.

Ancak gerek bölgesel kuruluşların, gerekse arabulucu olarak belirlenen ülkelerin, büyük külfetler gerektiren insani müdahaleye oranla hemen hemen hiçbir kayıplarının olmadığı arabuluculuk çalışmalarında dahi tarafsız davranmadıkları ve realizm çerçevesinde kendi çıkarları doğrultusunda sorunun çözümünü yönlendirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Kosova ve Azerbaycan-Ermenistan arasında çatışmaya neden olan Karabağ sorunları, arabulucuların sorunun çözümü konusunda kendi çıkarları dahilinde olayları yönlendirmek istemelerine; sorunun çözümüne –ya da çözümsüzlüğüne- kendi çıkarları çerçevesinde katkıda bulunmalarına dair iyi birer örnektirler. Kosova sorunu, tez içerisinde “NATO'nun Kosova Müdahalesi” başlığı altında detaylı olarak belirtileceği üzere NATO'nun arabuluculuk faaliyetleri ve bu faaliyetlerin sonuçsuz kalması neticesinde NATO'nun kararlı müdahalesi ile kısa süre içerisinde çözüme kavuşmuştur⁴⁴.

Karabağ sorunu ise, arabulucuların etkisi nedeniyle günümüze kadar çözümlenememiştir. 1988'de Ermenistan ve Azerbaycan arasında Karabağ'ın bağımsızlığını ilanı ile başlayan çatışmalar, 1992-1993 arasında Ermenistan'ın Karabağ'ı işgali ile şiddetlenirken, BMGK aldığı kararlarda Ermenistan'ın işgalini kınamış ve Ermenistan'dan işgal ettiği Azerbaycan

⁴² AGİT, 1975'te Doğu ve Batı Avrupa ülkeleri arasındaki diyalogun sağlanması, güvenlik ve istikrarın sağlanarak bölünmüşlüğü ortadan kaldırılması amacı ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı olarak her yıl düzenli olarak toplanmaya başlanmıştır. 1975 yılında Helsinki Nihai Senedi kabul edilmiş ve 'sepet' adı verilen işbirliği alanları oluşturulmuştur. İlk sepet Avrupa güvenliğini; ikincisi ekonomi, bilim, teknoloji ve çevre alanlarını; üçüncüsü ise insani ve öteki alanları kapsamaktadır. Bu sepetlerin uygulanması için AGİT üyesi ülkeler: ülkelerin egemen eşitliğine saygı, kuvvet kullanma ve tehditten kaçınma, sınırların dokunulmazlığı, ülkelerin toprak bütünlüğü, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü, ülkelerin iç işlerine karışmama, insan haklarına saygı, temel özgürlüklere saygı, halkların eşit hakları ve kendi kaderlerini tayin etme hakları, devletlerin arasındaki işbirliği ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri iyi niyetle uygulama ilkelerini kabul etmişlerdir. The Helsinki Decalogue, <http://www.osce.org/who/43960> (14.02.2012)

Helsinki işbirliği başlıkları içerisinde şüphesiz önemlisi Avrupa Güvenliği ile ilgili birinci sepettir. Bununla birlikte işbirliğinin diğer alanlarda da öngörülmesi, Avrupa'nın güvenlik algılamalarının genişletildiğini kanıtlar yapıdadır. Bu işbirliğinin 1990 yılında AGİT olarak kurumsallaştırılarak teşkilata dönüştürülmesine karar verilmiştir. Günümüzde 56 ülkeyi kapsayan, dünyanın en büyük bölgesel güvenlik organizasyonudur. <http://www.osce.org/who/87> (14.02.2012)

⁴³ <http://www.osce.org/activities/13035.html>, (19.02.2012)

⁴⁴ Background The Crisis, <http://www.nato.int/kosovo/repo2000/backgrou.htm> (28.02.2012)

topraklarından geri çekilmesini talep etmiştir⁴⁵. Ancak Ermenistan bu kararları uygulamamıştır. BMGK'nin, uluslararası hukuk ve devletlerin egemenliği ve toprak bütünlüğü ilkelerinden yola çıkarak aldığı kararları uygulamak ve taraflar arasındaki sorunun giderilmesini sağlamak amacıyla kurulan AGİT MİNSK Grubu'nda⁴⁶ arabuluculuk faaliyetlerinin eş başkanı olan ülkeler Fransa, ABD ve Rusya Federasyonu olarak belirlenmiştir. Dikkat çekici olan nokta; adı geçen üç ülkenin de taraflar ile yakın ilişkileri ve bölgede stratejik çıkarları bulunan ülkeler olmalarıdır.

Fransa ile Ermenistan arasında Fransa'nın Osmanlı Devleti politikalarından gelen ve Ermeni Diaspora'sının Fransa'da etkinliğinden kaynaklanan bir yakınlık bulunmaktadır. Fransa, Ermenistan'ın 1991 itibariyle Azerbaycan topraklarını işgaline ve Azeriler üzerinde gerçekleştirdiği katliamlara dair herhangi bir eleştiride ya da kınama açıklamasında bulunmamıştır. BMGK'nin Ermenistan'ın haksızlığı konusunda açıkça verilmiş kararlarına rağmen arabulucu olarak Fransa'nın Ermenistan'ın haksızlığını vurgular bir tavır takınmaması dikkat çekicidir. Bu durum Türk dış politikasını da yakından etkilemektedir. Fransa, 18 Ocak 2001'de, Osmanlı toprakları içerisinde yaşanan 1915 yılı tehcir olaylarını 'soykırım' olarak nitelendiren yasayı onaylamış ve bu durumun Türkiye'nin sorumluluğunda olduğunu ve Türkiye'nin Ermenilere soykırım yaptığını kabul ettiğini belirtmiştir⁴⁷. Fransız Hükümeti, Ermenistan'ın çıkarlarını desteklediğini 2011 yılında bir kez daha, Fransa'nın kabul ettiği soykırımları inkâr etmenin suç sayılmasını öngören yasayı Fransız Meclisi'nde onaylayarak göstermiştir. Bu yasa Azerbaycan tarafında da tepki ile karşılanmış ve Ermenilerin Azeri topraklarını işgali karşısında hiçbir tepki vermeyen Fransa'nın Ermenilere karşı olumlu ilgisi ve taraflı tutumu sert bir şekilde eleştirilmiştir.⁴⁸ Türkiye Cumhurbaşkanı A. Gül, bu olay karşısında Fransa'nın açıkça Ermenileri desteklediğinin Fransa Hükümeti tarafından kanıtlandığını, Fransa'nın Azerbaycan-Ermenistan arasında arabuluculuk için kurulmuş olan

⁴⁵ United Nations Security Council, Resolution 884 (1993), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/631/20/PDF/N9363120.pdf?OpenElement>, (16.02.2012)

⁴⁶ 1992 yılında Karabağ Sorunu'nun çözülmesi için, AGİT tarafından arabuluculuk faaliyetlerinin yürütülmesi amacıyla, belirlenmiş eş başkan ülkeler vasıtası ile kalıcı barışın sağlanması amacı ile kurulmuş bir gruptur. <http://www.osce.org/mg/66872> (16.02.2012)

⁴⁷ Sedat Laçiner, 'Ermeni Sorununun Fransa-Türkiye İlişkilerine Etkisi (2002 Yılına Kadar)', <http://www.usakgundem.com/ders-notu/16/ermeni-sorununun-fransa-t%C3%BCrkiye-%C4%B0li%C5%9Fkilerine-etkisi-2002-y%C4%B1l%C4%B1na-kadar-.html>, (19.02.2012)

⁴⁸ Fransa 1915 yılında Türklerin Ermenilere karşı soykırım suçu işlediğini kabul etmiştir ve dolayısı ile aksini tartışmak ve iddia etmek suç sayılacak ve Türkiye'nin çıkarlarını savunanlar hukuki ceza yaptırımı ile karşı karşıya kalacaklardır. Elnur İsmailov, 'Türkiye ve Azerbaycan'ın Fransa'ya karşı Tavrı Nasıl Olmalıdır', 9 Ocak 2012, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1999:turkiye-ve-azerbaycanin-fransaya-karsi-tavri-nasil-olmalidir&catid=86:analizler-kafkaslar&Itemid=148, (19.02.2012)

AGİT MİNSK Gurubu'nda taraflı davrandığını ve bu nedenle derhal arabuluculuk faaliyetlerinden çekilmesi gerektiğini açıklamıştır⁴⁹.

Rusya Federasyonu, 1994 yılı Ulusal Güvenlik Konsepti'nde belirlediği Yakın Çevre Politikası içerisinde yer alan uyuşmazlıkların Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliğini yakından ilgilendirmesi sebebi ile diğer devletlerin sınırları içerisinde vuku bulsa da, Rusya Federasyonu'nun politika alanına gireceğini açıklamıştır⁵⁰. 1991 sonrasında bağımsızlıklarını kazanan ve ekonomik açıdan geri kalmış eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) devletlerinin kendi güvenliklerini sağlayamamaları ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) çerçevesinde Rusya Federasyonu'nun askeri gücüne ihtiyaç duymaları, Rusya Federasyonu'na bu zayıf ülkelerin dış politikalarını yönlendirme konusunda önemli bir avantaj sağlamıştır⁵¹. Rusya Federasyonu, ayrıca dış politikasında Avrupa ülkelerine karşı önemli bir koz olarak elinde tuttuğu enerji avantajını korumak istemekte ve enerji kaynaklarının kendi toprakları üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması için çabalamaktadır⁵². Rusya Federasyonu, dış politikasındaki çıkarları gereği Azerbaycan petroleri üzerinde etki kurmak amacı ile Karabağ sorununda Ermenistan tarafında yer almış ve sorunun çözümsüzlüğü için Ermenistan işgaline destek vermiştir. AGİT MİNSK Gurubu üyesi olarak tarafsız davranması gerekirken, çatışmaların sona erdirilmesi için Karabağ topraklarında kendi Barış Gücü askerilerini konuşlandırmaya başlayarak bölgedeki Ermenistan işgalini kalıcı kılmıştır⁵³.

AGİT MİNSK Gurubu içerisinde yer alan ve bölgede stratejik çıkarları bulunan son ülke de ABD'dir. Ermenistan ve Azerbaycan ile ilişkileri dış politikasındaki çıkarlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir; Azerbaycan ve Hazar Havzası enerji kaynakları üzerindeki hedefleri nedeniyle, ülkesinde Ermeni lobilerinin etkinliğine rağmen net olarak Ermeni yanlısı bir politika izlememektedir. ABD, Avrupa'nın enerji sorununun, Hazar, Orta Asya ve Azeri enerji kaynaklarının Azerbaycan-Gürcistan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya aktarılması yolu ile çözülerek Rusya Federasyonu'nun enerji kozunu elinden almak istemektedir ve bu politikayı destekleyen Türkiye'nin de girişimi ile 1996'da açılan Bakü-Ceyhan Boru Hattı ile

⁴⁹ Zeynel Lüle, 'Tarafsız, Çekil', 25 Aralık 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/19538335.asp> (19.02.2012)

⁵⁰ S. Neil Macfarlane ve Albrecht Schnabel, "Russia's Approach to Peacekeeping", International Journal, Vol.50, No.2, İlkbahar 1995, s.302.

⁵¹ S. Neil Macfarlane ve Albrecht Schnabel, a.g.m., s.308-309.

⁵² Alaeddin Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler, Etnik Düğümünden Küresel Kördüğümüne, Lalezar Kitapevi, Birinci Baskı, Ankara 2006, s.229.

⁵³ Rusya Federasyonu Karabağ'ın işgali boyunca Ermenistan'a destek de vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Ertan Efeğil, 'Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Orta Asya Politikası (1991-1999)', s.10. <http://bilig.yesevi.net/PDFS/16.sayi.pdf.17.02.2011> (17.02.2011)

bu politikada sınırlı da olsa ilerleme sağlanmıştır⁵⁴. Azerbaycan ile ilişkilerini geliştirmek isteyen ABD, bu politikaları dahilinde Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde Karabağ Sorunu'nun çözümünden yana olduğunu ifade etmektedir⁵⁵. Karabağ Bölgesi'ndeki sorunun çözüme ulaşması, Azerbaycan'ın bağımsız politikalar izleyebilmesi sonucunu doğuracak ve bu durum Azerbaycan'ın AB ve NATO ile ilişkilerinin gelişmesinin önünü açarak ABD'nin Rusya Federasyonu'nu by-pass eden enerji politikalarını uygulaması için uygun ortam yaratacaktır.

Karabağ sorununda kendi çıkarları doğrultusunda tarafların haklarını destekleyen arabulucular, tarafsız önerileri ile çözüm için çaba sarf etmek bir yana, sorunun günümüze kadar çözümlenememiş olmasının en büyük nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Aradan geçen süre boyunca Ermenistan-Azerbaycan arasında AGİT'in arabuluculuk faaliyetlerine ve sorunun çözümü konusunda BMGK Kararları'nın kesinliğine rağmen hiçbir gelişme sağlanamamıştır. Karabağ sorunu, 'frozen conflict' (dondurulmuş sorun ya da hasıraltı edilmiş sorun) olarak nitelendirilen sorunlu bölgelerden biri olarak varlığını sürdürmektedir⁵⁶. Karabağ sorunu, 10.000 kadar insanın hayatını kaybetmesine ve 500.000'den fazla insanın da mülteci durumuna düşmesine neden olmuştur⁵⁷. ABD, Fransa ve Rusya Federasyonu'nun kesişen çıkarları ve ülkeleri arasında sıfır toplamlı olan bu oyun, arabulucuların sorunun çözümü önündeki en büyük engel olabileceğinin açık bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. 2003 yılı Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde AB'nin komşu bölgelerinde bulunan bölgesel uyuşmazlıkların istikrara olumsuz etkilerinden bahsedilmektedir⁵⁸.

Karabağ Sorunu ve arabulucuların soruna olumsuz etkileri, Türkiye'nin istikrarını da olumsuz olarak etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Ermenistan işgalinin Azerbaycan'ın Karabağ topraklarını aşarak Türkiye sınırında bulunan Nahçıvan'a⁵⁹ doğru yönelmesi sonucunda Türkiye bu durumu kendi istikrarına karşı bir tehdit olarak görmüştür. Türkiye, Ermenistan'ı Nahçıvan'ı işgal etmesi durumunda çatışmalara müdahale etmekle tehdit etmiştir ve iki ülke arasında savaş tehlikesi ortaya çıkmıştır. Ermenistan ve Azerbaycan arasında ateşkes antlaşması imzalanması ile bu tehlike sona ermiş; ancak Türkiye,

⁵⁴ <http://www.btc.com.tr/> (21.02.2012)

⁵⁵ Remarks of Lahcen School Opening Bina Settlement, Ambassador Speeches, 15 Eylül 2008 <http://azerbaijan.usembassy.gov/ambspeech79en.html> (21.02.2012)

⁵⁶ Kamer Kasım, "Hocalı Katliamının 20. Yılında Karabağ Sorunu" <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2585> (21.02.2012)

⁵⁷ Marc A. Uhlig, "The Karabakh War", World Policy Journal, Vol.10, No.4, Kış 1993, s.47-49.

⁵⁸ European Security Strategy 2003, EU, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (01.02.2012)

⁵⁹ Nahçıvan, Azerbaycan'ın Türkiye'nin doğu sınırında bulunan özerk bölgesidir.

Ermenistan'ın saldırgan ve işgalci tutumu nedeniyle Ermenistan ile arasındaki ikili ilişkileri⁶⁰ kopartmıştır⁶¹.

Kosova ve Karabağ örnekleri, realistlerin teorilerine uygun olarak, devletlerin çıkarları doğrultusunda politikalar izleyecekleri ve moral, ahlak gibi kavramlar ile politikaları belirlemeyecekleri görüşünü destekler niteliktedir. Arabuluculuk çalışmaları, daha önce de belirtildiği üzere ekonomik külfet gerektirmemesi nedeniyle, devletler açısından daha idealist davranılabilecek çalışmalardır. Ancak bu faaliyetlerde dahi, ülkeler kendi çıkarları dahilinde politikalar izlemektedirler.

İnsani müdahale, yani askeri operasyonlar kısa vadede ateşkesi ve barışı sağlarken; arabuluculuk çalışmaları tarafların uzlaşmalarını sağlamaktadır. İnsani müdahalenin üçüncü etabı ise bölgenin yeniden yapılandırılması, uzun vadede istikrarın sağlanması, çatışmaların tekrar başlamayacağını garanti edilmesidir. Çatışmaların tekrar alevlenmesinin önüne geçilmesi, barış ve istikrarın sağlanması, bölgede askeri barış güçlerinin kısa ve orta vadede konuşlanmalarını gerektirmektedir. Ayrıca bölgede demokrasinin kurulması ve uygulanması konusu da idealistlerin tezlerine göre hayati derecede önemlidir. Zira demokratik rejimlerin barışçıl olacağı ve dünya barışı ve istikrarı için işbirliğine sıcak bakacağı tezi bölgede demokratik ve liberal düzenin sağlanmasını gerektirmektedir. Uzun vadede yeniden yapılandırma, kısa süren askeri harekâtlara oranla daha zordur. Ayrıca daha fazla mali kaynak ve çaba gerektirmektedir. Realizme göre, bir ülkenin aktör olarak yeniden yapılandırma sürecine katılması için de kısa, orta veya uzun vadeli çıkarlarının bulunması gerekmektedir. Bu süreçte yapacağı masrafların bir şekilde (bu sadece maddi çıkarlar olmayabilir, ideolojinin yayılması, dünya kamuoyunda devletin imajının güçlenmesi gibi olgular da bir çıkar olarak değerlendirilebilir) geri dönüşünün olması gerekmektedir. Yeniden yapılandırma sürecine aktif olarak katılan bir devlet, müdahale yapılan devletin kuruluşlarında, ticaretinde ve stratejik kurumlarında etkin görevler üstleneceği için gelecekteki politikalarında da söz sahibi olabilecektir. Ayrıca yeniden yapılandırılan devletler ticaretin arttırılabileceği yeni bir pazar anlamına da gelmektedir. Bu da insani müdahalenin askeri harekâta katılmayan bazı devletlerin, yeniden yapılandırma süreçlerinde aktif olarak yer alma isteğini açıklamaktadır. Bunun yanında, yeniden yapılandırma sürecinin başarısız olması durumunda, devletlerin uğrayacağı zararlar da aktörleri yeniden yapılandırma çalışmalarına destek vermeye

⁶⁰ 2009 yılında Türkiye, Ermenistan ile ilişkilerini yeniden başlatmak amacıyla girişimde bulunmuş ve iki ülke arasında Protokol imzalanmıştır. Ancak Türkiye, bu Protokol'ün Ermenistan tarafından onaylanması için öne sürülen koşulları kabul etmemiş ve ilişkilerde ilerleme sağlanamamıştır.

⁶¹ İdris Bal, 'Türkiye-Ermenistan İlişkileri ve Ermeni Sorunu', Editör: İdris Bal, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 3. Basım ,Ankara 2006 , s. 444-448.

itmektedir. Örneğin AB 2003 yılı Güvenlik Konsepti'nde AB'ye gelen eroinin %90'ının Afganistan'dan geldiğini açıklamıştır⁶², Afganistan'daki yeniden yapılandırma sürecinin başarılı olması Afganistan'ın kavuşacağı istikrarın yanında, AB'ye de yarar sağlayacaktır ve AB ülkeleri gerek terörün önüne geçilmesi, gerekse uyuşturucu trafiğinin önlenmesi için yeniden yapılandırma çalışmalarına “NATO'nun Afganistan Müdahalesi” başlığı altında belirtileceği üzere aktif destek vermektedir⁶³.

Bu olgular göz önüne alındığında insani müdahale kavramına realist bakış açısından yaklaşmak daha doğru olacaktır. Çünkü herhangi bir devlet salt insan hakları ihlali veya toplu katliam gibi sebeplerle askeri müdahalede bulursa dahi yeniden yapılandırma sürecinde bol miktarda maddi kaynak ve emek harcamak zorunda kalacaktır. Bu da kendi milli kaynaklarından fedakârlık yapması anlamına gelmektedir. Bu fedakârlığın maliyetinin büyüklüğü göz önüne alındığında⁶⁴ ve ülkelerin çıkarları doğrultusunda hareket eden uluslararası aktörler olduğu gerçeği ile birlikte durum değerlendirildiğinde; ülkelerin moral değerler ile insani müdahaleden kaçınacağı gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

⁶² European Security Strategy 2003

⁶³ European Union Council Secretariat, Factsheet, Mart 2009

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede250110councileuengagement_/sed e250110councileuengagement_en.pdf (05.03.2012)

⁶⁴ Örneğin ABD, Somali'ye yapılan insani müdahale için 600 milyon Dolar tahsis etmiştir. Morales, a.g.m., s.88.

İKİNCİ BÖLÜM

NATO, AB ve TÜRKİYE'NİN ASKERİ ve SİVİL İŞBİRLİĞİ

2.1.NATO

2.1.1 Soğuk Savaş Döneminin Konjonktürel Yapılanması, Komünizmi Güvenlikleştirme

Soğuk Savaş, güvenlik örgütlerinin mücadelesine dayalı bir dönem olarak realizmin popüler olduğu ve akademisyenlerin daha çok realizm-güç-çıkarcı gibi kavramları tartıştığı bir dönem olmuştur. Günümüz uluslararası ilişkiler sisteminin temelini algılanması için bu dönemdeki değişimlerin incelenmesi gerekmektedir. Günümüzde klasik güvenlik kavramının artık güncelliğini yitirmiş olması, farklı güvenlik algılamalarının ve güvenlikleştirmelerin olması ve buna istinaden farklı tedbirlere ve işbirliklerine ihtiyaç duyulması, Soğuk Savaş döneminde yaşanan felaketler, savaşlar, restleşmeler ve kutuplaşmalar sonrasında meydana gelmiştir.

İlk olarak, II. Dünya Savaşı sonrasında liberalizm-kapitalizm ve komünizm-sosyalizm çerçevesinde kutuplaşan dünya siyaseti, ABD ve SSCB liderliğinde iki kutuba⁶⁵ bölünmüştür. İki kutuplu düzen daha önce de görülmüştür: 18. yüzyılda İngiltere ve Fransa'nın önderliğinde iki kutup bulunmaktadır⁶⁶. Ancak Soğuk Savaş yapılanması, dünyanın sosyo-ekonomik yapıya göre keskin bir şekilde bölündüğü dönemdir. Bu dönemde kutupların güvenlikleştirmelerinin dünyanın tamamını kapsayıcı hale getirilmesi ve ideolojilerin insanlığın kaderini ilgilendirdiği iddiaları, güvenliği daha önceki dönemlerde olmadığı şekilde küreselleştirmiştir⁶⁷.

İkinci olarak bu dönemde küreselleşmenin ortaya çıkması, ulaşım ve iletişim alanında teknolojilerin gelişmesi ve ülkeler arasındaki ilişkilerin çok daha rahat ve doğrudan yürütülmesine imkân sağlamıştır. Tarihte devletlerarası iletişimsizliklerin ve yanlış

⁶⁵ Bağlantısızlar Hareketi bu dönemde üçüncü bir blok olarak ortaya çıkma çabasında olmuş olsa da, teknolojik ve ekonomik olarak gelişmemiş olduğundan dolayı kendisinden çok daha fazla gelişmiş olan iki kutba rakip olarak dünya siyasetini yönlendirme girişiminde başarılı olamamıştır. Hareketin adının aksine tam olarak bağlantısız kaldığı da söylenememektedir; bu guruba mensup ülkeler çoğunlukla yeni bağımsızlıklarını kazanmış eski sömürge ülkelerinden oluştuklarından dolayı, sömürü düzenine karşıt ve eşitlik-adalet gibi kavramları savunan SSCB ve Doğu Bloğu ülkeleri ile daha yakın ilişkiler geliştirmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Stephen Larrabee, "The Soviet Union And Non-Aligned", The World Today, Vol.32, No.12, Aralık 1976, s.468-469.

⁶⁶ Sander, Siyasi Tarih 1918-1994, s.202.

⁶⁷ Buzan, a.g.m., s.108.

anlamaların birçok felaketi beraberinde getirdiği görülmüş⁶⁸ ve 1945'te II. Dünya Savaşı'nın galip devletleri tarafından kurulan BM ile ülkeler arasında sıkı bir koordinasyon sağlanarak iletişimsizliklerin önüne geçilmeye ve ülkelerin birbirlerine karşı güç kullanımı yasaklanarak uluslararası barış tesis edilmeye çalışılmıştır⁶⁹. Barışın ve güvenliğin sağlanabilmesi için kurulan güvenlik örgütleri başta olmak üzere, çeşitli konularda küresel politikalara etki etmek, ülkelerin tek başlarına harekete geçiremediği uluslararası mekanizmaları harekete geçirmek amacı ile sayıları giderek artan uluslararası örgütler kurulacaktır. Küreselleşmenin devletlerarası diyalogu arttırması, uluslararası örgütlerin yayılmasına ve gelişmesine olanak vermiştir. Uluslararası örgütler daha önceki dönemlerde salt güvenlik ekseninde kurulurken, ülkelerin farklı alanlarda da işbirliği ihtiyacı nedeniyle bu dönemde kapsamı giderek genişletilmiş ve ülkeler arası diyalog, kurulmuş olan yüzlerce uluslararası örgüt ile güçlendirilmiştir.

Bu örgütlenmeler iki şekilde sınıflandırılabilir: coğrafi yapıyı temel alarak oluşturulmuş örgütler (küresel, evrensel ya da bölgesel) ve amacı esas alınarak kurulmuş örgütler (siyasi, askeri, ekonomik... amaçlı örgütler)⁷⁰. Örgütler, zaman içerisinde kuruldukları amaçların ötesine geçebilmekte ve etki alanını arttırabilmektedirler. Ekonomik amaçlı kurularak zaman içerisinde siyasi amaca doğru yayılan AB ve askeri bir savunma örgütü olarak kurulan ve giderek güvenliğin tanımını değiştirmesi ile yeniden yapılandırma çalışmaları gibi yeni görevler üstlenen ve etki alanı genişleyen NATO, uluslararası örgütlerin alanlarındaki genişlemelerini gösteren iyi birer örnek olarak tanımlanabilir. Örgütlerin aktif politikalar izlemeye başlaması ile devletler daha önceki yüzyıllarda olduğu üzere uluslararası alanda tek aktör olma özelliğini kaybetmiştir. Yapısalcı realist görüşler bu dönemde ortaya çıkarak ilk eleştirilerini realistlerin uluslararası ilişkilerin en önemli aktörü olarak devleti vurgulamalarına yöneltmiş; sistemdeki parçaların her birinin tek tek incelendiği bir yapıdan

⁶⁸ Rusya'nın 1914'te Almanya ile alakalı olmayan bir durum nedeni ile seferberlik ilan etmek durumunda kalması, Almanya'nın ise daha önceki açıklamalarında bu durumu kendisine tehdit olarak değerlendireceğini açıklamış olması ve Fransa ile Rusya'ya saldırarak I. Dünya Savaşı'nı başlatması, Almanya'nın Rusya'nın amacını yanlış değerlendirmesi ile gelişen olaylar zincirine bir örnektir. Oral Sander, İlk Çağlardan 1918'e, İmge Kitabevi, 13. Basım, Ankara, Ekim 2005, s. 354-355.

II. Dünya Savaşı sona ermek üzereyken 1945 yılında dönemin Japonya Başbakanı Suzuki'nin Japonya'nın teslimiyeti ile ilgili açıklama yapmama ifadesinin ABD tarafından yanlış değerlendirilerek savaşın devam edeceği sonucunun çıkartılması ve bunu önlemek için atom bombasının kullanılması gerektiğinin düşünülmesi de diğer bir örnek olarak gösterilebilir. Sander, Siyasi Tarih 1918-1994, s.186-187.

⁶⁹ BM'in kuruluşu 1945 yılı olsa da, lider iki kutup olan ABD ve SSCB'nin başkentleri arasında direk telefon hattının kurulması ancak 1962 yılında yaşanan ve iki ülkeyi nükleer savaşın eşğine getiren Küba Krizi sonrasında gerçekleşmiştir. Sander, Siyasi Tarih 1918-1994, s.329.

⁷⁰ Arı, a.g.e., s.66.

ziyade, parçalar arasındaki ilişkilerin bütün olarak incelenmesi gerektiğini belirtmiştir⁷¹. Tezde işlenen AB ve NATO, günümüzde dünya politikalarını etkileme gücüne sahip temel aktörler arasında kabul edilmektedir⁷².

Üçüncü olarak iki kutbun arasındaki mücadeleler sonucunda daha önce hiçbir çağda olmadığı kadar bilimsel ve teknolojik ilerleme kaydedilmiştir. Daha önce kullanılmayan nükleer silahlar giderek yaygınlaşmaya başlamıştır: II. Dünya Savaşı'nda kullanılan atom bombasının ardından, SSCB başta olmak üzere bazı ülkeler atom bombası geliştirmek için çalışmalar yürütmüşler ve başarılı olmuşlardır. BMGK, 24 Ocak 1946 yılındaki toplantısında silahsızlanma, atom silahlarının ve diğer kitlesel silahların ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin alınması konusunda karar alarak uluslararası güvenliğin sağlanabilmesi için atom enerjisinin kontrolü, bu enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılması ve ulusal savunma araçlarının dışında bırakılması konusunda tavsiyeler vermesi için Atom Enerjisi Komisyonu'nu kurmuştur⁷³. Ancak Soğuk Savaş döneminde iki kutup arasındaki rekabet bu amacın gerçekleştirilmesine imkân vermemiş, nükleer silahlar giderek yayılmış ve küresel bir tehdit haline gelmiştir. Uzun menzilli füzelerin geliştirilmesi ve nükleer silahların da portatif haline getirilerek bu füzelere monte edilmesinin ardından ise, dünya üzerinde nükleer silahların ulaşamayacağı 'güvenli' olarak tanımlanabilecek bir bölge kalmamıştır. Nükleer silahlar Soğuk Savaş döneminin güvenikleştirmelerinin temelini oluşturmuştur⁷⁴.

ABD başta olmak üzere Batı Bloğu tarafından kurulan Uluslararası Para Fonu(International Monetary Fund-IMF)⁷⁵, Bretton Woods Sistemi ve ülkeler arasındaki gümrük işlerinin düzenlenmesi için Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (General Agreement on Tariffs and Trade-GATT)⁷⁶ oluşturulması, liberal ekonomik sistemin geliştirilerek dünyanın tamamını kapsar hale getirilmek istenmesi ve SSCB'nin çöküşü sonrasında ise büyük ölçüde başarılı olunması da bu dönemin ayırıcı özelliklerindedir.

⁷¹ Faruk Yalvaç, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, 7.Basım , Derleme: Atilla Eralp, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s.133-135.

⁷² "NATO Comprehensive Approach Roundtable", Final Proceedings Report, 18 Haziran 2009, <http://www.ndu.edu/CTNSP/docUploaded/NATO%20CA%20-%2021%20May%2009%20Danish%20Embassy-NDU%20Roundtable%20Final%20Report%20-%2018%20June%2009.pdf> (12.01.2012)

⁷³ Establishment of a Commission to Deal with the Problems Raised by Discovery of Atomic Energy, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL4/602/91/PDF/NL460291.pdf?OpenElement> (11.01.2012)

⁷⁴ Buzan, a.g.m., s.113.

⁷⁵ IMF, 1990'lara kadar sadece Batı Bloğu ülkelerinin yararlandığı bir örgüt iken, SSCB sonrasında evrensel bir örgüt kimliği kazanmıştır. IMF'ye Genel Bakış <http://www.imf.org/external/country/tur/rr/2011/overview.pdf> (01.02.2012)

⁷⁶ GATT, 1995 sonrasında Dünya Ticaret Örgütü olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Daha önce sömürge olan Afrika ve Asya ülkeleri Soğuk Savaş döneminde bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak bu ülkelerin bir çoğununun kendi ayakları üzerinde duracak başta ekonomik ve askeri olmak üzere yeterli kapasitesi bulunmamaktadır ve sonuç olarak bu ülkeler bağımsızlıklarından sonra dış etkilere açık kalmışlardır⁷⁷. Sonuç olarak fakirliğin, salgın hastalıkların hüküm sürdüğü, devlet otoritesinin kurulamadığı ve bu nedenle de devrimlerin ve iç savaşların sıkça yaşandığı ‘zayıf devletler’ (failed states) sorunu ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerdeki iktidarlarda meşruluğun iki önemli bileşenini oluşturan güç ve rıza kavramlarından güç kavramının yeterli bulunmaması, ülkede sosyal gruplar arasında çatışmalar yaratmaktadır⁷⁸. Bu bölgeler, özellikle 11 Eylül sonrasında güvenlikleştirmelerin temeline oturacak olan terörizm olgusunun beslenip gelişmesi için uygun bir ortam sağlayacaklardır.

2.1.2 AB, NATO ve Türkiye’yi İşbirliğine Götüren Koşullar

Bir devletin ulusal güvenliğini tehdit altında hissetmemesi için, herhangi bir saldırı anında kendi güvenliğini sağlayacağına inanması gerekmektedir. Caydırıcılık olgusu da ulusal güvenlik ile doğrudan ilişkilidir, hatta bir devletin ulusal güvenliğinin çekirdeğini oluşturduğu söylenebilir⁷⁹. Ülkeler öz kaynaklarının kendi güvenliklerini sağlamaya yetmediği durumlarda, bir başka deyişle güvenlikleştirdikleri olguya tek başlarına karşı koyamayacaklarını algıladıklarında işbirliği arayışına girmektedirler.

II. Dünya Savaşı sonrası düzenin oturtulmaya çalışıldığı Postdam Konferansı (1945), Batı Avrupa ülkeleri ile SSCB’nin savaş sonrası ilişkilerinin gelecekte nasıl şekilleneceğinin bir ön izlemesi olmuştur. Konferans’ın iki ana sorunu olan Almanya ve Polonya sorunları Batı’nın değil; SSCB’nin istekleri doğrultusunda şekillenmiştir⁸⁰. 1948 yılında Çekoslovakya’da yapılan askeri ihtilal sonrasında ise komünist yönetimin iş başına gelmesi Batı Avrupa’yı panikletmiştir. Batı Avrupa hükümetleri, komünist ayaklanmalar neticesinde olabilecek bir ihtilal ile devrilmekten ya da SSCB tarafından işgal edilmekten çekinmeleri neticesinde SSCB’nin askeri gücünü dengelemek için işbirliği arayışına girmişlerdir.

⁷⁷ Buzan, a.g.e., s.113.

⁷⁸ Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara, 16.Basım, Ekim 2004, s.50 ve 87.

⁷⁹ Erich Weede, “Extended Deterrence by Superpower Alliance”, The Journal Of Conflict Resolution, Vol:27, No:2, 1983, s.232.

⁸⁰ Batı Avrupa devletleri Almanya’nın bütünlüğünün korunmasını talep ederken Almanya, Doğu ve Batı olarak bölünmüş ve Doğu Almanya SSCB etkisinde kalmıştır. Stalin, Yalta Konferansı’nda Polonya’da demokratik seçimler yapılacağını taahhüt etmiş ancak gerçekleştirmemiş, dahası, Polonya’nın sınırlarının Almanya’nın Oder-Neisse hattına uzatılmasını Batı Avrupa’dan gelen itirazlara rağmen gerçekleştirmiştir. Sander, Siyasi Tarih1918-1994, s.329

I. Dünya Savaşı sonrasında ABD, kendi iç işleri ile ilgilenerek Büyük Ekonomik Bunalım (1929) sonrasında ekonomisini düzeltme çabasıdadır ve yalnızlık politikası izlemektedir. Avrupa kıtasında güçlü donanması ve rahat kıtalar arası ulaşımı ile işbirliği yapabileceği en yakın ülke durumunda bulunan İngiltere ile güçlü ortak çıkarları olmadığı gibi, aralarındaki gümrük, borçların ödenmesi, silahsızlanma gibi konular da ilişkilerin mesafeli devam etmesine neden olmuştur⁸¹. II. Dünya Savaşı başladığında da ABD yalnızlık politikasını devam ettirmeyi tercih etmiş, ancak 1941 yılında kendi topraklarına gerçekleştirilen Japon saldırısı sonrasında savaşa dahil olmak durumunda kalmıştır. Bu savaş, ABD'nin kendi savunması için Avrupa'nın savunulmasının önemini ortaya çıkartmıştır; Avrupa'daki istikrarsızlığın, bir süre sonra Amerika kıtasına da sıçrama ihtimalinin yüksek olduğu deneyimlenmiştir⁸².

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD, dünya politikalarında daha aktif olma kararı almıştır. Dönemin ABD Başkanı Roosevelt, 1940'lı yıllardaki söylemlerinde ABD'nin 'Dünya Polisi' olarak kendini adayacağını ve mücadele edeceğini açıklamıştır; Roosevelt sonrasında ABD'nin Devlet Başkanı olan Truman'ın adı ile anılan Truman Doktrini de komünizme karşı ABD'nin küresel anti-komünist politikaları sonucunda oluşturulmuştur⁸³. ABD, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın güvenliğini tehdit eden SSCB'nin ve komünizmin dünyanın geri kalan bölgelerinde de kendisine en güçlü rakip olarak yükseldiğini görmüştür. Ayrıca SSCB, 1949 yılında kendi atom bombasını geliştirerek ABD'nin nükleer silah tekeli sona erdirmiş ve iki kutup arasında nükleer silahlanma yarışını başlatmıştır. Nükleer silahlar kazananın ve kaybedenin olacağı caydırıcılığa sahip bir olgu iken, yayılmaya başlaması sonrasında iki kaybedenin olacağı büyük bir tehdit haline dönüşmüş ve caydırıcı olmaktan çok, insanlık için tehdit haline gelmiştir⁸⁴.

Ocak 1948'de dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin, artan SSCB ve komünizm tehdidine karşı askeri bir ittifak kurmayı önermiş, ABD ise bu açıklamanın ardından, Avrupa'daki diğer devletlerin de bu görüşü desteklemesi halinde oluşuma destek vereceğini belirtmiştir. On iki Batı Bloğu ülkesinin SSCB tehdidine karşı ulusal güvenliklerini garanti

⁸¹ Peter Bell, "The Foreign Office and 1939 Royal Visit to America: Courting the USA in Era of Isolationism", *Journal of Contemporary History*, Vol.37, No.4, Ekim 2002, s.600.

⁸² Chris Smith, "EU-NATO Relations", Haziran 2011, s.5. http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/63/83/81/PDF/EWP_politics_ideology_Eu_NATO.pdf (16.02.2012)

⁸³ Morales, a.g.m., s.77.

⁸⁴ Weede, a.g.m., s.235

altına almak amacıyla 4 Nisan 1949'da kurmuş oldukları NATO'nun ana yapısını kolektif savunma, politik ve askeri işbirliği oluşturmuştur⁸⁵.

Türkiye'de bu dönemde güvenlikleştirmelerinin temelini oturttuğu SSCB tehdidine karşı işbirliği arayışındadır. Ayrıca takip ettiği Batılılaşma politikaları nedeniyle gerek AB, gerekse ABD ile ilişkilerini geliştirme çabasıdır ve I. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin SSCB'yi çevreleme politikası çerçevesinde Avrupa'yı desteklemesini memnuniyetle karşılamaktadır. Aynı anda hem Batılılaşma hem de güvenlikleştirmelerine karşı işbirliği arayışına cevap bulacağı NATO'ya kısa süre içerisinde üye olmuştur.

İşbirliğinin ana teması, NATO Antlaşması'nın 5. Madde'sidir ve NATO üyelerine karşı bir saldırı durumunda, saldırının tüm üyelere yapılmış kabul edileceği ve bireysel ya da toplu savunma hakkının kullanılacağı belirtilmiştir.

2. Madde'de, NATO'yu oluşturan ülkelerin uluslararası ekonomi politikalarında çatışmayı ortadan kaldırmaya yönelecekleri ve taraflardan biri ya da hepsi ile ekonomik işbirliğini teşvik edecekleri ibaresi yer almaktadır⁸⁶. Bu ifade, tarafların liberal ekonomik sistemi kabul etmesi anlamını taşımaktadır. Daha açık şekilde üyelerin ABD'nin öncülüğünü yaptığı Bretton Woods Sistemi, IMF ve liberal ekonomik düzeni desteklemeleri şartı NATO'nun Kurucu Antlaşması'na dahil edilmiştir.

Batı Avrupa ülkeleri ve Türkiye, SSCB tehlikesine karşı ABD'nin askeri ve ekonomik gücüne bağımlı durumdadır. Ayrıca, NATO'da ekonomik yük ve riskler çoğunlukla ABD tarafından karşılanmaktadır⁸⁷. Bu gerçekler göz önüne alındığında, NATO üyeleri arasında eşit oy prensibi kabul edilmiş olsa da, ABD ve diğer NATO üye devletleri arasında asimetrik güç dengesi bulunması dolayısıyla ile ülkelerin söz söyleme haklarının eşit olduğunu varsaymak çok iyimser bir yaklaşım olacaktır. Nitekim Fransa, kendi nükleer silahını geliştirerek ulusal güvenliğini garanti altına aldıktan sonra, NATO içerisinde ABD'nin egemenliğinden dolayı,

⁸⁵ ABD, Kanada, Belçika, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz ve İngiltere bir araya gelerek Washington Antlaşması'nı imzalamıştır. Washington Treaty, http://www.nato.int/cps/en/SID-41426331-6494A785/natolive/topics_67656.htm (01.02.2012)

⁸⁶ The North Atlantic Treaty, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (01.02.2012)

⁸⁷ Phill Williams, "The United States' Commitment To Western Europe : Strategic Ambiguity and Political Disintegration?", International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-) Vol.59, No.2, Bahar 1983, s.200.

1966'da NATO ile askeri alanda bağlantılarını kopartmış ve NATO güçlerinin Fransız topraklarını terk etmelerini istemiştir⁸⁸.

Bu dönemde ABD ve diğer ülkelerin arasındaki asimetrik güç dengesine ABD'nin Batı Avrupa ülkelerinin ekonomilerini desteklemek amacıyla 1947'de ekonomik yardımlar içeren bir paket olarak sunduğu Marshall Planı da bir gösterge olabilir. Yine ABD, 1947 yılında oluşturduğu Truman Doktrini ile SSCB'yi çevreleme politikası çerçevesinde, Yunanistan ve Türkiye askeri harcamalarında kullanmak üzere askeri yardımda bulunmuştur. ABD, gerçekleştirdiği bu yardımlar ile ülkelerin dış politikalarında söz sahibi olmaktadır.

SSCB, 1955 yılında NATO'ya karşı Varşova Paktı'nı kurmuştur. İki süper gücün dünya politikalarını etkileme kapasitesi, ekonomik varlığı, destekledikleri örgütlerdeki üye ülkelere sağladığı askeri ve ekonomik yardımları açısından değerlendirildiğinde NATO'nun ABD politikaları ve siyasi çıkarları doğrultusunda, Varşova Paktının ise SSCB'nin politika ve siyasi çıkarları doğrultusunda politikalar geliştirdiği görülmektedir⁸⁹.

NATO, Avrupa-Atlantik bölgesinde sadece askeri alanda işbirliği temelinde kurulması nedeniyle 'hard power' olarak nitelendirilmiş, üye devletlerin (daha çok ABD'nin) salt askeri gücünü temsil eden, Soğuk Savaş'ın realist ortamına uygun bir örgüt olarak dönem boyunca önemini korumuş ve Soğuk Savaş'ın sonuna kadar da SSCB'nin güvenleştirmelerinin temelinde yer almıştır.

⁸⁸ Özlem Demirkıran, "Fransa'nın Güvenlik Politikası: De Gaulle Dönemi (1958-1969)", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl.3, Sayı.5, 2007, s.86-88. ve ayrıca bkz: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm (01.02.2012)

⁸⁹ SSCB, komünist ülkeler ile arasındaki askeri işbirliği ve savunmayı NATO Antlaşması benzeri bir çatıya oturtmuştur. SSCB ve diğer Varşova Paktı üye ülkeleri de üye ülkeleri için herhangi bir saldırı durumunda ortak hareket edeceklerini belirlemişlerdir. Bununla birlikte NATO, egemen devletlerin hür iradeleri ile bir araya gelerek kurdukları bir ittifak olmasına rağmen, Varşova Paktı Doğu Avrupa ülkelerinin SSCB politikalarını takip etmemeleri nedeniyle SSCB'nin onların politikalarını doğrudan yönlendirme gücüne ulaşabilmesi için oluşturulmuştur. Bu örgüte SSCB politikalarını uygulamak istemeyen Çin, Yugoslavya ya da Asya komünist ülkeleri üye olmamıştır. Patricia Haigh, "Reflections on The Warsaw Pact", The World Today, Vol.24, No.4. Nisan 1968, s.167-169.

2.1.3 NATO'nun Stratejik Konseptleri, Takip Eden Gelişmeler ve Bu Gelişmelerin NATO, AB ve Türkiye İşbirliğine Yansımaları

2.1.3.1 Soğuk Savaş Dönemi Stratejik Konseptleri

NATO'nun Soğuk Savaş döneminde belirlenen stratejik konseptlerinin, SSCB ile ilişkiler çerçevesinde dönemin uluslararası konjonktürüne göre şekillendirildiği görülmektedir.

NATO'nun kuruluş yıllarında, Kuzey Atlantik Sahası'nın Savunulması İçin Stratejik Konsept olarak isimlendirilen ilk stratejik konsepti caydırıcılık üzerine şekillendirilmiştir. 1950 ortalarında ise, üyelerinden herhangi birine yapılan saldırıya karşılık diğer üyelerin ellerindeki nükleer silahlar da dâhil olmak üzere tüm imkânların kullanılacağı topyekun karşılık stratejisi benimsenmiştir.

1962 yılında yaşanan Küba Krizi⁹⁰ ile SSCB ve ABD arasında nükleer bir savaşın eşiğinden dönülmesi, NATO'nun Yeni Stratejisi'nin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. SSCB, kendi nükleer silahını üreterek taşınabilir hale getirmesi sonrasında ikinci vuruş kapasitesine sahip olmuştur; yaşanabilecek bir gerilim sonrasında, ikinci vuruş kapasitesinin kullanılması her iki tarafında da sonunu getirebilecek güçtedir. Bu nedenle 1966-1967 yıllarında NATO için yeni bir strateji plan düşünülmüş ve nükleer silahların caydırıcılığının yanında, esnek karşılık politikası tanımlanmış, daha önceden de stratejik belgelerde kısmen tanımlanmış olan gerilimi yükselterek uzlaşma sağlama stratejisi kabul edilmiştir⁹¹.

2.1.3.2 NATO'nun 1991 Stratejik Konsepti

ABD'nin, AB'nin 1990'ların başlarından itibaren ağırlık vermeye başladığı Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın (ODGP) oluşturulmasına karşı yaklaşımı, NATO'nun 1991 Stratejik Konsepti'nin temasıdır. ABD, SSCB'nin çöküşü durumunda⁹² AB'nin dış

⁹⁰ ABD, SSCB'ye karşı Jupiter Füzelere'ni NATO çerçevesinde Türk topraklarına yerleştirmek amacıyla Türkiye ile antlaşma imzalamıştır. SSCB'nin de bu duruma misilleme olarak Küba'ya füze yerleştirme girişimi sonrasında ABD ve SSCB arasında yaşanan karşılıklı restleşmeler ile nükleer bir savaşın eşiğine gelinmiştir. Sonuç olarak taraflar geri adım atmıştır; Türkiye'deki füzeler sökülüştür. Ayşegül Sever, "Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye", Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.52, No.1, 2002, s.657-658.

⁹¹ Gregory W. Pedlow, "NATO Strategy Documents 1949-1969" , NATO, Ekim 1997, s. XI-XXII. <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf> (01.02.2012)

⁹² 1985 yılında Gorbaçov'un 'Açıklık ve Yenilik' politikalarını ilan etmesi ile SSCB'nin eski rekabetçi gücünün kalmadığı dünya kamuoyunca anlaşılmıştır. 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile SSCB'nin dağılma sürecine girdiği kesinlik kazanmış ve 1991 yılında SSCB'nin dağıldığının açıklanması şaşırtıcı olmamıştır. Ayrıntılı bilgi için: Melek Fırat, "Soğuk Savaş Sonrasında Fransa'nın Dış Politikası", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64-1, s.135

politikaları üzerinde söz sahibi olmaya devam etmek için, AB'nin savunulmasının NATO tarafından karşılanmasına devam edilmesini istemektedir⁹³.

1990'da gerçekleştirilen Londra Zirvesi'nde Soğuk Savaş'ın bittiği açıklanmış ve NATO'nun Doğu'ya yönelik işbirliği çabaları başlatılmıştır⁹⁴. Kasım 1991'de Yeni Stratejik Konsept'in oluşturulacağı Roma Zirvesi düzenlenmiş, AB'den gelen talep sonucunda Roma Zirvesi Sonuç Bildirisi'nde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) yer almıştır⁹⁵. AB içerisinde ODGP'nin oluşturulması konusunda Fransa-Almanya ittifakı ve İngiltere-İtalya ittifakı farklı görüşlerdedir. İngiltere, ABD politikalarını desteklemekte ve NATO'nun AB savunmasında aktif rol almasını savunmaktadır. Fransa ise AB'nin kendi askeri gücüne sahip olması gerektiği görüşündedir⁹⁶.

NATO'nun 1991 Stratejik Konsepti'nde⁹⁷ önceki konseptlerde yer alan üyeler arası işbirliğinin, yardımlaşmanın, ortak savunmanın ve nükleer gücün vurgulanmasının yanında, Avrupa barışının sağlanması amacıyla; Doğu Avrupa ülkeleri ile işbirliği için çağrıda bulunulmuştur. Bu işbirliği çağrısı, önceki konseptlerin caydırıcı ve misilleme üzerine kurulu çerçevesinden çok farklıdır. Aynı zamanda demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün, pazar ekonomisinin ve insan haklarına saygının altı çizilerek işbirliğinin bu koşullarla yapılacağını da mesajı verilmiştir. Rusya Federasyonu ve eski Demir Perde ülkeleri ile siyasi diyalogun kurularak işbirliğinin geliştirilmesi için Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) kurulmuştur. Siyasi diyalog ile sorunların çözümü yolu, yeni stratejide önemli bir yer tutmaktadır.

1991 Konsepti'nin öne çıkan ikinci bir özelliği ise, nükleer silahların⁹⁸ ve askeri birliklerin sayılarının azaltılmasının öngörülmüş olmasıdır. NATO üyesi devletlerden silah azaltmaya gidilmesinin istenmesi beklenen bir olgudur, SSCB'nin Avrupa coğrafyasından

⁹³ Melek, a.g.m., 138.

⁹⁴ Riga Zirvesi Üzerine Düşünceler <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/turkish/art1.html> (01.02.2012)

⁹⁵ Manfred Wörner , "NATO transformed : the Significance of the Rome Summit" <http://www.nato.int/docu/review/1991/9106-1.htm> (10.02.2012)

⁹⁶ Melek, a.g.m., s.139-140.

⁹⁷ The Alliance's New Strategic Concept 1991 http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (10.02.2012)

⁹⁸ Soğuk Savaş döneminde nükleer silahlanma yarışının aşırı boyutlara ulaşması sonrasında bu artış ABD ve SSCB arasında 1970'lerde SALT I ve SALT II Antlaşmaları'nın ve 1980'lerde de START Antlaşması'nın imzalanması ile kontrol altına alınmaya çalışılmış, ancak istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Joshua Muravchik, "Expectations of SALT I: Lessons for SALT III", World Affairs, Vol.143, No.3, Kış 1980, s.278-281. ve ayrıca bkz: Douglas W. Owens, Gregory S. Parnell and Robert L. Bivins, "Strategic Arms Reduction Treaty (START) Drawdown Analyses", Operations Research, Vol.44, No.3, Mayıs-Haziran 1999, s.426.

çekilmesi ile askeri alanda silahlanma yarışına devam edilmesi için bir sebep kalmamıştır. Ayrıca 1991 sonrası NATO'nun savunma bütçesi azaltılmıştır⁹⁹.

KAİK çerçevesinde NATO'nun eski komünist ülkeleri ile işbirliğini geliştirme girişimleri Rusya Federasyonu'nun bölgede yeniden hâkimiyet kurma çabaları sonucunda amaçladığı başarıya ulaşamamıştır. Rusya Federasyonu, 1991 yılında BDT'yi kurarak eski SSCB ülkelerini bu örgüte üye olmaya zorlamıştır. 1993 yılında açıkladığı Yakın Çevre Politikası ile BDT'nin kurumsallaşmasını sağlamıştır. Bu amaçla 'yakın çevre' içerisinde bulunan ülkelerin NATO ile işbirliğine ve NATO üyeliklerine sıcak yaklaşmamıştır¹⁰⁰.

5. Madde'deki toplu savunma prensibi genişletilmiş; barışın korunması, çatışmaların önüne geçilmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve kriz yönetimi görevlerinin üstlenilmesi gibi yeni alanlarda da faaliyetlerin yapılabilmesi mümkün kılınmıştır¹⁰¹.

Konseptin bir diğer değişikliği ise 21. Madde'de Batı Avrupa Birliği (BAB), AB ve AGİT'in de NATO'nun belirlenen hedeflerini gerçekleştirmesi için kendi amaçları dâhilinde sorumlulukları olduğunun belirtilmesidir¹⁰². Bu bağlamda adı geçen kurumlar ile NATO'nun daha sıkı ilişkiler yürütmesi öngörülmüş olup, bu ifadeden adı geçen örgütlere üye ülkelerin NATO üyesi olmasa dahi NATO'nun politikalarında söz sahibi olabilecekleri sonucu ortaya çıkmaktadır. NATO'nun sivil otoriteler ile ilk işbirliği arayışı¹⁰³ 1991 Konsepti ile ortaya çıkmış ve 1990'larda gerçekleştirilecek olan insani müdahalelerde yeniden yapılandırma süreçlerindeki işbirliği ile somutlaşmıştır¹⁰⁴. NATO'nun Yeni Konsepti'ndeki işbirliği arayışının ardında Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan ve kapsamlı işbirliği gerektiren kompleks güvenlik sorunlarının yanında, eski komünist coğrafyalardaki hasıraltı edilen etnik milliyetçilik problemlerinin yüzeye çıkması beklentisi de bulunmaktadır.

⁹⁹ Steinberg, a.g.m., s.38.

¹⁰⁰ Ertan Efeğil, "Türk-Rus İlişkileri: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç", Editör: İdris Bal, a.g.e., s.388-389.

¹⁰¹ History, Crossing the Rubicon, http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history_pr.html, (14.02.2012)

¹⁰² The Alliance's New Strategic Concept 1991, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (01.02.2012)

¹⁰³ NATO'nun bu dönemde sivil işbirliğini öne çıkartmasının esas olarak iki sebebi bulunmaktadır; ilk olarak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nı AB ile işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla desteklemektedir. İkincisi ise NATO savaş gücü güçlü askeri bir örgüt olarak yeniden yapılandırma süreçlerinde zayıf kalacağını farkındadır ve sivil otoriteler ile işbirliğine ihtiyaç duymaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: John Shimkus, "NATO-EU Operationel Cooperation" <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=1168> (14.02.2012)

¹⁰⁴ NATO, askeri bir yapıda kurulan, sivil alandaki yetenekleri son derece sınırlı bir örgüt olarak anılmaktadır. Ancak bu durumun NATO için rahatsızlığa neden olduğu da söylenememektedir. NATO, sivil gücünü arttırmak yerine, sivil kuruluşlar ile işbirliği yaparak bu eksiği tamamlama ve bu sayede Avrupa'daki güvenliğin sağlanması için diğer kurumlara da sorumluluklar getirerek yükümlülüğü paylaşma yoluna gitmiştir. <http://www.nato.int/archives/1st5years/chapters/intro.htm#1> (01.02.2012)

1991 sonrasında SSCB'nin çöküşü ile Türkiye'nin de dış politikası yeniden şekillenme sürecine girmiştir. Türkiye'nin değişen güvenlik algılamaları, NATO'nun 1991 Konsepti'ndeki yönelimleri ile paralellik gösterse de, NATO ile keskin bir görüş ayrılığı yaşadığı 21. Madde Türkiye'nin uzun bir dönem NATO-AB ilişkilerinin niteliğinden rahatsız olmasına neden olmuştur. NATO, 1991 sonrasında sivil diyalogu da ön plana çıkartarak işbirliğini geliştirmek istemektedir. NATO, güvenliğini tesis etmeyi vaat ettiği Avrupa coğrafyası için sivil diyalogun arttırılması bakımından AB, AGİT ve BAB örgütlerini belirterek ön plana çıkartmıştır. Türkiye'nin itirazı tam olarak bu noktada olmuştur: Türkiye AGİT üyesidir, ancak AB ve BAB'a tam olarak üye değildir. Türkiye, NATO'nun bir üyesi olarak örgüte gerekli katkıları sağlamaktadır ve NATO'nun karar alma aşamasında oy hakkı bulunmaktadır. Türkiye, üyesi olmadığı ve politikalarının yönlendirilmesinde oy hakkı bulunmadığı AB ve BAB'ın, NATO ile işbirliği çerçevesinde karar alma sürecine dahil olmalarını, haklı olarak eleştirmiştir. Ayrıca Türkiye, AB kaynaklı bir Avrupa savunma sisteminin NATO kaynaklarından yararlanmasının Türkiye'nin NATO içerisindeki etkinliğini azaltabileceğini düşünmektedir, bu nedenle 1991 sonrasında NATO-AB ilişkilerinden dışlanmasını önlemek adına, her fırsatta NATO içerisindeki önemini vurgulayarak, bu işbirliğine dahil olmaya çalışacaktır¹⁰⁵.

Mayıs 1991'de herhangi bir çatışma anında daha hızlı müdahalede bulunacak olan NATO'nun Acil Müdahale Gücü (NATO Frigate Replacement for 90s-NFR90) kurulması kararlaştırılmıştır¹⁰⁶. NFR90, özellikle Yugoslavya Cumhuriyeti'nde giderek tırmanan milliyetçilik akımları nedeni ile oluşturulmuştur; ilk uygulama sahası da Temmuz 1995'te Yugoslavya Cumhuriyeti içerisindeki Sırbistan toprakları olacaktır¹⁰⁷.

Kasım 1994'te düzenlenen Brüksel Zirvesi'nde NATO'nun genişleme potansiyeli tartışılmış ve NATO, Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Politikası'na karşılık Barış İçin Ortaklık (BİO) Programı'nı¹⁰⁸ başlatmıştır. NATO, BİO Programı ile Orta Asya ve

¹⁰⁵ Erhan, a.g.m., s.144

¹⁰⁶ NFR90, NATO kapsamında gerçekleştirilmiş olsa da, çoğunlukla ABD'nin maddi desteği ile oluşturulmuş, ancak daha sonra kaldırılmıştır. Bkz: James B. Steinberg, "The Transformation of the European Defense Industry, Emerging Trends and Prospects for Future U.S.-European Competition and Collaboration", The National Defense Research Institute (RAND), s.5-73-93. <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA261024> (18.02.2012) ve .Fırat, a.g.m., s.138

¹⁰⁷ Cüneyt Yenigün ve Ümit Hacıoğlu, "Bosna Hersek: Etnik Savaş, Eksik Antlaşma", Derleyen: Kemal İnat ve Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, Dünya Çatışma Bölgeleri, Nobel Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2007, s.218.

¹⁰⁸ BİO Programı, barışın korunması için NATO'ya üye olmadan, ortaklık çatısı altında işbirliği yapmayı amaçlamaktadır. İşbirliği konuları: NATO'nun ortak ülkelere ordularını modernleştirme çalışmalarına yardım

Kafkaslardaki ülkeler ile ilişkilerini geliştirmişse de, Rusya Federasyonu'nun 'arka bahçesi' içerisine giren ve birçok askeri üssünün bulunduğu bu coğrafyalarda NATO'ya oranla çok daha fazla egemen olduğu açıktır¹⁰⁹.

NATO, BİO Programı çerçevesinde, Rusya Federasyonu ile de ortaklık yapmıştır. 1998 sonrasında Rusya Federasyonu'nda NATO'nun İrtibat Ofisi kurulmuş ve bu işbirliği 11 Eylül saldırıları sonrasında ortak terörizm tehdidi ile daha fazla geliştirilmiştir. 2002'de Roma Zirvesi Bildirisi ile NATO-Rusya Federasyonu Konseyi oluşturulmuş ve eşit ortaklar olarak danışma, görüş birliği yapma, ortak karar alma ve faaliyete geçme konularında işbirliği daha aktif hale getirilmiştir¹¹⁰.

2.1.3.3 NATO'nun 1999 Stratejik Konsepti

Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun ilk genişlemesi 1997 Madrid Zirvesi'nde gerçekleşmiştir: üye olmak isteyen ülkelere karşı 'açık kapı' politikası izleyen NATO, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'yı tam üyelik için görüşmeye davet etmiştir ve bu ülkeler Mart 1999'da NATO'ya tam üye olmuşlardır.

Nisan 1999'de NATO'nun Washington Zirvesi düzenlenmiştir. Zirve'de, 1997 Madrid Zirvesi'nde genişlemeye dahil edilmeyen ancak tam üye olmak isteyen ülkelerin NATO'ya üyeliğe hazırlanması ve uyum sürecinde ülkelere yardım edilmesi amacıyla Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan-MAP) başlatılmıştır¹¹¹. Zirve sonrasında yayınlanan Washington Bildirgesi'nde¹¹² NATO'nun Avrupa'nın güvenliğinden sorumlu temel yapı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca NATO'nun tanımlı görev alanında genişleme yapılmış; demokrasilerin inşasına katkıda bulunarak siyasi bir görev üstleneceği de belirtilmiştir.

etmesi, bu bağlamda askeri yardımda bulunması; ortak ülkelerin birliklerine eğitim vermesi; ortak ülkelerin orduları ile ortak tatbikat düzenleme ve askeri koordinasyonun yanında politik koordinasyonun sağlanması gibi konuları içermektedir. Partnership for Peace: Framework Document, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b.htm> (01.02.2012)

¹⁰⁹ Rusya Federasyonu, BDT'nin yanında 1996'da Şanghay Beşlisi'nin kurulmasında öncülük ederek Çin ile işbirliği yapmış, ABD'nin ve NATO'nun bölgeye sızmasını engellemek ve bölgedeki üslerini kapattırmak amacıyla çalışmalarda bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Emine Akçadağ, "Şanghay İşbirliği Örgütü: Rusya-Çin Ortaklığı mı, Rekabeti mi?", 15 Nisan 2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1929:anghay-birlii-oerguetue-rusya-cin-ortakl-m-rekabeti-mi&catid=181:analizler-guvenlik (14.02.2012)

¹¹⁰ http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_nato-trans-tur.pdf s.22-23. (15.02.2012)

¹¹¹ A.g.e., s.21.

¹¹² The Washington Declaration 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-063e.htm> (14.02.2012)

Mevcut en güçlü askeri örgüt olarak NATO'nun istikrar ve güvenliğin tesisi amacıyla bu yeni siyasi görevlendirilmesi yadırganmamıştır¹¹³.

Washington Bildirgesi, Türkiye'nin AB'nin NATO imkanlarına ulaşımı konusunda itirazlarına dayanak teşkil etmiştir. Zirve Bildirgesi'nde AB'nin NATO imkanlarına ulaşımı konusunda her bir operasyon için ayrı şekilde NATO Konseyi'nden izin alınması kararlaştırılmıştır. Türkiye bu ifadeden yola çıkarak NATO imkanlarının AB tarafından kullanıldığı alanlarda oy ve temsil hakkı talep etmiştir. Türkiye ayrıca AB-NATO işbirliğinde dışlanmamak için Avrupa güvenliği ile ilgili konulardaki toplantılara katılım, AB'nin askeri kurumlarına katılım, AB'nin NATO imkanlarının kullanıldığı askeri operasyonlarında karar alma ve uygulama süreçlerine tam ve eşit katılım taleplerinde bulunmuştur¹¹⁴. Aralık 2001'de ABD ve İngiltere arasında gerçekleşen Ankara Mutabakatı ile Türkiye'nin güvenliğini ilgilendiren bölgelerde gerçekleştirilecek olan AB'nin NATO imkanlarını kullandığı operasyonlar için Türkiye'nin karar mekanizmasında yer alması kabul edilmiştir¹¹⁵. Ancak Ankara Mutabakatı, Yunanistan¹¹⁶ tarafından kabul edilmemiş ve Ekim 2002'de yapılan Brüksel Zirvesi'nde Ankara Mutabakatı'na eklenen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) NATO üyesi devletlerin aleyhine kullanılmaması, NATO'nun da AB üyesi devletlere karşı kullanılmaması, gerçekleştirilecek operasyonun NATO imkanları ile yapılması durumunda AB üyesi olmayan ancak NATO üyesi olan ülkelerin tam katılımlarının sağlanması, AB'nin kendi imkanları dahilinde gerçekleştirdiği operasyonlarda ise AB üyesi olmayan ancak NATO üyesi olan devletler ile sıkı koordinasyonun sağlanması konuları düzenlenerek adı Brüksel Metni olarak değiştirilmiş ve Yunanistan'ın endişelerinin giderilmesi sonucunda AB ve NATO arasındaki işbirliğine NATO üyesi olmayan üyelere geniş katılım imkanı sağlanmıştır.¹¹⁷ 2002 yılında yapılacak olan Berlin Plus Antlaşması ile AB'nin NATO imkanlarına ulaşımı konuları daha detaylı olarak düzenlenmiştir¹¹⁸.

¹¹³ Sanem Özer, Ceren Uysal Oğuz, Senem Atvur, "Nato Ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt.10, Sayı.19, Mayıs 2010, s. 267.

¹¹⁴ Özer, Oğuz ve Atvur, a.g.m., s.260-261. Alıntı: Müftüler Bac M., Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış, Tesev Yayınları, 2006, İstanbul, s.12-13.

¹¹⁵ Özer, Oğuz ve Atvur, a.g.m., s.261, Alıntı: Tangör B., Avrupa Güvenlik Yönetişimi: Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008, s.182-183.

¹¹⁶ Türkiye ve Yunanistan arasında kıta sahanlığı, kara suları ve hava sahası sorunları nedeniyle Ege Denizi'nde karşı karşıya gelebilmektedir ve bu durum Yunanistan'ın çekincelerinin nedenini oluşturmaktadır.

¹¹⁷ Haydar Efe, "AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye", Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 9/3, 2007, s.138.

¹¹⁸ Berlin Plus Antlaşması'nda NATO'nun operasyonel planlamasının AB tarafından kullanılabilirliğine dair güvence verilmesi, AB'nin NATO'nun yetenek ve imkanlarına ulaşabilmesi, AB yönetimindeki operasyonlar için NATO'nun AB komuta seçeneğinin bulunması, NATO'nun savunmasının gerektiğinde AB'nin emrine kuvvet verebilecek şekilde düzenlenmesi konuları çözüme kavuşturulmuştur. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/berlinplus/berlinplus_en.pdf (29.02.2012)

Zirve’de ayrıca 1999 Stratejik Konsepti¹¹⁹ kabul edilmiştir. Konseptin öne çıkan özelliği; NATO’nun varlığını devam ettirmek için dönüşümünün öngörülmesidir. NATO, güncel tehdit algılamalarına göre kendini yenileyerek ve geliştirerek, zamana uyum sağlamak ve varlığını devam ettirmek çabasıdadır: 3. Madde’de Avrupa-Atlantik bölgesi içerisindeki barış ve istikrarın korunması için son on yılda karşılaşılan yeni risklere göre bir yapılanma öngörülmüş ve bu riskler içerisinde; baskı ve etnik çatışmalar, ekonomik zorluklar, insan hakları ihlalleri, toprak anlaşmazlıkları, politik istikrarın çökmesi, yaygınlaşan toplu imha silahları dâhil edilmiştir.

10. Madde’de, Kurucu Antlaşma’nın 5. ve 6. Maddeleri uyarınca üye devletlere karşı bir saldırı durumunda harekete geçilmesi tekrarlanmış; ancak bunun yanında İttifak’ın güvenliğinin küresel düzeyde ele alınarak: terörizm, sabotaj ve organize suçlar, hayati kaynakların akışının kesilmesi gibi daha geniş bir alan içerisinde hesap edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

15. Madde’de Avrupa’nın temel güvenliğinin NATO sorumluluğunda olduğu belirtilmiş; 16. Madde’de AGİT’in Avrupa içerisinde istikrar ve barışın sağlanması için NATO ile işbirliği yapan en etkin kapsamlı örgüt olduğu ve eski Yugoslavya topraklarında gerçekleştirilen işbirliğinin bölge barışına katkısı belirtilmiştir. 17 ve 18. Maddeler’de de AB ile işbirliğinden bahsedilmiş, Amsterdam Antlaşması’nda belirlenen ODGP konularında Petersberg Görevleri’ne¹²⁰ atıfta bulunularak BAB ile daha yakın işbirliğinin yapılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca BAB öderliğinde AGSK’nin desteklediği belirtilmiştir. 60. Madde’de NATO’nun hükümetler ve hükümet dışı aktörler ile sivil işbirliğini devam ettirmeye kararlı olduğu, bunun operasyonların başarısı için hayati önem taşıdığı belirtilmektedir.

34. Madde’de çatışmaların önlenmesi, kriz yönetimi ve Sivil Acil Müdahale Planı alanlarında üyeler arası işbirliğinden bahsedilmiştir. Daha önceki yıllarda deprem, sel gibi doğal afetlere yönelik olan Sivil Acil Müdahale Planı, 1999 sonrasında NATO’nun genişleyen

¹¹⁹ The Alliance's Strategic Concept 1999 http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, (29.02.2012)

¹²⁰ Maastricht Antlaşması imzalanmadan hazırlanan Petersburg Görevleri, daha sonra Maastricht Antlaşması’ndaki ODGP kapsamında ayrılmaz bir parça olarak değerlendirilen; insani yardım ve kurtarma, çatışma önleme ve barışı koruma, kriz yönetiminde mücadele ve barış yapım süreci, silahsızlanma operasyonlarına katılma, askeri tavsiye ve işbirliği, çatışma sonrasında istikrarın kurulması görevlerini kapsamaktadır. Petersberg Taks http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/petersberg_tasks_en.htm, (01.02.2012)

görev yelpazesi kapsamında zamanın tehditlerine göre genişletilerek teröristler tarafından kimyasal, biyolojik ve nükleer saldırıları da kapsar hale getirilmiştir¹²¹.

38. Madde’de Akdeniz Bölgesi’nin Avrupa coğrafyasının güvenliğini etkilemesi nedeniyle NATO’nun ilgi alanına girdiği belirtilmiştir. Bu açıdan NATO’nun işbirliği kapsamında Akdeniz Diyalogu’nun¹²² temel bir parça olduğu belirtilmiştir.

2002 Prag Zirvesi, 11 Eylül saldırılarının ardından düzenlenen ilk zirvedir ve Zirve Bildirgesi’ne 11 Eylül sonrası alınan tedbirler yansıtılmıştır. Bu Zirve’de yedi Doğu Avrupa ülkesi¹²³ NATO’ya tam üyelik için görüşmeye davet edilmiştir. Zirve Bildirgesi’nde askeri yeteneklerin geliştirilmesi (yeni bir NATO Mukabele Gücü’nün¹²⁴ kurulması) terörizmle savaş, kitle imha silahlarına karşı koruma, Afganistan’da istikrarı yerleştirmek, Balkanlar’ı tekrar Avrupa’ya kazandırmak, Akdeniz Diyalogu’nu daha geniş bir alana açmak hedefleri konulmuştur. AB ile ilişkiler, Rusya Federasyonu ve Ukrayna işbirliği konuları belirtilmiştir¹²⁵. Prag Zirvesi’nde başlatılan üç önemli girişim bulunmaktadır¹²⁶; NATO Mukabele Gücü’nün oluşturulması, daha etkili savaş için askeri komuta yapısında reform ve Prag Yetenek Taahhütleri¹²⁷ çerçevesinde devletlerin vaatleri ve işbirliği girişimlerinin değerlendirilmesi. Yine bu Zirve’de Terörizme Karşı Eylem Planı¹²⁸ kabul edilmiş ve Ortak Üye ülkelerle işbirliği başlatılmıştır.

¹²¹ NATO’s Role in Civil Emergency Planning, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_cep-e.pdf (01.02.2012)

¹²² Akdeniz Bölgesi’ndeki istikrarın Avrupa’nın istikrarını yakından etkilemesi sebebiyle NATO, 1994 yılında Akdeniz ülkeleri ile diyaloga başlamış ve bu bağlamda Şubat 1995’te Mısır, İsrail, Moritanya, Fas ve Tunus ile, Kasım 1995’te Ürdün ve Şubat 2000’de Cezayir ile diyalog kurulmuştur. Amacı işbirliğini güçlendirerek istikrar ve güvenliğe katkıda bulunmaktır. <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art4.html> (01.02.2012)

¹²³ Bu ülkeler şunlardır: Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Litvanya ve Letonya.

¹²⁴ Yüksek teknolojiye sahip, hızla konuşlandırılabilir, birlikte çalıştırılabilir ve idame ettirilebilir (hava, kara ve deniz unsurları dahil) yeni NATO Mukabele Gücü’nün kurulması 2002 Prag Zirvesi’nde kararlaştırılmış ve 2006’ya kadar aktif hale getirilmesi planlanmıştır. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_nato-trans-tur.pdf s.10. (15.02.2012)

¹²⁵ <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/turkish/art1.html> (15.02.2012)

¹²⁶ http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_nato-trans-tur.pdf s.9. (15.02.2012)

¹²⁷ NATO’nun bir bütün olarak ihtiyaç duyduğu ancak ülkelerin bireysel taahhütlerini gerektirmeyen yeteneklerin hayata geçirilmesi projesidir ve bu yetenekler arasında ‘hava ve deniz nakliyesi, havada yakıt ikmali, konuşlandırılabilir muharebe desteği ve muharebe desteği ve muharebe hizmet birimleri; havadan yer gözetleme, istihbarat, gözetleme ve hedef tespiti, hassas güdümlü mühimmat ve düşman hava savunmasının bastırılması dahil, etkili muharebe yeteneği ve kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer savunma yetenekleri’ bulunmaktadır. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_nato-trans-tur.pdf s.9. (15.02.2012)

¹²⁸ Terörizme Karşı Eylem Planı: ‘sivilere yöneltilebilecek kimyasal, biyolojik veya radyolojik saldırular karşısında istihbarat alış, verişi ve sivil hazırlık durumunun geliştirilmesi ve sonuçlarla başa çıkılmasına yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiş bir Plandır.’ http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_nato-trans-tur.pdf s.11. (15.02.2012)

Haziran 2004'te düzenlenen ve Türkiye'nin ev sahipliğini gerçekleştirdiği İstanbul Zirvesi ile NATO Doğu Avrupa'ya doğru genişlemiş; Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Litvanya ve Letonya'nın üyelikleri onaylanmıştır. Akdeniz Diyalogu'nun başlatılmasının 10. yılında NATO, daha kapsamlı bir ortaklık için Akdeniz Diyalogu ülkelerini 2004 yılındaki İstanbul Zirvesi'ne davet etmiştir. Diyalogun statüsünü gerçek bir ortaklığa dönüştürmek amacıyla İstanbul İşbirliği Girişimi (Istanbul Cooperation Initiative-ICI) başlatılmıştır ve ilk olarak Körfez İşbirliği Konseyi ile işbirliğinin başlatılması ve bu bağlamda Ortadoğu'daki ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesi öngörülmüştür¹²⁹. Zirve'de ayrıca Akdeniz'de yürütülen Aktif Girişim Operasyonu'nun (Operation Active Endeavour-OAE) terörle mücadele kapsamındaki katkıları belirtilmiştir¹³⁰. Bu Zirve'de ABD, NATO'nun 'alan dışı' görevler kapsamında görev alanının Ortadoğu'ya doğru genişletilmesi fikri üzerinde durmuş, bu hedefini İstanbul İşbirliği Girişimi ve Akdeniz Diyalogu ile öne çıkartmıştır. ABD'nin diğer önerisi ise NATO'nun görev alanının Irak'a doğru genişletilmesi olmuş ancak Irak Savaşı'na en başından beri karşı çıkan Fransa ve Almanya bu öneriyi reddetmiştir. NATO'nun henüz Afganistan'da istikrarı sağlayamamışken Irak'a yönlendirilmesi, başarısızlığı yüksek ölçüde tahmin edilen Irak Savaşı sonrasında NATO'nun güvenilirliğini azaltacağı görüşü AB içerisindeki Fransa-Almanya ittifakı tarafından ifade edilmektedir. İstanbul Zirvesi, bu görüş ayrılığının belirginleştiği ve Avrupa-Atlantik arasında soğuk rüzgarların estiği Zirve olarak anılmaktadır¹³¹. Bu Zirve'de ABD'nin talepleri doğrultusunda NATO'nun Irak'a doğru görev alanı genişletilmesi de, NATO'nun Irak güvenlik güçlerine eğitim konusunda yardım sağlaması kararlaştırılmıştır¹³².

Türkiye, NATO'nun 'açık kapı' politikası dahilinde Doğu Avrupa ve Balkanlar'a doğru genişlemesini memnuniyetle karşılamaktadır ve Türk Dışişleri Bakanlığı bu konuyu şu şekilde ifade etmektedir:

“Türkiye, İttifakın genişlemesinin Avrupa-Atlantik alanının bütününde güvenlik ve istikrarın daha da pekişmesine katkıda bulunduğuna inanmaktadır. Yeni üyelerin İttifaka katılmaları, aynı zamanda özgür ve birleşik bir Avrupa'nın oluşturulması amacına hizmet etmektedir. Bu anlayış temelinde Türkiye, NATO'nun “açık kapı” politikasını başından beri desteklemiştir... Türkiye, gerekli kriterleri yerine getirmeleri kaydıyla bütün Balkan ülkelerinin İttifak'a üye olmalarını desteklemektedir.”

¹²⁹ Akdeniz ve Büyük Orta Doğu'ya Açılmak, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art4.html> (01.02.2012)

¹³⁰ NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (01.02.2012)

¹³¹ İlhan Uzgel, “İstanbul NATO Zirvesi”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt.59, Sayı.3, 2004, s. 256-257.

¹³² NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (01.02.2012)

Türkiye aynı zamanda NATO'nun işbirliği gerçekleştirdiği Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği Girişimi'ni desteklemektedir. Ayrıca NATO'nun terörizme karşı kapsamlı işbirliğini ve aldığı tedbirleri de desteklemektedir¹³³ Ancak Türkiye; AB içerisindeki Fransa ve Almanya gibi NATO'nun görev alanının Irak'a doğru genişletilmesine karşı çıkmaktadır¹³⁴.

Kasım 2006'da Riga Zirvesi düzenlenmiştir. İstanbul Zirvesi gibi Riga Zirvesi'ne de ABD ve AB ülkeleri arasında görüş ayrılıkları damgasını vurmuştur. NATO'nun hedefleri '21. yy. güvenlik tehditlerine karşı koyulması, üye ülkelerin ve ortak değerlerin savunulması ve ortak savunmanın devam ettirilmesi' olarak belirtilmiş ve terörizm, nükleer silahların yayılması, zayıf devletlerden kaynaklanan güvenlik zafiyetleri yeni tehditler olarak belirtilmiştir¹³⁵. Terörle mücadele konusunun ön planda olduğu Zirve'de, terörle mücadele kapsamında NATO'nun caydırma, engelleme ve savunma faaliyetlerinin devam ettirileceği açıklanmıştır. Ayrıca Afganistan'daki durumun düzeltilmesi için çeşitli tedbirler alınmıştır. ABD, terörle mücadele kapsamında NATO'nun Irak'a doğru görev alanının genişletilmesi talebine devam etmiştir¹³⁶. AB içerisindeki Fransa-Almanya ittifakı ise muhalif görüşlerini değiştirmemiştir; bu sorun nedeniyle Zirve'de, NATO üyesi olmayan ancak ABD ile işbirliğine 'gönüllü' olan ülkelerin küresel askeri müdahalelere katılabilmeleri için uygun bir çatı oluşturulmuştur¹³⁷.

Nisan 2008'de düzenlenen Bükreş Zirvesi'nde Hırvatistan ve Arnavutluk NATO'ya tam üye olmuş; NATO'nun son genişlemesi ile üye sayısı 28'e yükselmiştir. Ukrayna, Gürcistan'ın üyelik için hazır olmadıkları nedeniyle üye kabul edilmemişlerdir¹³⁸. Türkiye, bölge istikrarının sağlanması için Ukrayna ve Gürcistan ile gerçekleştirilen işbirliğini

¹³³ A.g.e.,

¹³⁴ İlhan Uzgel, a.g.m., s.257.

¹³⁵ Erdem Özlük, "NATO'nun Bilimsel Faaliyetleri: Sanal İpek Yolu ile Güney Kafkasya ve Orta Asya'ya Uzanmak", TİKA, Avrasya Etütleri, Yıl.13, Sayı.31-32, 2007, s. 91.

¹³⁶ Enver Bozkurt, "NATO'nun Geleceği", s.186-187. <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/7tJmXLMLqy0CBZ1PINJzMUmX0oMcYB.pdf> (25.02.2012)

¹³⁷ Özer, Oğuz ve Atvur, a.g.m., s.269.

¹³⁸ Her ne kadar 'üyelik için hazır olmadıkları' düşünülse de Ukrayna ve Gürcistan'ın üye olarak kabul edilmemesindeki asıl neden: Rusya Federasyonu'nun Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO üyeliğine karşı çıkan ve bunu açıkça ifade eden tutumudur. Fatih Özbay, "NATO Zirvesi'nin Galibi Kim?", 4 Nisan 2008, http://www.bilgesam.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=119:nato-zirvesinin-galibi-kim&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (25.02.2012)

Rusya Federasyonu Ağustos 2008'de, Gürcistan'ın özerk bölgeleri olan Güney Osetya ve Abhazyaya topraklarını işgal etmesi ile başlayan savaşa müdahale etmiş ve savaş Gürcistan-Rusya Federasyonu Savaşı'na dönüşmüştür. Sonucunda ise Gürcistan, masaya oturarak Rusya Federasyonu'nun talep ettiği koşullardaki Ateşkes Antlaşması'nı kabul etmek durumunda kalmıştır. Day-by-day: Georgia-Russia Crisis, 21 Ağustos 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7551576.stm> (29.02.2012)

Bu savaş ile Gürcistan'ın Rusya Federasyonu tarafından vurulabilirliği görülmüş, Gürcistan'ın NATO üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda, NATO'nun ortak savunma prensibi nedeniyle, savaşın Rusya Federasyonu ve NATO'yu karşı karşıya kalma riskini almak istememiştir. NATO tarafından Rusya Federasyonu ile karşı karşıya kalınması riski alınmak istenilmemiştir.

desteklemektedir¹³⁹. Eski Yugoslavya Madekonya Cumhuriyeti ise Yunanistan ile yaşadığı isim problemi nedeniyle NATO'ya üye olarak kabul edilmemiştir.

2.1.3.4 NATO'nun 2010 Stratejik Konsepti

NATO'nun Nisan 2009'da Strasbourg ve Kehl'de düzenlenen Zirvesi'nde 2010 sonlarına kadar yeni bir konseptin hazırlanması öngörülmüştür¹⁴⁰. Zirve'de ayrıca Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dönüşü onaylanmıştır¹⁴¹.

Nisan 2010'da NATO Uzmanlar Grubu'nun Yeni Stratejik Konsept ile ilgili Raporu¹⁴² yayınlanmıştır. Rapor'da 1999 Konsepti sonrasında tehditlerin önemli ölçüde farklılaşmasına ve çeşitlenmesine bağlı olarak yeni bir stratejik konseptin gerekliliği üzerinde durulmuş ve 11 Eylül saldırıları da değişen tehditlere örnek olarak gösterilmiştir. Yeni riskler arasında nükleer enerjinin çoğalmasının stresi arttırması; enerji sağlanması konusunda riskler ve çevreyi ihmal etmenin sonuçlarının somut olarak kendini daha fazla hissettirmesi; bilginin yeni yollarla toplanıp, gönderilmesi ya da saklanmasına yönelik (sanal korsanlara karşı) tedbirler; geniş çaplı ekonomik kriz sonrasında ekonomilerdeki daralmalar yeni tehdit algılamalarına dahil edilmiş ve analizler belirtilerek yeni konseptte yönelik tavsiyeler verilmiştir. Ayrıca Ortadoğu'daki aşırı (radikal İslami örgütler) grupların şiddet eylemlerinin, Arap-İsrail gerginliğinin ve İran'ın nükleer çalışmalarının NATO'nun güvenliğini etkilediği belirtilmiştir. Rapor 2010 Stratejik Konsepti'nin hazırlanmasında önemli rol oynamıştır¹⁴³.

NATO'nun Kasım 2010'da Lisbon'da gerçekleştirilen Zirvesi'nde 2010 Stratejik Konsept'i¹⁴⁴ kabul edilmiştir. Yeni Konsept'in 4. Madde'sinde daha önceki konseptlerden farklı olarak ortak savunmanın yanında kriz yönetimi ve işbirliğine dayalı güvenlik de NATO'nun temel görevleri arasında kabul belirtilmiştir¹⁴⁵.

2010 Konsepti'nde kriz yönetimi konuları öne çıkartılmıştır: 21. Madde'de Afganistan ve Balkanlar'daki operasyonlardaki deneyimlerden, etkili kriz yönetimi açısından sivil ve askeri yaklaşımın öneminin anlaşıldığı belirtilmiştir. 22. Madde'de uyuşmazlıkları kontrol etmek

¹³⁹ NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (01.02.2012)

¹⁴⁰ <http://www.nato.int/strategic-concept/roadmap-strategic-concept.html#guiding> (25.02.2012)

¹⁴¹ <http://www.mfa.gov.tr/nisan.tr.mfa> (25.02.2012)

¹⁴² <http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf> (28.02.2012)

¹⁴³ <http://www.nato.int/strategic-concept/roadmap-strategic-concept.html#guiding> (28.02.2012)

¹⁴⁴ <http://www.nato.int/strategic-concept/index.html> (28.02.2012)

¹⁴⁵ NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (01.02.2012)

için en uygun yolun kriz çıkmadan önce gelişini tahmin ederek krizi önlemek olduğu belirtilmiş, 23. Madde’de ise önlemenin mümkün olmadığı durumlarda NATO’nun askeri gücü ile krizi sona erdirme kapasitesinin olduğu belirtilmiştir. 24. Madde’de istikrarın sağlanabilmesi ve yeniden yapılandırmanın gerçekleştirilmesi için uluslararası toplumun yardımlarının devam etmesi gerektiği belirtilmiş; NATO’nun yardım etme kapasitesinin olduğu ve bunun yanında potansiyel uluslararası aktörler ile işbirliği yapma konusunda hazır olacağı açıklanmıştır.

İşbirliğinin geliştirilmesi konusu 2010 Konsepti’nde oldukça fazla vurgulanmıştır; 27. Madde’de NATO’nun kapılarının üye olmak isteyen ülkelere açık olduğu, 28,29 ve 30. Madde’lerde ise üye olmayan Partner Ülkeler ile işbirliği ve diyalogun artırılmasının amaçlandığı belirtilmiştir. 31. Madde’de BM ile dünya barış ve istikrarı için politik diyalog ve pratik işbirliği vurgulanmıştır. 32. Madde AB ile NATO’nun ortak değerleri paylaşan iki ortak olduğu vurgulanarak NATO’nun Avrupa’nın savunması için daha güçlü ve daha işlevsel olmasının önemi belirtilmiştir. Bu ifade ABD’nin desteklediği üzere, AB’nin savunulmasının NATO tarafından üstlenilmeye devam edilmesi anlamını taşımaktadır. Avrupa savunmasının ortak tehditlere karşı güçlendirileceği Lizbon Antlaşması’nın yürürlüğe girmesinin memnuniyetle karşılanacağı açıklanmış ve bu bağlamda (Türkiye gibi) AB üyesi olmayan ancak bu ortaklığa fayda sağlayan üyelerin katkılarından bahsedilmiştir. 35. Madde’de Akdeniz Diyalogu’nun geliştirilmesi için İstanbul İşbirliği Girişimi’nin desteklenmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede Körfez ülkeleri ile işbirliği, 2008’de Bükreş Zirvesi kararları uyarınca NATO-Ukrayna, NATO-Gürcistan Komisyonları ile işbirliği ve Batı Balkanlar’ın Avrupa Atlantik işbirliğine uyumu konuları belirtilmiştir. 33. Madde’de Rusya Federasyonu tehdit olarak değil, karşılıklılık ilkesi çerçevesinde stratejik işbirliği yapılacak bir müttefik olarak ifade edilmektedir.

Türk Dışişleri Bakanlığı, NATO’nun dönüşüm sürecini, bunun paralelinde yeni görev tanımlamalarını ve işbirliği arayışlarını desteklediğini belirtmektedir:

“NATO, 1991, 1999 ve son olarak 2010 tarihli Stratejik Konseptlerde de yansıtıldığı üzere, kapsamlı bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Bu hem iç hem de dış adaptasyon sürecidir. İttifak bir yandan kolektif savunma ile kriz mukabele yeteneğini muhafaza etmek amacıyla kuvvetlerini kapsamlı bir modernleşme sürecinden geçirmekte diğer yandan ise, “işbirliğine dayalı güvenlik” anlayışıyla yumuşak gücünü geliştirmek amacıyla mevcut siyasi ve askeri ortaklık yapılarını pekiştirmekte ve yenilerini tesis etmektedir.... Türkiye, güçlü bir savunucusu olmaya devam ettiği bu çabalara aktif katkıda bulunmaktadır.”¹⁴⁶

¹⁴⁶ NATO ve Türkiye’nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (01.02.2012)

Türkiye, NATO'nun Rusya Federasyonu ve Ukrayna ile işbirliğini ve Akdeniz Diyalogu ile İstanbul İşbirliği Girişimi'ni, Temas Ülkeleri'yle kurulan ilişkileri, Afganistan ve Pakistan'la kapsamlı diyalog ve işbirliğini desteklediğini belirtmektedir¹⁴⁷.

2.1.4 ABD Dış Politikası ve NATO

ABD, NATO'nun kuruluşunda ve ekonomik olarak desteklenmesinde diğer ülkelere göre daha fazla sorumluluk üstlenmesini¹⁴⁸, NATO'nun politikalarının yönlendirilmesinde bir artı olarak kullanmıştır. ABD dış politikasındaki değişim doğrudan NATO politikalarının değişimine yansımaktadır.

ABD, II. Dünya Savaşı'nda tahrip olan Avrupa'da istikrarın kurulmasını, Avrupa'daki istikrarsızlığın Amerika kıtasına sıçrama riskinin yanında, kendi savunduğu ideolojinin; yani liberal ekonomik sistemin yayılması için de istemektedir. ABD, Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı Avrupa ülkelerinin ekonomilerini toparlaması için AB'nin güvenliğini üstlenmiştir. AB, güvenlik konularına büyük kaynaklar ayırmadan, yoğunlukla enerjisini üretime ve ekonomik kalkınmaya harcamış ve bu işbirliği sonucunda 2000'li yıllara gelindiğinde dünyanın en büyük ekonomisi olmuştur¹⁴⁹. ABD'nin bu desteğinde şüphesiz kendisine ticari bir ortak yaratmak arzusu da bulunmaktadır ve bu hedefi de gerçekleştirmiştir. AB, ABD ile ilişkilerini '*hiçbir ülkeyle olmadığı kadar bütünleşmiş*' olarak tanımlamaktadır ve ABD, AB'nin en büyük ticari ortağı konumundadır. Bu iki güç, dünyanın diğer bölgelerine gerçekleştirilen ekonomik yatırımlarda da işbirliği yapmaktadır¹⁵⁰. Bu ortaklık, ABD'nin savunduğu liberal sistemin yayılması konusunda da ABD'ye geri dönüş yapmaktadır; gerek AB'nin 1991 sonrasında Doğu Avrupa ülkelerini Birliğe dahil ederek liberal ekonomik sistemin benimsenmesini sağlaması, gerekse AB'nin ticaret ağının zaman içerisinde büyüyerek dünya çapında çok kademeli ticaret antlaşmalarını içeren büyük bir ortak ticaret bölgesi oluşturması¹⁵¹ liberal sistemin sınırlarını genişletilmesine katkıda bulunmaktadır.

ABD, aynı zamanda AB'nin dış politikasına etki etme imkanı bulmuştur. Bu durum Fransa-Almanya ittifakı tarafından sık sık eleştirilmiş ve ABD'den bağımsız dış politika takip

¹⁴⁷ NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (01.02.2012)

¹⁴⁸ Williams, a.g.e., s.200.

¹⁴⁹ Trading with The World's Largest Economy: EU Ambassadors Visit MICP <http://www.customs.gov.ph/newsView.php?id=68>, (10.02.2012)

¹⁵⁰ <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/united-states/> (10.02.2012)

¹⁵¹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf, (10.02.2012)

edebilmesi için ODGP'nin geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. ABD'nin 1991 sonrasında da NATO'nun AB'nin güvenliğini tesis etmek istemesi, AB'nin dış politikasındaki etkinliğine devam etme arzusundan kaynaklanmaktadır¹⁵².

1991 yılı SSCB'nin çöküşünün yanında, ABD'nin tek kutuplu dünya düzeninin başladığı tarih olarak görülmektedir. İki kutuplu sistemde taraflar ve tehlikeler belirgin iken, tek kutuplu sisteme geçildiğinde ülkeleri tedirgin edecek bir belirsizlik durumu ve çatışmalar karşısında garantör ülkenin kim olacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Uluslararası hukuka saygılı olma ve insan haklarını ihlal etmeme konularında sık sık ihlaller yaşanmış olsa da, Soğuk Savaş boyunca SSCB ve ABD, kendi etki alanlarında bulunan ülkelerde herhangi bir çatışma ya da istikrarsızlık olduğunda doğrudan müdahale etmişler ve bölge istikrarını iyi ya da kötü, bir şekilde tesis etmişlerdir.

BM'nin kuruluş amaçları arasında dünya güvenliğinin ve istikrarın sağlanması hedefleri olsa da, Soğuk Savaş boyunca çatışan taraflara etkisi iki kutba göre yok denecek kadar az olmuştur. Soğuk Savaş boyunca genel olarak barış görüşmelerinde yer almış, gözlemci olarak çatışma bölgelerindeki durumu gözlemlemiş, ancak çatışma bölgelerinde taraflara askeri müdahalede bulunmamıştır¹⁵³. İki kutup da BMGK üyesi olarak veto hakkını elinde bulundurmaktadır ve birbiri ile tamamen zıt yönde politikalar takip etmektedir. Kutupların birbirleri ile rekabeti, BM'nin çatışma bölgelerine müdahalede bulunması durumunda görüş farklılıklarına neden olacak ve BMGK'den ortak bir kararın çıkmasına engel olacaktır.

1990'ların ilk döneminde bu durum değişmiş, SSCB dağıldığı için istikrarı sağlama konusunda BM ve ABD sorumluluk yüklenmek durumunda kalmıştır. Tez içerisinde "NATO'nun Bosna Hersek Müdahalesi" ve "NATO'nun Kosova Müdahalesi" başlıkları altında ayrıntılı şekilde inceleneceği üzere, BM çatışma bölgelerinde aktif bir politika izleyerek barışı ve istikrarı sağlamak konusunda yetersiz kalmış, Somali örneğindeki gibi insani müdahalede bulunduğu ise başarısız olmuştur¹⁵⁴. Özellikle Ruanda Soykırımı,

¹⁵² Melek, a.g.m., s.139-140.

¹⁵³ Past Peacekeeping Operations <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/past.shtml> , (23.02.2012)

¹⁵⁴ 1992-1993 ve 1993-1995 yılları arasında BM'nin Somali'ye gerçekleştirdiği insani operasyonların ekonomik maliyeti bir buçuk milyar Dolar'dan fazla olmuştur. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1facts.html> (23.02.2012)

1993-1995; <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html> (23.02.2012)

Ancak büyük bütçelerle gerçekleştirilmesine rağmen, operasyonlar başarısız insani müdahaleler olarak değerlendirilmiştir. Richard K. Betts, "The Delusion of Impartial Intervention", Foreign Affairs, Vol.73, No.6, Kasım-Aralık 1994, s.30.

insani müdahale kavramının önemini ortaya çıkartırken, uluslararası alanda ‘zayıf devlet’ ya da ‘başarısız devlet’ olarak isimlendirilen kavramların sıkça tartışılmasına neden olmuştur. Devletler, uluslararası hukuka göre kendi vatandaşlarının güvenliğini ve insan haklarını korumak durumundadır; zayıf devlet ya da başarısız devlet kavramları kendi vatandaşlarının insan haklarını koruyamayacak kadar zayıf düşen ya da bilinçli olarak korumak istemeyen devletleri ifade etmektedir. BM, bu durumların vuku bulması halinde uluslararası toplumun devletin görevini devralması ve insani müdahalede bulunması gerektiğini belirtmiştir¹⁵⁵.

BM’in zayıf kaldığının açıkça ortaya çıkması ile de sorumluluk Soğuk Savaş’ı kazanan, tek kutuplu düzenin lideri olarak dünya barışının ve istikrarının sağlanacağı söylemlerini yarım asırdır dile getiren ve kendisini ‘Dünya Polisi’ olarak niteleyen ABD’ye kalmıştır. ABD, karar alma mekanizmalarının başında olan ve diğer ülkeleri kendi politikaları dâhilinde örgütleme yeteneğine sahip tek ülke konumundadır¹⁵⁶. Liberalizm bağlamındaki evrensel güvenikleştirmelerini Soğuk Savaş döneminde sürekli tekrarlamış olan ABD, liberal, demokratik ve kendi liderliğindeki dünyanın daha güvenli, olacağını vaat ederek; tek başına gerçekleştiremeyeceği bir söz vermiştir.

ABD, 1990’da Kuveyt’in işgal eden Irak’a bir koalisyon gücü oluşturarak müdahalede bulunmuş¹⁵⁷ ve dönemin Irak Devlet Başkanı S.Hüseyin’i geri çekilmeye zorlamıştır. ABD, bu askeri müdahalenin nedeni olarak da Hüseyin’in Kuveyt’i haksız işgalini, işgalin Suudi Arabistan’ın güvenliğini tehdit etmesini ve insan haklarının ihlal edilmesini göstermiştir¹⁵⁸. ABD, I. Körfez Savaşı ile dünya üzerinde barışın temsilcisi olacağını ve gerekirse barış için insani müdahalede bulunacağını belirterek “Pax Americana” vaadinde bulunmuştur¹⁵⁹.

1988’de çatışmaların başladığı ve 1992’de şiddetlendiği Dağlık Karabağ Savaşı, 10.000 kadar insanın ölümüne ve 500.000’den fazla insanın da mülteci durumuna düşmesine neden

Tez içerisinde “NATO’nun Bosna Hersek Müdahalesi” başlığı altında detaylı şekilde inceleneceği üzere BM Koruma Gücü’nün (UNPROFOR) 1992’de Bosna Hersek’e gönderilmiş ve bölgede güvenliği tesis etme yönünde başarısız olmuştur.

¹⁵⁵ Lessons From Rwanda, The United Nations and Prevention of Genocide, <http://www.un.org/preventgenocide/rwanda/responsibility.shtml> (23.02.2012)

¹⁵⁶ Barry Buzan ve Gerald Sagan, “The Rise of “Lite” Powers: a Strategy for The Postmodern State”, World Policy Journal, Vol.3, No.3, Fall, 1996, s.5.

¹⁵⁷ BMGK, 29 Kasım 1990’da aldığı 687 Sayılı Karar ile Irak’ın Kuveyt’i işgalini sona erdirmemesi halinde güç kullanılacağını bildirmiştir. Irak’ın geri çekilmemesi ile de koalisyon güçleri ile BMGK kararını uygulanmıştır. United Nations Security Council, Resolution 678 (1990), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement> (14.02.2012)

¹⁵⁸ Ted G. Goertzel, “Some Observations on Psychological Process Among Organized American Opponents to The Gold War”, Political Psychology, Vol.14, No.1, Mart 1993, s.140-144.

¹⁵⁹ Morales, a.g.m., s.86.

olmuştur¹⁶⁰. 1992 yılında özerk bölgelerin isyanı ile Gürcistan'da bir iç savaş yaşanmış ve 10.000 kişi hayatını kaybetmiştir¹⁶¹. 1994 yılında Orta Afrika'da küçük bir ülke olan Ruanda'da "Ruanda Soykırımı" olarak bilinen katliam gerçekleşmiş; aşırı milliyetçi Hutular tarafından 100 gün içerisinde 800.000 kadar Tutsi ve Tutsilerin katliamına sıcak bakmayan ılımlı Hutu öldürülmüştür¹⁶². 1990'ların başından itibaren iç çatışmaların başladığı Sierra Lion'da BM'nin tüm arabuluculuk faaliyetlerine rağmen çatışmalar 1990'ların sonuna kadar devam etmiştir¹⁶³. Yugoslavya'da dağılma sürecindeki çatışmalarda tezin "NATO'nun Bosna Hersek Müdahalesi" başlığı altında detaylı olarak işleneceği üzere NATO'nun müdahalesine kadar 100.000 kişi hayatını kaybetmiştir¹⁶⁴. Yine bu dönemde İsrail'in kuruluşundan itibaren hiç bitmeyen İsrail-Filistin savaşı ve İsrail tarafından Filistinli sivillere yapılan insan hakları ihlalleri de devam etmektedir.

ABD, vaat ettiği 'Pax Americana' kapsamında I.Körfez Savaşı'nda insan hakları ihlaline gösterdiği duyarlılığı dünyanın geri kalan çatışma bölgeleri için göstermemiş; çatışmaları kınayan ve derhal çatışmaların sona erdirilmesini isteyen BMGK kararlarının altına imza atmakla yetinmiştir. ABD'nin petrol bulunmayan bölgelerdeki insan hakları ihlalleri ile ilgilenmekten uzak durması, insani müdahale konusunda gerçekleştirdiği operasyonların meşruluğunun sorgulanmasına neden olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası ABD liderliğinde tek kutuplu sisteme geçilirken, NATO'nun görev alanı ABD dış politikası paralelinde değiştirilmiş ve görev tanımları genişletilmiştir. ABD'nin 1990'lar sonrasında koalisyon gücü oluşturarak müdahalede bulunmaktansa NATO'yu ön plana çıkartmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır.

İlk olarak ABD, tüm çatışmaları durdurabilecek ve tek başına dünya barışını sağlayabilecek ölçüde zengin değildir. ABD tarafından BM'nin Somali'deki insani müdahalesinde kullanılmak üzere 600 milyon Dolar sağlanmıştır¹⁶⁵. Afrika'da ABD'nin çıkarları olmaması dolayısı ile gereksiz yatırım olarak görülen bu harcamalar konusunda

¹⁶⁰ Uhlig, a.g.m., s.47-49.

¹⁶¹ Gürcistan'ın Bağımsız Devletler topluluğuna üye olmak başta olmak üzere Rusya Federasyonu karşısında verdiği ödünler ile istikrar sağlanmıştır. Timeline Georgia, BBC News, 31 January, 2012, http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/1102575.stm (16.02.2012)

¹⁶² Erin K. Baines, "Body Politics and the Rwandan Crisis", This World Quarterly, Vol.24, No.3, Haziran 2003, s.479 ve 487.

¹⁶³ Paul Richards, "West –African Warscapes: War as a Somke and Mirrors:Sierra Leone 1991-2, 1994-5, 1995-6", Anthropological Quarterly, Vol.78, No.2, İlbahar 2005, s.494 ve 396.

¹⁶⁴ History, Crossing the Rubicon http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history_pr.html, (14.02.2012)

¹⁶⁵ Morales, a.g.m., s.88.

dönemin ABD Başkanı B. Clinton, iç politikada yapılan eleştirilerine verdiği cevapta, uluslararası kamuoyunun dünya barışını korumak için ABD'nin verdiği sözlere güvenilmesinin ancak vaatlerin gerçekleştirerek sağlanabileceğini belirtmiştir. Ancak bunu gerçekleştirebilmesi için diğer ülkelerin de ekonomik sorumluluk almaları gerektiğini açıklamıştır¹⁶⁶.

ABD tek başına yönlendirici olarak gerçekleştirdiği müdahalelerde, tek kutuplu sistem muhaliflerinin meşruluk konusunda eleştirileri ile karşılaşmaktadır. ABD, vaat ettiği uluslararası barışı sağlamak için gerek sorumluluğu gerekse ekonomik yükü NATO vasıtası ile diğer ülkelerle paylaşmakta ve bu da operasyonların daha geniş ölçüde kabul görmesini sağlamaktadır. NATO'nun 1994 yılında oluşturduğu BİO Programı ve Akdeniz İşbirliği Girişimi ile NATO üyesi olmayan devletlerle işbirliği yapılarak, NATO'nun meşruluğu arttırılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü olarak NATO'nun 1991 sonrası yeni güvenlikleştirmeye olan ihtiyacı insan hakları ihlali ile karşılanmış; bu bağlamda NATO'nun güvenlikleştirmeleri değiştirilerek, NATO'nun üye ülkelerce tek kutuplu düzende de ihtiyaç duyulan bir örgüt olarak algılanması sağlanmıştır.

11 Eylül sonrası dönemde ise NATO'nun güvenlikleştirmeleri, ABD'nin güvenlikleştirmelerine paralel olarak bir kez daha değişecektir. 11 Eylül'de ABD sınırları içerisinde Afganistan'da konuşlanan El Kaide terör örgütü tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen saldırılarda¹⁶⁷ 3.000 kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir¹⁶⁸. 1990'ların Afrika ve Avrupa'sındaki etnik çatışmalarda yaşanan kayıplar göz önüne alındığında; ölü sayısı ve olayın ekonomik kayıplarının, küresel bir tehdit algılaması yaratılarak yeni bir güvenlikleştirme modelinin oluşturulması için yeterli olmadığı görülmektedir.

¹⁶⁶ Morales, a.g.m., s.89.

¹⁶⁷ Bu saldırıların El Kaide tarafından düzenlenmediği- ya da ABD'nin saldırılardan haberdar olduğu ve kasten engellemediği görüşüne sahip taraflar bulunmaktadır. Örneğin İran Devlet Başkanı Ahmedî Nejat, saldırıların ABD yönetimi ile ilişkili olduğunu ve Afganistan'a saldırmak için bahane olarak kullanıldığını belirtmiştir. Alex Spillius, US Government Behind Sept 11 Attacks, Ahmadinejad Says, 23 Eylül 2010 <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/8021822/US-government-behind-Sept-11-attacks-Ahmadinejad-says.html> (01.03.2012)

Chris McGreal, Mahmoud Ahmadinejad's UN Speech Prompts Diplomatic Walkouts, 22 Eylül 2011 <http://www.guardian.co.uk/world/2011/sep/22/mahmoud-ahmadinejad-united-nations-speech> (01.03.2012)

¹⁶⁸ James Ball, September 11's Indirect Toll: Road Deaths Linked To Fearful Flyers, 5 Eylül 2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/sep/05/september-11-road-deaths> (01.03.2012)

Buzan, güvenlikleştirme modellerini dört dönem içerisinde incelerken, son dönem güvenlikleştirmelerinin 11 Eylül sonrası başladığını belirtmekte ve bu durumun ABD'nin Soğuk Savaş sonrası güvenlikleştirme arayışlarının karşılığı olduğunu açıklamaktadır:

“...askeri gücü insan haklarının savunulmasında kullanmanın hukukiliği, yararlılığı ve ahlakiliği konusunda Batı’da tartışma yaşanmaktaydı. Washington bir tehdit açığı sorunu yaşıyor görünüyordu ve ABD’nin dış ve güvenlik politikasında odak noktası olarak Sovyetler Birliği’nin yerine gerçek bir tehdit inşa etme görüntüsü çizen bir dizi güvenlikleştirme girişimi vardı... Huntington’un ünlü ‘medeniyetler çatışması’ tezi, İslam ve Doğu Asya’yı Amerikan gücü ve değerlerine karşı açık bir güvenlikleştirme girişimidir. Nihai olarak bu süreç, ağır bir şekilde silahlanmış ABD’nin asıl suçu ABD çıkarlarına saygı göstermeyi ve boyun eğmeyi (kow tow) reddetmek olan az sayıdaki asi devleti güvenlikleştirmeden daha iyisini yapamadığı bir noktaya getirdi... 11 Eylül ABD için tehdit eksikliği sorununu çözdü ve terörizme karşı savaş, ABD dış politikasının dayandırılacağı hakim bir güvenlikleştirme sağladı...11 Eylül, Soğuk Savaş sırasında görülen evrenselleştirici eğilimleri yeniden açığa çıkardı...”¹⁶⁹

Sayıları oldukça fazla olan istikrarsız bölgelerden ve zayıf devletlerin otorite boşluğundan beslenen, Rusya Federasyonu’ndan Çin’e, İspanya’dan Türkiye’ye birçok ülkede büyük bir sorun olarak görülen terör; ABD’nin güvenlikleştirmelerini oturtacağı ve ‘Dünya Polisi’ rolüne devam ederek savaşa yeni tehdit olarak sunulmuştur. Dönemin ABD Başkanı G.W. Bush, 20 Eylül 2001’de yaptığı konuşmada şu ifadeleri kullanmıştır: “...bizimlesiniz ya da teröristlerlesiniz... terör ile savaşımız El Kaide ile başlıyor ancak onunla bitmeyecek. Küresel düzeyde her bir terörist gurubu bulunulup, durdurulup yenilinceye kadar devam sona ermeyecek...”¹⁷⁰. ABD’ye destek vermeyen ülkelerin, teröristlerle birlikte olduğunun iddia edilmesi birçok ülkeyi tedirgin etmiştir¹⁷¹.

ABD’nin daha önce ‘Dünya Polisi’ olarak dünyaya barış ve istikrarı getirmeyi vaat etmesi gibi, yeryüzündeki tüm terörist gruplarla savaşa iddia etmesi askeri ve ekonomik kapasitesinin çok üstünde olan bir vaattir; nitekim tez içerisinde “NATO’nun Afganistan Müdahalesi” başlığı altında detaylı olarak inceleneceği üzere başarısız bir devlet olarak görülen Afganistan’da halen terörle mücadelede başarı sağlanamazken, bütün teröristlerin durdurularak etkisiz hale getirilmesi açıklaması inandırıcı değildir.

Bu güvenlikleştirme modelinin diğer bir sorunu ise; terörist tanımlamasının her ülkede farklı algılanmasıdır. Terörün adı örneğin Türkiye’de: PKK, Rusya Federasyonu’nda: Çeçen

¹⁶⁹ Buzan, a.g.e., s.117 ve 119.

¹⁷⁰ Address to a Joint Session of Congress and the American People, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, (02.03.2012)

¹⁷¹ İhsan Bal ve Sedat Laçiner, “Küresel Terörle Mücadelede ABD Güvenlik Politikalarının Türkiye’nin İç Güvenliğine Yansımaları” Editör: İdris Bal, a.g.e., s. 948.

Direnışçiler, İspanya’da: ETA, İrlanda’da: IRA, İsrail’de: Hizbullah, Çin’de: Doğu Türkistan Direnişçileri’dir. Bir ÷lke için bağımsızlık direnişçisi olan bir grup diğer bir ÷lke için terörist olarak adlandırılabilir. Ayrıca ÷lkelerdeki terör sorunlarının kökeni ne kadar farklı ise, çözümü için gerekli olan önlemler de bir o kadar farklıdır. Somali örneğindeki gibi istikrarsız bölgelerden kaynaklanan ve anarşik düzen nedeniyle ortaya çıkan çete ve suç örgütlerinden kaynaklı terörün çözümü ile Çeçenistan gibi tarihten gelen öğelerden beslenerek bağımsızlık mücadelesi veren direnişçilerin yarattığı terörün çözüm yolları birbirinden çok farklıdır. ABD, belirsiz terör kavramına karşı, gene belirsiz yollar kapsamında savaşma sözü vermektedir.

ABD’nin 2003’te Irak’ı işgal etmesi (II. Körfez Savaşı) , bu tarih öncesindeki Avrupa-Atlantik ittifakının görüş ayrılıklarının iyice belirginleşmesine neden olmuştur. ABD’nin ‘hard power’ politikaları ile AB’nin ‘soft power’ politikaları giderek daha kesin şekilde birbirlerinden ayrılmaktadır. ABD, Irak’ta önce kitle imha silahları bulunduğu ve bu silahların uluslararası toplumun güvenliğini tehdit ettiği iddiasında bulunmuştur. Ancak Irak Savaşı sonrasında konu uzmanlarından oluşan Carnegie Endowment Grubu’nun Ocak 2003 yılı Raporu’nda¹⁷² Irak’ta kitle imha silahı bulunduğuna dair ciddi bir kanıtın bulunmadığını açıklamıştır. Bunun üzerine ABD, S. Hüseyin’in El Kaide’ye destek verdiğini iddia ederek savaşı terörizmle mücadeleye çevirmek istemiş, ancak Hüseyin’in El Kaide ile somut bir bağlantısı da bulunamamıřtır¹⁷³. Bu nedenlerden dolayı işgalin dünya kamuoyunda hiçbir meşruluğu bulunmamaktadır. ABD’nin Irak işgali, ABD’nin Irak’ta tahmin etmediği büyük direniş sonrasında çıkmaza girmiş ve ABD, tez içerisinde “NATO’nun 1999 Stratejik Konsepti” başlığı altında ifade edildiği üzere İstanbul (2004)¹⁷⁴ ve Riga (2006) Zirveleri’nde¹⁷⁵ NATO’nun görev tanımını Ortadoğu’ya doğru genişleterek Irak’ta da yeniden yapılandırma çalışmalarına katılmasını talep etmiş ancak bu talep Almanya ve Fransa tarafından reddedilmiştir.

ABD’nin Irak’ı işgal etmesine başta Fransa ve Almanya olmak üzere AB ÷lkelerinin bir bölümü karşı çıkmış, bir bölümü ise destek vermiřtir¹⁷⁶. NATO’nun 2004 İstanbul Zirvesi öncesinde Mart 2004’te İspanya’daki metroya düzenlenen saldırılar sonrasında İspanya

¹⁷² Joseph Cirincione, Jessica T. Mathews, George Perkovich ve Miriam Rajkumar, WMD in Iraq, Ocak 2004 <http://www.carnegieendowment.org/files/Iraq3FullText.pdf> (13.02.2012)

¹⁷³ Kevin M. Woods ve James Lacey, “Iraqi Perspectives Project: Saddam and Terrorism: Emerging Insights from Captured Iraqi Documents”, Institute for Defense Analyses, s.es.2. <http://lauren.vortex.com/dod-iraq-aq.pdf> (05.03.2012)

¹⁷⁴ Uzgel, a.g.m., s. 256-257.

¹⁷⁵ Enver Bozkurt, “NATO’nun Geleceği”, s.186-187. <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/7tJmXLMLqy0CBZ1PINJzMUmX0oMcYB.pdf> (25.02.2012)

¹⁷⁶ İlhan Uzgel, “İstanbul NATO Zirvesi”, s.256. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/455/5147.pdf> (13.02.2012)

Irak'taki askerlerini geri çekmiş ve ABD'nin Irak savaşını destekleme politikasını terk etmiştir. Dönemin Fransa Devlet Başkanı J. Chirac'ın, Filistin Lideri Arafat'ın ölümü sonrasında Kasım 2004'te yaptığı konuşmasında '*Şüphesiz terör yükselişe geçmiştir ve bunun kökeni Irak'tır. Kimsenin artık dünyanın daha güvenli olduğunu söyleyebileceğinden emin değilim.*' ifadesi Fransa-ABD arasındaki Irak Savaşı konusundaki görüş ayrılığını açıkça ifade etmektedir. Yine dönemin ABD Savunma Bakanı D. Rumsfeld'in Irak Savaşı'nı destekleyen Avrupa ülkelerini 'genç' desteklemeyen Avrupa ülkelerini ise 'yaşlı' olarak nitelendirmesini Chirac '*Bu yorum, kültür eksikliğinden kaynaklanmaktadır*' ifadesi ile cevaplamıştır. ABD, Büyük Ortadoğu Projesi ile özellikle Ortadoğu Bölgesi'ndeki aşırı örgütlerin eylemlerini '*Batı medeniyetine yönelik açılan bir savaş*' olarak nitelendirmektedir. Ancak Fransa-Almanya eksenindeki AB ülkeleri bu görüşe karşı çıkmaktadırlar ve terörü ABD'nin bölgedeki askeri politikalarına karşı bir tepki olarak algılamaktadırlar¹⁷⁷.

AB üye ülkeleri ve ABD, NATO konseptleri ve zirve bildirgelerinin altına ortak imza atarak teröre karşı işbirliği yapmayı taahhüt etseler de, AB'nin 'soft power' politikaları ile ABD'nin kendisine destek vermeyen ülkeleri teröristlerle işbirliği yapmakla suçlayan ve yeryüzündeki tüm teröristlere karşı savaşmayı vaat eden 'hard power' politikaları derin bir uyumsuzluk içerisindedir.

2.2 Türk Dış Politikası ve NATO

1945 yılında gerçekleştirilen Postdam Konferansı'nda SSCB'nin Montrö Sözleşmesi'nin değiştirilmesi talebi sonrasında Türkiye, SSCB ile aralarındaki Dostluk Antlaşması'nın sona erdiğini fark etmiştir¹⁷⁸. Türkiye, SSCB'nin devasal gücünü ve Doğu Avrupa ülkelerine doğru yayılcı politikalar izlemesini kendi güvenliğine tehdit olarak görerek, güvenlikleştirmelerini SSCB ve komünizm tehlikesi üzerine kurmuş ve ABD'nin SSCB'ye karşı ülkeleri desteklemek amacıyla gerçekleştirdiği ekonomik ve askeri yardımları içeren Truman Doktrini yardımlarını memnuniyetle karşılamıştır. Askeri açıdan daha fazla destek almak isteyen dönemin iktidarı Demokrat Parti, ABD'nin Güney Kore'yi SSCB ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin ise Kuzey Kore'yi desteklediği Kore Savaşı'na (1950-1953) NATO üyeliği

¹⁷⁷ İdris Bal ve Ayfer Selamoğlu, "Büyük Ortadoğu Projesi: ABD, AB, Türkiye ve Bölge", Editör: İdris Bal, a.g.e., s. 200-201.

¹⁷⁸ Türkiye ve SSCB arasında 1921 yılında imzalanan Komşuluk ve Dostluk Antlaşması sonrasında iki ülke arasında herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Antlaşma 1945 yılında sona ermektedir; Türkiye Antlaşma'nın uzatılması ve dostluğun devamından yanadır. SSCB ise, Postdam Konferansı'nda Türkiye'den Boğazlar üzerinde üs kurma hakkı ve ayrıca da herhangi bir savaşta Boğazları SSCB ve Türkiye'nin birlikte savunmasını talep etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenliğini garanti eden Montrö Sözleşmesi'nin (1936) değiştirilmesi gerektiğini açıklamıştır. Türkiye ise bu talepleri Montrö Antlaşması'na aykırı bulduğu için reddetmiştir. Necmattin Sadak, "Turkey Faces The Soviets", Foreign Affairs, Vol.27, No.3, Nisan 1949, s.459-461.

için ordularının yeterliliğini göstermek adına birlik yollayarak katılmış ve bu fedakarlık 1952 yılında Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin kabul edilmesi ile geri dönüş yapmıştır.

Türkiye, Soğuk Savaş dönemi boyunca SSCB'ye karşı NATO'nun caydırıcı gücüne ihtiyaç duymuştur. Türkiye, NATO'nun önemli ülkelerinden biri kabul edilmesine karşın, lider ülke olan ABD ile ilişkileri Soğuk Savaş dönemi boyunca iki önemli sorun yaşamıştır. İlk sorun 1962 yılındaki Küba Krizi ile ortaya çıkmış, ABD, NATO çerçevesinde SSCB'ye karşı Jupiter Füzeleri'ni Türk topraklarına yerleştirmek için Türkiye ile antlaşma imzalamıştır, SSCB'nin de olarak Küba'ya füze yerleştirmesi söz konusu olmuş ve nükleer bir savaşın eşiğine gelinmiştir. Sonrasında ise Türkiye'deki füzeler sökülüştür. Bu olay Türkiye'nin NATO üyesi olsa bile güvende olmadığını düşünmesine nede olmuştur¹⁷⁹. İkinci sorun ise Türkiye'nin 1974'teki Kıbrıs Harekatı ile ortaya çıkmıştır. ABD, savaşta Yunanistan ile işbirliği halinde olan Rum Yönetimi'ne ya da Türkiye'ye açık şekilde destek vermemiş ve savaşa müdahil olmamış; ancak Yunanistan'ın SSCB ile yakınlaşmasını önlemek için Türkiye'ye 1978 yılına kadar silah ambargosu uygulamıştır¹⁸⁰.

Soğuk Savaş sonrasında SSCB tehdidinin ortadan kalkması daha güvenli bir düzeni beraberinde getirmeyecek ve Türkiye NATO'nun caydırıcılığına ihtiyaç duymaya devam edecektir.

1990'lar Türkiye'nin komşu coğrafyaları açısından oldukça fazla sorunla karşılaştığı bir dönemdir. 1990'da yaşanan I. Körfez Savaşı nedeniyle sınır komşu olan Irak'taki istikrarsızlık, Türkiye sınırlarına yarım milyon kadar¹⁸¹ mültecinin yönelmesine neden olmuştur. Irak'a karşı uygulanan ambargolardan ekonomik olarak en çok zarar gören ülkelerden birisi Türkiye olmuştur; sadece Kerkük Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın 1990-1996 yılları arasında kapatılmasının Türkiye'ye zararı 1.25 milyar Dolardır¹⁸².

Türkiye'nin tek sorunlu komşusu Irak değildir; Ermenistan ve Azerbaycan arasında Ermenistan'ın Karabağ'ı işgali ile çıkan çatışmalar Kafkaslarda istikrarsızlığı arttırmıştır. Ermenistan, Azeri topraklarını işgale devam ederek Türkiye sınırındaki Nahçıvan'a

¹⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Sever, a.g.m., s.657-658.

“Türkiye- ABD İlişkilerinde KKTC'nin Rolü ve Annan Planı”, 21 Haziran 2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2339/turkiye_-_abd_iliskilerinde_kktcnin_rolu_ve_annan_plani (23.02.2012)

¹⁸⁰ “Türkiye- ABD İlişkilerinde KKTC'nin Rolü ve Annan Planı”, 21 Haziran 2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2339/turkiye_-_abd_iliskilerinde_kktcnin_rolu_ve_annan_plani (23.02.2012)

¹⁸¹ Didem Danış, “Irak'tan Uzağa: 1991 Sonrası Dışarı Göç”, Ortadoğu Analiz, Haziran 2009, Cilt.1, Sayı.6, s.16

¹⁸² Beyaz Enerji Operasyonu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer İle Erdoğan Aktaş Konuşması, 12 Ocak 2001 <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/56696.asp> (23.02.2012)

yönelmiştir. Türkiye Ermenistan'ı Nahçıvan'ı işgal etmesi durumunda çatışmalara müdahale etmek ile tehdit etmiş ve iki ülke arasında savaş ihtimali gündeme gelmiştir. Bu gerginliğin Rusya Federasyonu'nun Ermenistan'a olan desteği ile (2008 Gürcistan örneğindeki gibi) Rusya Federasyonu-Türkiye savaşına dönüşme ihtimali bulunmaktadır ve Türkiye-Ermenistan arasında olası bir çatışmanın tüm böyleyi etkileyebilecek kadar büyük sonuçlar oluşturma potansiyeli mevcuttur¹⁸³. Yine 1990'ların ilk döneminde Gürcistan'ın özerk bölgeleri olan ve Abhazya ve Güney Osetya ile sorunlarının çatışmaya dönüşmesi de, Kafkaslardaki istikrarsızlığa katkıda bulunmuştur.

Türkiye'nin güneyinde istikrarsızlığın bulunmadığı iki ülkeden birisi olan İran ile ilişkiler, İran'da radikal İslami Rejim'in Türkiye karşıtı politikaları nedeniyle hiçbir zaman gelişmeyecektir. Güneydeki diğer ülke olan Suriye ile de, Hatay Sorunu ile ortaya çıkan ve Soğuk Savaş döneminde de su sorunu ve terör sorunları nedeniyle devam eden bir gerginlik bulunmaktadır¹⁸⁴.

Türkiye, Soğuk Savaş boyunca NATO ve ABD tarafından SSCB'ye karşı bir 'sınır karakolu' olarak görüldüğünden dolayı her zaman desteklenmiş ve ittifakın önemli üyelerinden birisi olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin önemi yalnızca stratejik değildir; Türkiye NATO içerisinde ABD sonrasında en büyük orduya sahip olan ülke konumundadır, yine Avrupa coğrafyasındaki Rusya Federasyonu'nun ardından ikinci büyük orduya sahip ülkedir¹⁸⁵. Türkiye, NATO'nun 1991 sonrası kimlik bunalımından oldukça fazla etkilenmiştir; Soğuk Savaş sonrasında NATO'ya ihtiyaç kalmadığı gibi artık 'sınır karakolu' olarak Türkiye'nin de stratejik önemini yitirdiği düşünülmüştür. Eski komünist ülkelerde birbiri ardına patlak veren ve Avrupa'nın güvenliğini tehdit eden çatışmalar NATO'nun kimlik bunalımına çözüm olarak gösterilirken, Türkiye de NATO'nun yeni kimliğine uyum sağlamıştır. Soğuk Savaş boyunca yakın¹⁸⁶ ilişkilerinin olduğu ABD, vaat ettiği üzere dünyanın güvenliğini sağlamak ve istikrarın kurulması için gerekli tedbirleri almak amacıyla NATO'yu üye ülkelerin savunulmasının ötesinde yapılandırarak 'Avrupa

¹⁸³ Türkiye 1921 yılında imzalanan Kars Antlaşması'ndan gelen Nahçıvan'a karşı bir saldırı durumunda garantörlük hakkını kullanması gündeme gelmiştir. İdris Bal, "Türkiye-Ermenistan İlişkileri ve Ermeni Sorunu", Editör: İdris Bal, a.g.e., s. 444-446.

¹⁸⁴ İdris Bal, "Ortadoğu'da İstikrarsızlığa Yol Açan Faktörler ve PKK'nın Katkısı", Editör: İdris Bal, a.g.e., s. 689-692.

¹⁸⁵ Kara Kuvvetleri Komutan, Turkish Land Forces, <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/tu-army.htm> (23.02.2012)

¹⁸⁶ İki ülke arasında, yakın ve asimetrik bir ilişki türünden bahsedilebilir. ABD askeri ve ekonomik yönden Türkiye'ye destek olmuştur. Türkiye'nin Dış Politikası'ndaki yönelimleri çoğunlukla ABD Dış Politikası paralelinde seyir izlemiştir. Çağrı Erhan, "Türkiye-ABD İlişkileri'nin Mantıksal Çerçevesi", Editör: İdris Bal, a.g.e., s.147-148.

coğrafyasının polis gücü' haline getirilirken ve güvenlik tehditleri insani güvenliğe doğru genişlerken, Türkiye'nin dış politika algıları da aynı doğrultuda değişmiştir. Ayrıca Türkiye'nin komşu coğrafyalarındaki istikrarsızlık, SSCB sonrasında da Türkiye'nin işbirliğine ihtiyaç duymasına neden olmuştur.

NATO'nun gündemine 11 Eylül saldırıları ile girecek olan terör, Türkiye'nin başını çok daha erken; 1980'lerde ağırtmaya başlamış ve 1990'larda terörün şiddetini arttırması sonrasında Türkiye'nin güvenikleştirmelerinin birinci sırasına oturmuştur. PKK terör örgütü, gerek İran gerekse Suriye'den destek göyerek Türkiye'de 35.000 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur¹⁸⁷. PKK, I. Körfez Savaşı sonrasında istikrarsızlaşan Irak topraklarında ve Suriye'de konuşlanmış ve Suriye'nin bu desteği, Türkiye'nin Suriye'yi 1998 yılında PKK'ya destek vermeye devam etmesi halinde savaş açmakla tehdit etmesine kadar devam etmiştir¹⁸⁸.

Buzan'ın 'bölgesel güvenlik kompleksi' olarak tanımladığı '*bir grup ülkenin güvenlik algılamalarının, birinin diğerinden ayrılarak tek başına düşünülemeyecek kadar ulusal güvenliklerinin birbiri ile bağlantılı olması durumu*', Türkiye ve komşu coğrafyalardaki istikrarsızlık ekseninde son derece açıklayıcı bir teoridir¹⁸⁹. Özellikle terörizm konusunda, Türkiye'nin Suriye, Irak ve İran ile doğrudan güvenlik bağları bulunmaktadır. Bölge ülkelerinin herhangi birinin istikrarsız yapısı doğrudan diğerini etkilemektedir. Bu bölgelerde terörizmin dışındaki diğer güvenlik sorunları da Türkiye'nin güvenliğini yakından etkilemektedir. Güncel olarak 2011 ve sonrasında Suriye ile yaşanan gelişmeler bu durumun açık bir örneğidir. Suriye'de Esat Yönetimi babadan oğla geçen hanedanlık haline gelerek totaliter bir rejime dönüşmüş ve kısıtlanan özgürlükler nedeniyle Suriye'de 2010 yılı itibari ile iç isyanlar baş göstermiştir. Hükümet güçleri ve muhalefet arasında yaşanan iç savaş nedeniyle 24.000 kadar mülteci Türkiye sınırındaki kamplara akın ederken Suriye, isyancıların Türkiye de dahil olmak üzere dış güçlerden aldığı destek nedeniyle olayların tırmandığını ve dış güçlerin Suriye'nin iş işlerine müdahale ederek uluslararası hukuku ihlal ettiğini ileri sürmektedir¹⁹⁰. Türkiye, Suriye Halkı'nın yanında olduğunu açıklayarak Esat Yönetimi'ne karşı görüş belirtmiş, bu gergin durum zaman zaman iki ülke arasında savaş

¹⁸⁷ http://www.mfa.gov.tr/pkk_kongra-gel.tr.mfa, (23.02.2012)

¹⁸⁸ Cumhur Mumcu ve Yasemin Kahramaner, "Oyun Teorik Yaklaşımla 1998 Türkiye-Suriye Krizinin Analizi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Cilt.3, Sayı.6, 2004, s.119.

¹⁸⁹ Barry Buzan ve Ole Wæever, Regions and Powers, the Structure of International Security, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge University Press, 1.Basım 2003, s.44.

¹⁹⁰ Türkiye, Suriyeli Mülteciler İçin Yardım İsteyebilir, 6 Nisan 2012, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/04/120406_syria_3.shtml (10.04.2012)

olasılığı söylemlerini gündeme getirmiştir. Ayrıca Esat Yönetimi'nin Rusya Federasyonu ve İran ile yakın bağlarının bulunması ve bu ülkelerin Suriye'ye karşı olası bir askeri harekate kesinlikle karşı olmaları nedeniyle sorunun çözümü oldukça karmaşık bir hal almıştır¹⁹¹. 2011 yılında Libya'da çıkan iç isyana ABD, İngiltere ve Fransa koalisyonunun müdahalesi ve sonrasında NATO'nun müdahaleyi devam ettirmesi ile Libya'daki Kaddafi Rejimi'nin sonlandırması¹⁹², Esat Rejimi'ni iç isyan konusunda daha özenli politikalar izlemeye sevk etmektedir. Suriye, Türkiye'nin isyancı gruplara verdiği desteğe rağmen Türkiye'ye ciddi bir yaptırım uygulayamamaktadır ve Türkiye, NATO üyesi olmasının avantajını kullanmaktadır.

NATO'nun AB ile artan işbirliği sonrasında, AB ile Türkiye'nin askeri konularda daha fazla işbirliği gündeme gelmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin değişen güvenlik algılamalarının 'güvenliğin bölünmezliği' ilkesi ile yorumlanarak oluşturulduğunun altını çizmiş, tehditlerin esas itibarıyla askeri nitelikte olmamasından dolayı, güvenliğin tanımının kapsamlı yaklaşım çerçevesinde siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal araçların bir arada eşgüdüm ile kullanılması yolunu benimsemiştir:

"...Son yirmi yılda, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler yalnızca olumlu düşüncelere değil, hasmane fikirlere de hizmet etmeye başlamış ve bunların olumsuz etkileri sınır aşan uluslararası bir nitelikte görülmeye başlamıştır. küresel düzeydeki risk ve tehditlere karşı duyarlılığın artmaya başladığı böyle bir ortamda, işbirliği ve ortak çabalarla sinerji yaratılması giderek daha verilen bir unsur olmaya başlamıştır. Bu durum NATO'nun da yeni Stratejik Konsepti'nde de ifade bulmuştur..."¹⁹³

Son cümle Türkiye'nin dış politikalarındaki NATO (ve dolayısı ile ABD) ile oluşturduğu işbirliğini ve buna paralel olarak dış politikasındaki değişimleri ve yeni yönelimlerini açıklar niteliktedir.

Türkiye'nin değişen güvenli algılamaları Türk Silahlı Kuvvetler tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

"...Türkiye'nin bulunduğu bölgede köklü değişimler oluşmakta, büyük değişimlerin yaşandığı bu süreç beraberinde birçok sarsıntı getirmektedir... Bu belirsizlik ortamında Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehlikeler, eskiden olduğu gibi yalnızca bölgedeki askeri güçleri değil bu ülkelerdeki politik, ekonomik ve sosyal dengesizlikler, sınır anlaşmazlıkları, iktidar ve güç mücadeleleri ile terörizmi de kapsamaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri

¹⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Güneş Özyurt, "Suriye'deki Gelişmeler ve Türkiye-İran İlişkileri", 2 Eylül 2011 http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1494:suriyedeki-gelimeler-ve-tuerkiye-ran-likileri&catid=168:ortadogu-analizler (10.04.2012)

¹⁹² NATO'daki 'savaşı' Türkiye kazandı!, 24 Mart 2011 <http://www.ntvmsnbc.com/id/25196074/> (10.04.2012)

¹⁹³ Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik Perspektifi, http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-perspektifi.tr.mfa, (23.02.2012)

bölgesindeki krizlerin yanı sıra politik kararlara bağlı olarak dünya barışını tehdit eden krizlere de müdahaleye hazır olmak zorundadır...’’¹⁹⁴

Türkiye, dünya barışı konusunda daha aktif olma politikasını 1993-1994 arasında BM’in Somali’deki insani müdahalesine katılarak göstermiştir¹⁹⁵. Türkiye bu dönemde Adriyatik Denizi’nde Yugoslavya’ya uygulanan ambargoyu desteklemek amacı ile düzenlenen Sharp Guard Harekâtı’na katılan ülkeler arasındadır¹⁹⁶. Yine Yugoslavya içerisindeki savaş sonrasında imzalanan Dayton Barışı sonrasında Bosna Hersek’e gönderilen Barış Koruma Gücü’ne (United Nations Protection Force –UNPROFOR) 1464 Türk askeri göndererek istikrarın kurulmasına katkıda bulunmuştur¹⁹⁷. Kosova’nın güvenliğini üstlenen Kosova Kuvvetleri’nde (Kosovo Force-KFOR) 2012 itibariyle görev yapan 5.700 personelin 377’si Türk personelidir¹⁹⁸. Ayrıca bölgedeki sivil yapılara da -BM Kosova Misyonu (The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo -UNMIK) ve AB Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu (The European Union Rule of Law Mission in Kosovo -EULEX)- asker ve emniyet personeli temin etmiştir¹⁹⁹.

1997 yılında Arnavutluk’ta yaşanan iç karışıklıklar dolayısı ile BMGK’nın 1101 Sayılı Kararı ile bölgeye İtalya önderliğinde insani yardım birliklerinin gönderilmesi öngörülmüştür²⁰⁰. Türkiye bu birliğe asker göndererek katkı sağlayan ülkeler arasındadır²⁰¹. Türkiye ayrıca NATO-AB ortaklığı ile düzenlenen Balkan Operasyonları’na destek veren ülkeler arasındadır²⁰². Essential Harvest, Amber Fox, Allied Harmony, Concordia ve Proxima

¹⁹⁴ http://www.tsk.tr/1_tsk_hakkinda/1_1_tarihce/tarihce.htm (23.02.2012)

¹⁹⁵ Somalia, UNOSOM II, Fact and Figures, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html> (25.02.2012)

¹⁹⁶ NATO/WEU Operation Sharp Guard <http://www.nato.int/ifor/general/shrp-grd.htm> (25.02.2012)

¹⁹⁷ Former Yugoslavia, UNPROFOR, http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm, (25.02.2012)

¹⁹⁸ Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkıları http://www.tsk.tr/4_uluslararası_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_%20kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm (29.02.2012)

¹⁹⁹ Balkan Ülkeleri İle İlişkiler http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa (29.02.2012)

²⁰⁰ Operation ALBA <http://www.un.int/slovenia/pk-alba.html> (25.02.2012)

²⁰¹ Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkıları http://www.tsk.tr/4_uluslararası_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_%20kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm (29.02.2012)

²⁰² NATO ile AB’nin Balkanlar içerisindeki işbirliğinin diğer bir boyutu da Ağustos 2001’de imzalanan ve eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti’ndeki çatışmaları öncelikle amacılı yapılan Orki Çerçeve Antlaşması’dır. Ağustos 2001’de bölgede etnik Arnavut gruplarının silahlarını toplayarak imha etmek için Essential Harvest Operasyonu, sonrasında da Orki Antlaşması’nın uygulanmasını sağlayan görevlileri korumak amacıyla Amber Fox Operasyonu ve daha sonra ise Allied Harmony Operasyonu gerçekleştirilmiş ve 2003 yılı itibari ile NATO’nun bölgedeki operasyonları AB’ye devredilmiştir. Mart 2003’te AB’nin gerçekleştirdiği Concordia Operasyonu, Aralık 2003’e kadar devam etmiştir. Sonrasında 2005’e kadar devam edecek olan Proxima isimli polis operasyonu ile eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti’nde istikrarı sağlama görevi gerçekleştirilmiştir. NATO ve Avrupa Birliği İşbirliği <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art6.html> (29.02.2012)

Operasyonları'nın tamamına ihtiyaca göre asker, polis, karargâh personeli sağlayarak Balkanlar'daki işbirliğine destek vermiştir²⁰³.

Türkiye, askeri operasyonların dışında bölgedeki BM Gözlem Grupları için personel göndererek de barışın sağlanması konusunda katkıda bulunmuştur. Ayrıca uyuşmazlıkların çözümü ve arabuluculuk faaliyetleri de gerçekleştiren Türkiye, İsrail-Suriye, Bosna Hersek-Sırbistan-Hırvatistan hatta Somali'deki görüşmelerde arabuluculuk çalışmaları yürütmüştür²⁰⁴.

Türkiye, uluslararası barışa katkıda bulunmak amacıyla NATO, AB ve ABD ile işbirliği gerçekleştirerek çeşitli katkılar sağlamaktadır. Ancak 2003 yılında ABD işgali sonrasında istikrarsızlaşan terör örgütlerinin yuvası haline gelen Irak'ta istikrarın sağlanması amacıyla ABD tarafından talep edilen NATO'nun Irak'ta görevlendirilmesi fikrine karşı çıkmaktadır²⁰⁵. Türkiye, Irak'ta yaşanan istikrarsızlıktan komşusu olması nedeniyle en çok etkilenen ülkelerden biridir. Ayrıca 2003 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen ve El Kaide ile bağlantılı olduğu iddia edilen yüzlerce Türk vatandaşının yaralandığı ve onlarcasının da hayatını kaybettiği terör saldırılarına hedef olmuştur. Özel bir bankaya, İngiltere Konsoloslugu'na ve iki Yahudi ibadet yerine bombalı intihar saldırıları düzenlenmesinin²⁰⁶ ardından Irak'ta yaşanan bombalı intihar saldırılarının sınırı aşarak kendi topraklarına yansımaması için, Irak konusunda daha dikkatli politikalar izlemeye başlamıştır.

²⁰³ Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkıları http://www.tsk.tr/4_uluslararasi_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_%20kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm (29.02.2012)

²⁰⁴ Uyuşmazlıkların Çözümü Ve Arabuluculuk <http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa> (23.02.2012)

²⁰⁵ İlhan Uzgel, a.g.m., s.257.

²⁰⁶ İstanbul Bombings: Your Eyewitness Accounts, 28 Kasım 2003 http://news.bbc.co.uk/2/hi/talking_point/3223390.stm (01.02.2012)

2.3 Avrupa Birliği

2.3.1 “Ekonomik Dev, Siyasi Cüce ve Askeri Bir Solucan”

AB'nin kuruluşunda öncü olan ve politikalarının yönlendirilmesinde de etkin rol oynayan Fransa ve Almanya, altyapılarını Sanayi Devrimi döneminde kurmuş ve ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerdir. Topluluğun diğer kurucu ülkeleri olan Hollanda, Belçika ve Lüksemburg da ekonomik olarak gelişmiş ülkelerdir. AB'ye sonradan üye olan devletlere ise yapılan ekonomik yardımlar ile gelişmiş birlik ekonomisine uyum sağlamaları için çaba gösterilmiştir.

AB'nin 1951 yılında kurulmasının temel amacı olan kömür-çelik topluluğunun oluşturması, işçilerin serbest dolaşımının sağlanması hedefleri gerçekleştirdikten ve ekonomik refah arttırıldıktan sonra, ortak para biriminin kullanılması konusundaki görüşler öne çıkmaya başlamıştır²⁰⁷. Maastricht Antlaşması'nda da AB üyeleri arasında ortak para birimi ölçütlerine ulaşmış ekonomilere sahip ülkeler arasında tek bir paranın kullanılmasına kademeli olarak²⁰⁸ geçilmesi kabul edilmiştir²⁰⁹.

AB kuruluş amacı olan ekonomide büyüme hedefini gerçekleştirmiş ve 2000'li yıllara geldiğinde dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmiştir²¹⁰. AB, ekonomisinin daha fazla güçlenmesi için ticaret ağını genişletme çabası içine girmiş, bu bağlamda çeşitli antlaşmalar gerçekleştirmiştir²¹¹. Bu ticaret ağı zaman içerisinde büyüyerek, dünya çapında çok kademeli ticaret antlaşmalarını içeren büyük bir ortak ticaret bölgesi haline gelmiştir²¹². AB'nin ticari hacmine rakip olarak Çin bulunmaktadır ve Çin, 2012 itibariyle dünyanın en fazla ihracatını tek başına gerçekleştirmiştir. Ayrıca Çin, AB'nin ABD'den sonra ikinci ticari ortağı

²⁰⁷ Ekonomik ve parasal birlik konusu 1969 La Haye Zirvesi'nde gündeme alınmış, Birlik ülkeleri aşamalı olarak parasal birliğe geçilmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Uluslararası ekonomide yaşanan dalgalanmalar, Bretton Woods Sistemi'nin çöküşü gibi durumlar ortak para biriminin oluşturulması düşüncesini güçlendiren olgular olmuştur. Euro öncesi ortak birim olan The European Currency Unit 1979 yılında oluşturulmuştur. European Currency Unit (ECU) <http://fx.sauder.ubc.ca/ECU.html> (10.02.2012)

Aralık 1989'da Strasbourg'ta toplanan Avrupa Konseyi'nde hükümetler arası görüşmelerde ortak para konusu tartışılmıştır. Ortak para birimine geçilmesi fikri Fransa ve Almanya tarafından desteklenmekte ve uygulanmakta iken, İngiltere bu fikre karşı çıkmakta ve ortak para birimini uygulamamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Melek, a.g.m., s.126-127.

²⁰⁸ 1999 yılında The European Currency Unit, Euro'ya dönüştürülmüş ve ortak para birimi, ölçütleri karşılayan ülkeler arasında kullanılmaya başlanmıştır.

²⁰⁹ Maastricht Agreement 1992, <http://eurlex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0104000047> (25.02.2012)

²¹⁰ AB, ABD ya da Çin gibi tek bir ülke olarak değil, üye devletlerin ticari hacimlerinin toplamı bakımından lider konumdadır: Trading with The World's Largest Economy: EU Ambassadors Visit MICP <http://www.customs.gov.ph/newsView.php?id=68> (10.02.2012)

²¹¹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_111588.pdf (10.02.2012)

²¹² http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf (10.02.2012)

durumundadır²¹³. Avrupa-Atlantik İttifakı'nın Soğuk Savaş döneminde güvenlikleştirmelerini üzerine kurduğu SSCB'nin yerini; ekonomik veriler eşliğinde gelecek yıllarda Çin'in alacağı görülmektedir.

Ancak; Avrupa coğrafyası içersinde sağlanan ekonomik başarı hiçbir zaman askeri ve siyasi alanlara genişletilememiş ve aktif bir savunma ordusu kurulamamış ve Maastricht Antlaşması'nda amaçlanıldığı üzere AB Bakanlar Konseyi ile ODGP oluşturulamamış, her bir üye devletin birbirinden bağımsız dış politikalar yürütmesi nedeniyle AB günümüze dek uluslararası ilişkilerde etkin ve kararlı bir siyasi bir aktör konumu kazanamamıştır. Birlik, bu nedenle 'ekonomik dev, siyasi cüce ve askeri bir solucan' benzetmesi ile ünlüdür ve üye ülkelerin askeri ve siyasi alanlardaki birbirinden politikaları nedeni ile eleştirilmeye devam edilmektedir²¹⁴. Büyük ekonomik başarısı ve sivil alanlardaki birleştirici gücü nedeni ile 'soft power' olarak nitelendirilmekte ve kendi savunmasını üstlenemeyerek askeri alanda 'hard power' olarak nitelendirilen NATO'ya her zaman ihtiyaç duyduğu eleştirilerine hedef olmaktadır. Bu eleştiriler daha çok Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkmış, Avrupa-Atlantik arasında görüş ayrılığının belirginleştiği dönemlerde artmıştır.

Avrupa'da SSCB tehdidine karşı Avrupa'nın güvenliğini tesis edecek bir ordunun kurulması düşüncesi, Kore Savaşı'nın başladığı dönemde, 1950'de Fransa tarafından Avrupa Savunma Topluluğu'nun kurulması fikri ile ortaya atılmıştır. Bütçesinin Avrupa devletlerinden alınan vergiler ile finanse edileceği bir Avrupa Ordusu'nun kurulması fikri makul görünse de, ordunun hangi ülke tarafından komuta edileceği ve ülkelerin bu ordudaki rolleri konusunda uzlaşa sağlanamamıştır. Ayrıca Fransa'nın, Almanya'nın bu orduyu kullanarak yeniden silahlanacağı ve güç kazanacağı endişesi de Avrupa Ordusu'nun oluşturulması için önemli bir engel olmuştur. Komünizm tehlikesine karşı NATO'nun Batı Avrupa'nın güvenliğini sağlaması da kurulması öngörülen ordunun gereksiz olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. 1952 yılında genel çerçeve kabul edilerek kurulan Avrupa Savunma Topluluğu, Fransa Meclisi'nin 1954 yılındaki oylamasında reddedilmiştir²¹⁵.

AB'nin siyasi bütünlüğü de tüm çabalara rağmen sağlanamamıştır. Bu durum AB üye ülkelerinin dış politikalarını, AB'nin ODGP'sini ve NATO ile ABD ile ilişkilerini de

²¹³ <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/china/> (10.02.2012)

²¹⁴ Meltem Müftüler Baç, "Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış", TESEV Yayınları Dış Politika Analiz Serisi 4, Kasım 2006, s.11. [http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DPT/AB/AB%20Güvenlik%20\(11.06\).pdf](http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DPT/AB/AB%20Güvenlik%20(11.06).pdf) (10.02.2012)

²¹⁵ Avrupa Savunma Topluluğu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Clarence C. Walton, "Background for European Defence Community", Political Science Quarterly, Vol.68, No.1, Mart 1953, s. 52-54 ve 65.

yakından etkilemektedir. Bunun en belirgin örneği NATO'nun 2010 Stratejik Konsepti'nde ve Konsept'in hazırlanmasında önemli rol oynayan Uzmanlar Grubu'nun Yeni Stratejik Konsept İle İlgili Raporu'nda önemle bahsedilen nükleer tehlikedir. İran, 1979 İslami Devrim sonrasında ABD'nin güvenleştirmelerine dahil edilmiştir. İran'ın bölgedeki güç dengelerini değiştirmek, İsrail'e karşı politikalar izlemek ve İslami rejimi yaymak başta olmak üzere izlediği dış politikalar ABD'yi İran'a karşı önlemler almaya yöneltmiştir. 1979 sonrası dış politikasındaki yönelimi olan Batı karşıtlığı; özellikle ABD, İsrail ve İngiltere'yi hedef alan politikalar içermektedir. 2000'li yıllara gelindiğinde İran'a karşı nükleer silah geliştirmek amacı ile araştırma yaptığı suçlamaları yöneltilmiş ve bu bağlamda ekonomik ambargo uygulaması gündeme gelmiştir. İran ise, nükleer enerjinin silah yapımında değil, ülkenin enerji ihtiyacı için kullanılacağını belirtmektedir, ancak taraflar arasında günümüze kadar uzlaşma sağlanabilmiş değildir. Günümüzde İran ile yaşanan en büyük sorun nükleer silah geliştirilmesi iddiaları olsa da, İran ile ABD, İsrail ve İngiltere arasında zaman zaman yaşanan olaylar nedeniyle tansiyon yükselmektedir. Haziran 2004'te İran, 21 İngiliz deniz personelini alıkoymuş ve daha sonra serbest bırakmıştır²¹⁶. İran yine Mart 2007'de İran karasularını ihlal ettiği gerekçesi ile 15 İngiliz deniz personelini rehin almıştır²¹⁷. İngiltere'nin bu olay nedeniyle neredeyse İran ile savaşın eşiğine geldiği 2007 yılında, Almanya ve İtalya, İran ile ticaretini giderek geliştirmekte ve ikili ilişkilerini de buna paralel olarak korumaktadırlar. Hatta aynı yıl içerisinde Almanya'nın İran'dan olan ithalatı %50 oranında artmıştır²¹⁸. Bu ülkeler İran'a karşı yaptırım ve ambargo uygulamalarına karşı da mevcut ticari hacimleri doğrultusunda mesafeli yaklaşmaktadırlar.

AB'nin siyasi bölünmüşlüğüne verilebilecek diğer bir örnek ise Kosova'nın bağımsızlığı sonrasında, AB üye ülkelerinin farklı tutumlarıdır. Kosova, Şubat 2008'de Sırbistan'dan tek taraflı bağımsızlığını ilan etmiştir. Birlik içerisinde Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi politikalarda yönlendirici güce sahip ülkeler Kosova'nın bağımsızlığını tanımış; ancak Yunanistan, Güney Kıbrıs ve İspanya, Kosova'nın bağımsızlığını tanımamıştır²¹⁹. Azınlık ve

²¹⁶ Mart 2007'den önce İran ile İngiltere arasında Richard Norton-Taylor, Iran Seizes Navy Boats, The Guardian, 22 June 2004 <http://www.guardian.co.uk/uk/2004/jun/22/world.iran> (01.02.2012)

²¹⁷ Jim Krene, Britain Demands Iran Release 15 British Sailors, Marines, 3 Mart 2007, http://www.usatoday.com/news/world/2007-03-23-britain-iran_N.htm, (01.02.2012)

²¹⁸ Shayerah Ilias, "Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues", Congressional Research Service, s.21., Alıntı: IMF Direction of Statistics <http://fpc.state.gov/documents/organization/127284.pdf> (01.02.2012)

²¹⁹ Yunanistan, Güney Kıbrıs ve İspanya'nın Kosova sorununa yaklaşımları kendi ulusal güvenlikleri çerçevesinde olmuştur. Yunanistan ve Güney Kıbrıs, Kosova'nın bağımsızlığının, Kıbrıs Türk Bölgesi'nin bağımsızlığının uluslararası alanda tanınması açısından örnek teşkil edebileceğini düşünmektedir. İspanya ise Katalan ve Bask Bölgeleri için aynı kaygıyı taşımaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Orhan Dede ve Hamidullah Bayram, "Kosova: Mitroviça'daki Son Gelişmeler", Ağustos 2011, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1114:kosova-mitrovicadaki-son-gelimeler&catid=95:analizler-balkanlar&Itemid=143 (01.02.2012)

özerk bölgeler sorunu yaşamayan AB üye ülkeleri kendi ulusal çıkarlarına olumsuz etki etmemesi nedeniyle Kosova'nın bağımsızlığını tanımakta sakınca görmemişlerdir.

AB'nin siyasi bölünmüşlüğü, Türkiye'nin dış politikasını da oldukça fazla etkilemektedir. Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak kabul edilmesi konusunda AB üye ülkelerinin tutumları farklıdır; güncel olarak Almanya ve Fransa İktidarları Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkarken, İngiltere destek vermektedir²²⁰. Türkiye ayrıca NATO-AB arasındaki işbirliğine tam olarak katılımda da sorun yaşamakta ve bu konuda Yunanistan ve Güney Kıbrıs engeline takılmaktadır²²¹.

AB içerisinde ODGP sağlanamamışken, olası bir çatışmada üye ülkelerin farklı grupları desteklemeleri ya da farklı politikalarından çıkar elde etmeleri durumunda (ki 27 üyesi olduğu düşünüldüğünde bu üyelerin farklı güvenikleştirmelerinin ve farklı dış politikalarının olması kaçınılmazdır) kurulmuş tek bir Avrupa Ordusu'nun hangi tarafı destekleyeceği ya da çatışmalara ne açıdan yaklaşacağı -ya da çatışmaları görmezden gelip gelmeyeceği- büyük tartışma yaratacak bir durum olacaktır. Tez içerisinde "NATO'nun Bosna Hersek Müdahalesi" başlığı altında değinileceği üzere İngiltere, Fransa ve Almanya Yugoslavya'nın dağılması sürecinde Slovenya ve Hırvatistan'a Sırlara karşı askeri destek sağlamış ancak Bosna Hersek'e destek vermemişlerdir.

Ayrıca AB'nin askeri bir güç olma yolunda diğer bir engeli; kurulacak ordunun NATO kadar profesyonel olması için ciddi sürece ihtiyaç duyulmasıdır. Soğuk Savaş boyunca güvenliği tamamen NATO'ya bırakan AB ülkeleri ekonomide uzmanlaşırken, ABD ve NATO askeri konularda uzmanlaşmıştır. Ve günümüzde ABD'nin savunmaya ayırdığı bütçesinin %60'ı kadar kaynak ayıran AB, ancak ABD'nin %10u kadar verim almaktadır²²². Liberalizmin uzmanlaşma alanlarına göre görev dağılımı ilkesi, en verimli işbirliğinin NATO'nun askeri ve AB'nin ekonomik ve sivil alanlarda görevlendirilmesi ile sağlanabileceğini göstermektedir.

²²⁰ Türkiye'nin AB üyeliğine kim nasıl bakıyor?, 11 Ekim 2004, <http://www.milliyet.com.tr/2004/10/11/son/sondun11.html> (01.02.2012)

²²¹ http://www.mfa.gov.tr/iii_-turkiye_nin-nato_ya-askeri-katkilari.tr.mfa (01.02.2012)

²²² Melek, a.g.m., s. 153. Alıntı: Jolyon Howorth, "La France, l'OTAN et la Sécurité Européenne: Statu Quo Ingérable, Renouveau Introuvable", *Politique Etrangère*, 67/4, 2002, s.1008.

2.3.2 AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

2.3.2.1 Batı Avrupa Birliği

BAB, kurulduğu 1948 yılından itibaren NATO'nun Avrupa'nın güvenliğini üstlenmesi nedeniyle pasif bir örgütlenmeden fazlası olamamıştır. 1984 yılına kadar danışma ve işbirliği oluşumu olarak varlığını devam ettirmiş, 1980'lerde BAB'ın aktif hale getirilmesi görüşleri tartışılmış; Ekim 1987'de Hague Platformu'nda '*Avrupa bütünleşmesinin kendi savunma ve güvenlik oluşumları olmadan tamamlanamayacağı*' değerlendirme yapılmıştır²²³. BAB'ın ilk aktif görevi I. Körfez Savaşı sonrasında Kuzey Irak'a insani yardım götürme konusunda denetim rolünü üstlenmesidir, ancak bunun çerçevesi NATO tarafından belirlenmiştir²²⁴.

Maastricht Antlaşması'nda BAB'ın işlevi artırılması ve AB'nin savunma uygulamaları için geliştirilmesi öngörülmüştür²²⁵. BAB bu bağlamda Nisan 1993'te BMGK Kararı ile gerçekleştirilen Danube Operasyonu çerçevesinde ambargo uygulama görevini üstlenmiş ve AGİT ile koordinasyon içerisinde çalışmıştır²²⁶. BAB, sonrasında Yugoslavya'da AB-NATO ile işbirliği ile gerçekleşen yeniden yapılandırma süreçlerine katılmış, Temmuz 1994 sonrasında Hırvatistan'daki Mostar Kenti'nin güvenliği temin eden polis güçlerine yardım ederek güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Kriz yönetimi görevi ile Mayıs 1997 sonrasında Arnavutluk'ta polislere eğitim vermek gibi görevleri yerine getirmiş²²⁷ ancak asla Avrupa'nın güvenliğini üstlenecek düzeyde bir yapıya ulaşamamıştır. Bunun en açık örneği Yugoslavya içerisinde Sırbistan'ın Bosna Hersek ve Hırvatistan'a karşı savaş açması sonrasında, savaşın sona ermesi için NATO'nun müdahalesinin beklenmek durumunda kalınması ve BAB'ın tek başına bir operasyon gerçekleştirememesidir.

Mayıs 1991'de herhangi bir çatışma anında daha hızlı müdahalede bulunacak olan NFR90'ın kurulması Projesi'nde NATO-BAB arasında işbirliği yapılarak, Proje'nin hava ayağını NATO'nun, kara ayağının ise BAB'ın oluşturması kararlaştırılmıştır²²⁸.

Türkiye, NATO'nun 1991 Konsepti'nde BAB ile işbirliği öngörülünce, örgüte ortak üye olmak için başvurmuş ve 1992 yılında ortak üye olmuştur²²⁹. Bununla birlikte Türkiye BAB'ın esas üyeleri arasında değildir²³⁰.

²²³ <http://www.weu.int/> (25.02.2012)

²²⁴ Fırat, a.g.m., s.138

²²⁵ Maastricht Agreement 1992, Article J4 ve Declaration on Western European Union <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0104000047> (25.02.2012)

²²⁶ A.g.e.,

²²⁷ <http://www.weu.int/> (25.02.2012)

²²⁸ Fırat, a.g.m., s.138

²²⁹ <http://www.weu.int/index.html> (14.02.2012)

BAB, AGİT ve NATO ile işbirliği yaparak Kosova'nın güvenlik gözetimi görevini yerine getirmiş, Haziran 2011'e dek varlığını devam ettirmiş ve bu tarih sonrasında feshedilmiştir²³¹.

2.3.2.2 Maastricht, Amsterdam ve Nice Antlaşmaları ve ODGP

1990'lara gelindiğinde SSCB'nin ve komünizmin dağılacağı beklenen bir gelişme haline gelirken, beklentiler AB'nin ve NATO'nun bu dönem sonrasında politikalarının ne şekilde şekilleneceğine odaklanmıştır. 1990 yılının ilk yarısından itibaren AB, ODGP'nin nasıl şekilleneceği tartışılmaktadır; Aralık 1990'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirvesi'ndeki hükümetler arası toplantılarda Fransa, AB'nin kendi askeri gücünün ve kendi ortak savunma ve dış politikalarının oluşturulmasını ve bu bağlamda BAB'ın aktif hale getirilmesini savunmuştur. Dönemin Fransa Devlet Başkanı Mitterrand, ABD'nin AB üzerindeki etkisinin bu yolla kırılacağını düşünmektedir. Güvenlik ve savunma konularında kendi gücü bulunan bir AB, ABD'nin politikalarının etkisi altında kalmayacak; Fransa'nın kendi politikalarını daha rahat uygulayabileceği bir düzen oluşacaktır. Ancak bu konuda Fransa'ya muhalif görüşler bulunmaktadır: ABD, AB'nin güvenlik ve savunma politikalarında etkinliğini devam ettirebilmek amacıyla NATO'nun AB'nin savunmasını üstlenmeye devam etmesini istemektedir. İngiltere de ABD'nin bu görüşünü savunmaktadır²³². İngiltere-İtalya, NATO'nun 1991 Stratejik Konsepti açıklanmadan 1 ay önce, Ekim 1991'de, Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunması ile ilgili olarak ortak bir Bildiri yayınlamışlar, NATO'nun AB'nin güvenliğini tesis etmeye devam etmesi taraftarı olduklarını açıklamışlardır. Buna karşı Almanya ve Fransa, Birliğin kendi Güvenlik ve Savunma Politikalarının olması gerektiğini açıklamışlardır. 1991 NATO'nu nRoma Zirvesi Sonuç Bildirisi'nde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği yer almıştır²³³.

1992 yılında Maastricht Antlaşması imzalandığında ODGP AB'nin üç önemli sütunundan birisi olarak belirlenmiş (diğer sütunlar ise; ekonomik, toplumsal ve çevresel öğelerin yer aldığı Avrupa Topluluğu Sütunu ve güvenlik güçleri ve adalet alanında İşbirliğini kapsayan konuları içeren Sütun'dur) ve Avrupa Savunma Kimliği oluşturularak BAB'ın, AB'nin

²³⁰ Türkiye BAB'a Ortak Üye statüsündedir, ancak BAB içerisinde yer alan Batı Avrupa Silahlanma Örgütü (WEAO) ve Gurubuna tam üyedir. http://www.mfa.gov.tr/iii_turkiye_nin-nato_ya-askeri-katkilari.tr.mfa (23.02.2012)

²³¹ <http://www.weu.int/> (14.02.2012)

²³² Fırat, a.g.m., s.137-138.

²³³ Wörner , a.g.m.,

güvenliğini tesis etmek için yetkili organ olarak işlevselliği arttırılmaya çalışılmış ve BAB, Petersberg Görevleri²³⁴ ile görevlendirilmiştir.

1997 Amsterdam Antlaşması'nda BAB'ın AB'nin bir parçası olduğu, AB'nin ODGP'sini geliştirilmesi gerektiği ve bu konuda BAB'ın da yardımcı olacağı belirtilmiştir²³⁵. AB Ortak Dış ve Güvenlik Kimliği'nin geliştirilmesinin, AB'nin savunma ve güvenlik konularından daha fazla sorumluluk alabilmesi için gerekliliği üzerinde durulmuş, BAB ise AB'nin operasyonel etkinliğinin ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirilmiştir²³⁶. Yine bu Antlaşma'nın 3. Maddesi'nde Avrupa'da ve dünyada barış, özgürlük ve ilerleme için güçlendirilmiş bağımsız bir Avrupa Kimliği hedefi belirlenmiştir. Bağımsız bir Avrupa Kimliği ifadesi, AB'nin NATO ile çeşitli konularda işbirliği gerçekleştirse de, NATO'ya askeri konularda ihtiyaç duymaması anlamını taşımaktadır.

İngiltere ve Fransa, 1998'de St. Malo Zirvesi'nde bir araya gelerek, uluslararası krizlere müdahale etmek amacıyla Birliğin özerk askeri kuvvetlerinin kurulmasını kararlaştırmıştır²³⁷. İngiltere ve Fransa'nın, uzun yıllar aralarındaki görüş farklılığının ardından ortak bir karar almaları AB'nin Savunma politikası için oldukça önemlidir, zira Almanya-Fransa arasındaki görüş birliğine rağmen İngiltere, ABD'nin talepleri doğrultusunda NATO'yu AB'nin güvenlik alanında ön plana çıkartan bir politika izlemiştir²³⁸. 2003 yılından itibaren AB tarafından 60.000 asker, 100 savaş gemisi ve 400 uçağa sahip bir askeri gücün oluşturulması kararlaştırılmıştır²³⁹.

Aralık 1999 yılında yapılan Nice Zirvesi'nde AB'nin Geleceğine İlişkin Bildiri yayınlanarak gelecekteki AB gündem maddeleri açıklanmıştır: AB ve üye devletler arasında yetki paylaşımı, Temel Haklar Şartı'nın statüsü, AB Mevzuatı'nın sadeleştirilmesi ve Ulusal parlamentoların AB yapılanmasındaki rolü başlıkları belirlenmiştir. Aralık 2001'deki Leaken Zirvesi'nde AB'nin daha şeffaf ve etkin bir yapıya dönüştürülmesi için gerçekleştirilmesi

²³⁴ Maastricht Antlaşması imzalanmadan hazırlanan Petersberg Görevleri, daha sonra kurucu Antlaşmadaki ODGP kapsamında ayrılmaz bir parça olarak değerlendirilen; insani yardım ve kurtarma, çatışma önleme ve barışı koruma, kriz yönetiminde mücadele ve barış yapım süreci, silahsızlanma operasyonlarına katılma, askeri tavsiye ve işbirliği, çatışma sonrasında istikrarın kurulması görevlerini kapsamaktadır. Petersberg Taks http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/petersberg_tasks_en.htm, (01.02.2012)

²³⁵ Maastricht Agreement 1992 <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0104000047> (01.02.2012)

²³⁶ Treaty of Amsterdam, 2 Ekim 1997, Madde 2 ve Article J7, <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> (01.02.2012)

²³⁷ Özer, Oğuz ve Atvur, a.g.m., s.259.

²³⁸ Melek, a.g.m., s.137.

²³⁹ Melek, a.g.m., s.152.

gereken kurumsal reformlar, Birlik Politikalarında reform ve ODGP'nin geliştirilmesi başlıkları da AB'nin geleceği ile ilişkilendirilmiştir.²⁴⁰ Bu gelişmeler AB'nin ODGP oluşturulması ve uygulanması konusunda kararlı olduğunu göstermektedir.

2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması, Birliğin üçüncü Kurucu Antlaşması'dır. Diğer antlaşmalardaki eksiklikler giderilmeye çalışılmış, ancak reform ve sadeleştirme çalışmalarında başarılı olunamaması nedeniyle, 2001 Leaken Bildirgesi'nde 2009'a kadar Nice Antlaşması'nın karmaşık kurallarının geçerli olacağı belirtilmiştir²⁴¹. Nice Antlaşması'nda ODGP'nin Birliğin güvenliğini ilgilendiren tüm konuları (Ortak Savunma Politikası'nın çatısının kademeli olarak oluşturulmasını da dahil olmak üzere) içermesi öngörülmüştür. Ancak bu durumun, AB üye ülkelerinin NATO ve BAB ile karşılıklı yürüttükleri işbirlikleri geliştirilmesini etkilemeyeceği belirtilmiştir²⁴².

AB'nin reform süreci, 2007 Lizbon Zirvesi'nde ihtiyaç duyulan değişikliklerin yapıldığı Lizbon Antlaşması'nın²⁴³ oluşturulması ile devam etmiştir. Lizbon Antlaşması'nda AB Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi atanması kararlaştırılmış, ve bu temsilci ODGP'yi yürütmekle görevlendirilmiştir²⁴⁴. Antlaşma'nın 17. Maddesi'nde Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın ODGP'nin ayrılmaz bir parçası olduğu ve bunun askeri ve sivil araçlar ile operasyonel bir kapasiteye dönüştürülmesi öngörülmüştür²⁴⁵.

2003 yılında düzenlenen Brüksel Zirvesi, Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin kabulü bakımından önem taşımaktadır. Strateji'de değişen tehditlere göre AB'nin Güvenlik Stratejisi'nin de değişmesi gerektiği belirtilmiş, 1990 yılından itibaren 4.5 milyon kişinin (%90'ı sivil olmak üzere) savaşlarda öldüğü, 18 milyon insanın da mülteci durumuna düştüğü belirtilmiştir. Her yıl 45 milyon insanın da açlık ve yetersiz beslenmeden öldüğü ve bu bağlamda güvenliğin gelişmenin ön koşulu olduğu belirtilmiştir. Güney Afrika'nın giderek daha fakirleşmesinin getireceği güvenlik problemleri hakkında kaygılar belirtilmiştir. Küresel güvenliğe yönelik tehditler; terörizm, kitle imha silahlarının artışı, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suçlar olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Avrupa'daki eroinin

²⁴⁰ Ali İhsan İzbul, "Avrupa Birliği'nin Geleceği: Konvansiyon, Taslak Anayasal Antlaşma ve Hükümetler Arası Konferans", Sayıştay Dergisi, Sayı.49, s.84-85.

²⁴¹ İzbul, a.g.m., s.87.

²⁴² Treaty of Nice http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12001C/htm/C_2001080EN.000101.html (01.02.2012)

²⁴³ 2005 yılında Fransa ve Hollanda tarafından halk oylanmasına sunulan AB Anayasası reddedilmiştir. Sonrasında AB Anayasası üzerinde değişiklikler yapılarak Lizbon Antlaşması oluşturulmuştur. AB'nin Geleceği: Lizbon Antlaşması, 07.02.2008 <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/link-dossier/lizbon-antlasmasi> (01.02.2012)

²⁴⁴ Lizbon Antlaşması <http://www.mfa.gov.tr/lizbon-antlasmasi.tr.mfa> (01.02.2012)

²⁴⁵ Özer, Oğuz ve Atvur, a.g.m., s.264.

%90'ının Afganistan'dan geldiği ve Balkanlar'daki organize suç ağların tarafından dağıtıldığı açıklanmış: terör ve kaçakçılık bağlantısına dikkat çekilmiştir. AB'nin Güvenlik Stratejisi, farklı bölgelerdeki güvenlik sorunlarının birbirlerini etkilediğini ve birbirinden bağımsız olarak düşünülmemeyeceğini belirtmekte ve küresel güvenlik anlayışını kabul ettiğini açıklamaktadır. Bu çerçevede AB'nin çatışma çözümü, komşu coğrafyalarda istikrarın sağlanması gibi görevlerinin bulunduğu belirtilmiştir²⁴⁶. Realizm, AB'nin Güvenlik Stratejisi'nde de kendini göstermektedir; AB, kendisinin istikrarını ve güvenliğini bozacağı endişesi ile komşu coğrafyalarda istikrarın sağlanmasına önem vermekte ve görev ve sorumluluk üstlenme konusunda aktif olmaya itmektedir.

Temmuz 2004'te AB'nin savunma kapasitesinin artırılması amacıyla Avrupa Savunma Ajansı (European Defence Agency-EDA) oluşturulmuş, 2005'te operasyonel kapasitesi işleyebilir hale getirilmiştir²⁴⁷. Ajans'ın işlevleri arasında savunma kapasitesinin geliştirilmesi, savunma teknolojilerinin geliştirilmesi ve araştırma çalışmalarının yapılması, askeri işbirliğinin geliştirilmesi ve Avrupa savunmasının güçlendirilmesi bulunmaktadır²⁴⁸. BAB bünyesindeki Batı Avrupa Silahlanma Grubu'nun kapatılarak yetkilerinin AB içerisinde yapılanan EDA'ya bırakılması kararlaştırılmıştır.

Türkiye AB'ye tam üye olmadan, EDA içerisinde söz sahibi olamayacaktır, bununla birlikte yapılacak düzenlemeler ile işbirliğinin geliştirilmesi için uygun bir zemin hazırlanması için girişimde bulunmuş, ancak bu girişim Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından engellenmiştir, ayrıca zaman içerisindeki işbirliği girişimleri de Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan işbirliği ile engellenmektedir, Türk Dışişleri Bakanlığı bu konudaki rahatsızlığını şu şekilde ifade etmektedir: “Ülkemiz, bu konudaki beklentilerini sık sık ve her düzeyde gerek müttefiklerine, gerek AB üyesi ülkelere iletmiştir...AB'nin ülkemizin endişelerin karşılanması ve taahhütlerin yerine getirilmesi için somut adımlar atması gerekmektedir.”²⁴⁹.

AB üye ülkelerinin günümüze kadar dış politikaları göz önüne alınarak gerçekleştirilen gerçekçi bir değerlendirme sonrasında, ülkelerin takip ettikleri dış politikaların radikal olarak birbirinden ayrılması nedeniyle AB'nin ODGP konusunda en azından kısa ve orta vadede görüş birliğine varamayacağı aşikardır.

²⁴⁶ European Security Strategy 2003, a.g.s.,

²⁴⁷ <http://eda.europa.eu/Aboutus/Whatwedo/Background> (01.02.2012)

²⁴⁸ <http://eda.europa.eu/Aboutus/Whatwedo/Missionandfunctions> (01.02.2012)

²⁴⁹ http://www.mfa.gov.tr/iii_-turkiye_nin-nato_ya-askeri-katkilari.tr.mfa (01.02.2012)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO MÜDAHALELERİ ve AB, NATO ve TÜRKİYE’NİN İŞBİRLİĞİ

3.1 NATO’nun Bosna Hersek Müdahalesi

3.1.1 Bosna Hersek Sorunu’nun Gelişimi

Balkanlar’da 1991 sonrası çıkan iki büyük savaşta da (1992 yılında Bosna Hersek, Hırvatistan-Sırbistan ve 1998 yılında Sırbistan-Kosova) Müslüman kimlikleri olan halkların²⁵⁰ ve Sırbistan’ın²⁵¹ taraf olması, savaşlardaki milliyetçilik temasının önemini göstermektedir. Göç etmeye zorlanan Müslümanlar üzerindeki politikalar başarılı olmayınca, etnik temizlik politikası denenerek Müslüman nüfus eritmeye çalışılmıştır²⁵².

Yugoslavya’da Tito’nun ölümü sonrasında milliyetçilik akımları yükselmeye başlamış ve kendisini Yugoslavya’nın temsilcisi olarak gören Sırbistan, ilk önce parçalanmayı önlemek adına katı yöntemlere başvurmuş, başarılı olamayınca da bağımsızlığını yeni kazanan Eski Yugoslavya Cumhuriyetleri’ne doğru topraklarını genişletme hedefine yönelmiştir. Hırvatistan, Slovenya ve Bosna Hersek 1991’de Yugoslavya’dan bağımsızlıklarını ilan etmiş ve bu ülkelerin bağımsızlıkları Mayıs 1992’de BM nezdinde kabul edilmiştir²⁵³. Bağımsızlıkları için İngiltere, Fransa ve Almanya tarafından Slovenya ve Hırvatistan’a Sırp'lara karşı destek verilmiş²⁵⁴, ancak Bosna Hersek uluslararası alanda herhangi bir yardım görememiştir.

AB, Soğuk Savaş sonrasında Doğu Avrupa ülkelerinin AB ile bütünleşmesinin sağlanması ve Avrupa coğrafyası içerisinde kurulan istikrar ve düzen ile ulus devletin sınırları aşan ve

²⁵⁰ Osmanlı’nın 1900’lerin ilk dönemleri itibarıyla Balkanlar’dan çekilmesi, bölgedeki Müslüman nüfusu desteksiz bırakmış, milliyetçi politikalar izleyen Balkan halkları da bu durumdan faydalanarak Müslümanlara karşı topraklarını genişletme politikası izlemişlerdir. Bu dönemde Müslümanların bir çoğu Türkiye’ye göç etmiş, geride kalan Müslüman halk ise giderek küçülen topraklar, zorla göç ettirme, çatışmalar ve kendilerine karşı yapılan ayrımcılık ile yaşamak durumunda kalmıştır. Balkan Ülkeleri İle İlişkiler http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa (29.02.2012)

²⁵¹ NATO’nun müdahaleleri Yugoslavya Cumhuriyeti’ne yapılmakla birlikte, Yugoslavya Cumhuriyeti’nin yönetimi olarak muhatap alınan ülke Sırbistan Cumhuriyeti’dir. Yugoslavya Cumhuriyeti Sırbistan-Karadağ, Slovenya, Hırvatistan, Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya, Bosna Hersek Cumhuriyetleri’nin birleşiminden oluşmakta iken, 1991 sonrasında bu yapı dağılmış ve Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti haricindeki ülkeler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Son olarak da 2006 yılında Karadağ, Sırbistan’dan ayrılarak bağımsız olmuştur. Tezde adı geçen çatışmalara kendisini Yugoslavya’nın varisi olarak gören Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti taraftır. Savaş içerisindeki katliamlar nedeniyle Uluslararası Adalet Divanı’na Sırp yöneticiler ve Sırp ordu mensupları yargılanmıştır. Bu nedenle Tez içerisinde Yugoslavya Cumhuriyeti değil, Sırbistan ifadesi kullanılacaktır. Victoria Ward, Serbian War Criminals: Slobodan Milosevic Profile, 26 Mayıs 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/serbia/8538575/Serbian-war-criminals-Slobodan-Milosevic-profile.html> (29.02.2012)

²⁵² Ali Balcı, “Kosova: Arnavut Sorununun Kilit Bölgesi”, Derleyen: Kemal İnat ve Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, a.g.e., s. 196-199.

²⁵³ <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/org1469.doc.htm> (14.02.2012)

²⁵⁴ Yapıcı, a.g.m., s.3.,

ortak bir Avrupa Kimliği'nin oluşturulması; Avrupa Yurttaşlığı Kavramı'nın geliştirilmesi için çabalamaktadır²⁵⁵. Bosna Hersek'in Sırbistan'a karşı AB üye ülkeleri tarafından desteklenememesinin sebepleri arasında Bosna Hersek Halkı'nın Müslüman kimliği de bulunmaktadır; bu durumun Avrupa'nın Hıristiyan dini temasına uyumu bozacağı düşünülmüştür²⁵⁶.

Sırp Yönetimi bağımsızlığını ilan eden Hırvatistan ve Bosna Hersek'e doğru topraklarının genişletmek amacı ile bu iki ülkeye savaş açmıştır. Ancak; bölgenin coğrafi konumu ve Hırvatistan'a verilen uluslararası destek nedeniyle savaş daha çok Bosna Hersek- Sırbistan arasında yaşanmıştır.

Bosna Hersek'te Sırp'ların katliamlarının başladığı dönemde AB üye ülkeleri, aktif olarak arabuluculuk, barış güçlerinin oluşturulması gibi savaşı engelleyecek önlemleri almak yerine 'bekle gör' politikası izlemişlerdir. Mayıs 1992'de BMGK tarafından Yugoslavya'da tarafların derhal çatışmalara son vermesi istenmiş ve çatışmaları önlemek amacı ile Yugoslavya'nın tamamını kapsayacak şekilde ekonomik tedbirleri de içeren, bölgeye silah gönderilmesini engelleyen ve hava sahalarının kapatılmasını öngören bir Karar alınmış ve bölgeye UNPROFOR gönderilmesi kararlaştırılmıştır²⁵⁷. Bu ambargo, amacı olan çatışmaların önlenmesine en ufak bir katkıda bulunmadığı gibi, tam tersine Sırp'ların daha aktif şekilde savaşmalarına imkân tanımıştır; Yugoslav Ordusu'nun silahlarına sahip bir Sırbistan karşısında uluslararası boyutta ekonomik ve askeri yardım göremeyen bir Bosna Hersek bırakılmıştır. Ayrıca bölgeye gönderilen BM Koruma Gücü Birlikleri, Sırp'ları durduramayacak kadar zayıf ve etkisizdir. Haziran 1992'de bu durumun düzeltilmesi için BMGK'nin aldığı yeni bir karar ile Koruma Gücü Birlikleri takviye edilmiş ve yetkileri artırılmıştır²⁵⁸. Sonraki aylarda BMGK sürekli olarak taraflar arasındaki çatışmaların sona erdirilmesi çağrısını tekrarlamış, insani yardımların engellenmemesi için Sırp'lara çağrı yapmış, Sırp tarafını insan hakları ihlallerinden dolayı kınamış, tarafların BM Koruma Gücü

²⁵⁵ Birliğin Kurucu Antlaşması olan Maastricht Antlaşması'nda 'Birlik Yurttaşlığı' kavramı düzenlenmiştir. Yeşim Gündoğdu, "Avrupa Birliği Yurttaşlığı Avrupa Kimliği Sorununa Çözüm Oluşturabilir mi?", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt.3, No.2, Bahar 2004, s.12,16.-17.

²⁵⁶ Yeniğün ve Hacıoğlu, bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: '*...Avrupa'nın ikinci tereddüt konusu ise dini nedenlerden kaynaklanıyordu. Avrupa'nın ortasında Müslüman ve bağımsız bir devlet, Avrupa'nın dinsel bütünlüğünü bozan bir öge olabilirdi. Ayrıca Müslümanlara destek verilirse, bundan cesaretlenen iki milyon Müslüman Kosovalı da aynı şekilde bağımsızlığını ilan edebilir, ardından da Arnavutluk'a bağlanabilirdi. Bu da Avrupa'nın istemediği bir durumdur...*' Cüneyt Yeniğün ve Ümit Hacıoğlu, "Bosna Hersek: Etnik Savaş, Eksik Antlaşma", Derleyen: Kemal İnat ve Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, a.g.e.,s.216.

²⁵⁷ United Nations Security Council, Resolution 757 (1992) <http://www.nato.int/ifor/un/u920530a.htm> (14.02.2012)

²⁵⁸ United Nations Security Council, Resolution 758 (1992) <http://www.nato.int/ifor/un/u920608a.htm> (14.02.2012)

ile işbirliği yapmaları gerektiğini belirtmiştir²⁵⁹. BMGK'nin bu dönemde Sırları engellemek için gerçekleştirdiği tek ciddi önlem Yugoslavya hava sahasında uçuş yasağı kararı almasıdır²⁶⁰. Nisan 1993'te güvenli bölgeler yaratılarak insani yardımların etkin şekilde ulaştırılması ve BM askerilerinin bölgelerin güvenliğini temin etmesi kararlaştırılmıştır. Haziran 1993'te BM belirtilen güvenli bölgelere²⁶¹ karşı herhangi bir saldırı durumunda hava kuvvetleri ile müdahale edileceği uyarısında bulunmuştur²⁶². Bu bölgelerin güvenliğini sağlamak adına da 38.000 BM askeri görevlendirilmiştir²⁶³. Temmuz 1995'de Sırlar, BM'in 'güvenli' olarak tanımladığı ve korumasını üstlendiği Srebrenitsa'ya saldırmış ve 8.000 sivil erkek ve çocuğu katletmiştir.²⁶⁴ 12 Temmuz 1995'te, BM'in tek yapabildiği; olayı kınamak ve Sırlardan çatışmaları sona erdirmesini istemek olmuştur²⁶⁵.

1991 yılında, çatışmalar başlarken Almanya ve İtalya'nın AGİT'in Yugoslavya toraklarında konuşlanması talebi sonrasında bölgeye AGİT Çalışma Gurubu gönderilmiştir. Çatışmaların şiddetlendiği yıl olan 1992'de, Sırbistan'ın AGİT üyeliği askıya alınması sonrasında, AGİT'in Yugoslavya'da görev süresinin uzatılması talebi Yugoslav Hükümeti tarafından reddedilmiştir. AGİT, Bosna Hersek'e ancak 1996 yılında, savaş bittikten ve Dayton Barış Antlaşması imzalandıktan sonra, Antlaşma'nın kendisine verdiği insan haklarını gözetleme ve seçimlerin adil ve hilesiz gerçekleştirilmesini sağlama görevi ile gelebilmiştir²⁶⁶. AGİT'in güvenlik sorunlarını etkin şekilde çözebilen ve askeri kuvvet uygulayabilen aktif bir örgüt değil, siyasi ve güvenlik konularında işbirliği ve tarafları arasında uzlaşmayı sağlamaya destek veren bir yapı olduğu ve AGİT'in herhangi bir çatışma durumunda Avrupa'nın güvenliğini tesis edemeyeceği görülmektedir.

BAB'ın ise Bosna Hersek-Sırbistan Savaşı boyunca yürüttüğü tek görev 1993 yılında BMGK'nin aldığı ambargo kararının NATO ile işbirliği içerisinde uygulanmasıdır. Dayton

²⁵⁹ United Nations Security Council, Resolution (1992) 760, 761, 762, 764, 769, 770, 771, 776, 777, <http://www.nato.int/ifor/un/un-resol.htm> (14.02.2012)

²⁶⁰ United Nations Security Council, Resolution 781(1992) <http://www.nato.int/ifor/un/u921009a.htm> (14.02.2012)

²⁶¹ Bu bölgeler şunlardır: Srebrenitza, Sarajevo, Tuzla, Bihac, Gorazde, Zepa, United Nations Security Council, Resolution 824 (1993) <http://www.nato.int/ifor/un/u930506a.htm> (14.02.2012)

²⁶² United Nations Security Council, Resolution 836 (1993) <http://www.nato.int/ifor/un/u930604a.htm>, (14.02.2012)

²⁶³ History, Crossing the Rubicon http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history_pr.html (14.02.2012)

²⁶⁴ Hollanda, 3 kişinin Srebrenitsa Katliamında Ölmesinden Sorumlu, 5 Temmuz 2011 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/07/110705_srebrenica_dutch.shtml (14.02.2012)

²⁶⁵ United Nations Security Council, Resolution 1004 (1995) <http://www.nato.int/ifor/un/u950712a.htm>, (14.02.2012)

²⁶⁶ Marc Sigler, "OSCE and European Security", European Security: Dialogues for the 21st Century, Revista CIDOB D'Afers Internacionals, No.38-39, Aralık 1997, s.60-63.

Barışı sonrasında ise Bosna Hersek'teki Mostar kendinin güvenliğinin sağlanması için birliklerini bölgeye gönderecektir²⁶⁷. Bu açıdan BAB'ın da, BM ve AGİT gibi çatışmaların çözümü ve barışın sağlanması için aktif bir rol oynamaktan uzak olduğu, güçlü ve aktif askeri mekanizmasının bulunmadığı görülmektedir.

Sırp Yönetimi'nin savaş boyunca uyguladığı etnik temizliğe yönelik 'soykırım' suçlamalarına karşı BM Uluslararası Adalet Divanı, savaş sonrasında aldığı kararda Sırpların Bosna Hersek'te Müslüman kimliklerinden dolayı binlerce kişiyi öldürmesini 'katliam' olarak tanımlamış²⁶⁸ ve soykırım kelimesini kullanmayarak tepki çekmiştir. BM Adalet Divanı'nın 'katliam' tanımlamasına rağmen savaş sonrasında birçok yazar, gazeteci ve akademisyen Bosna Hersek'te yaşananlar için 'soykırım' ifadesini kullanmaktadır²⁶⁹. Çakmak, BM'in soykırımı engellemek adına müdahalede bulunmadığı gibi, Adalet Divanı'nın da Sırpların işlediği soykırım karşısında uygun cezayı vermekten uzak kaldığı eleştirilerini yapmaktadır²⁷⁰.

3.1.2 Çift Anahtar Düzenlemesi'nde Değişiklik, NATO'nun İlk Kez Kuruluşundaki Görev Tanımı Dışına Çıkması ve Sırbistan'a NATO Müdahalesi

NATO'nun 5. Maddesi'nde belirtildiği üzere NATO'nun sorumluluğu, üye devletlerinden birisine askeri kuvvet uygulanınca başlamaktadır. Yugoslavya, NATO üyesi değildir ve çatışan taraflar arasında da müttefik üye bulunmamaktadır. 1991 sonrasında komünist tehdide karşı kurulmuş NATO'nun işlevinin sorgulanması, NATO'nun görev alanları konusunda daha esnek yaklaşması gerektiği düşüncelerini beraberinde getirmiştir. Öyle ki, NATO'nun görev tanımı dışına çıkmasının kaçınılmaz olduğu; eğer görev tanımı içerisinde kalmaya devam ederse ona artık gerek kalmayacağı eleştirileri sıkça dile getirilmeye başlanmıştır. Bosna Hersek'te Sırpların katliamları sürerken, dünya kamuoyunda BM'in çaresizliği, Sırp yönetiminin açıkça BM'in güvenli bölgelerine bile saldırarak BM'i küçük duruma düşürmesi ve gittikçe daha fazla can kaybının yaşandığı savaşa acil olarak müdahale edilmesi gerektiği tartışılmaktadır. AB politikalarını yönlendiren "lokomotif" ülkelerden biri olan Fransa'da bu

²⁶⁷ Emine Akçadağ, "Batı Avrupa Birliği'nin Sonu", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1297:bat-avrupa-birliinin-sonu&catid=167:ab-analizler (16.02.2012)

²⁶⁸ UN World Court Acquits Serbia of Genocide in Bosnia; Finds It Guilty of Inaction, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=21672&Cr=ICJ&Cr1> (28.02.2012)

²⁶⁹ Örneğin: William B. Wood, "Geographic Aspect of Genocide: a Comparison of Bosnia and Rwanda", Transactions of the Institute of British Geographers, Vol.26, No.1, 2001, s.57. ve Cenap Çakmak, "BM ve Bosna Soykırımı", 18 Temmuz 2008, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=167:bm-ve-bosna-soykrm&catid=113:analizler-sosyo-kultur&Itemid=151 (16.02.2012)

²⁷⁰ Çakmak, a.g.m.,

rahatsızlığı dönemin Devlet Başkanı J. Chirac dile getirmiş; savaşa daha kesin şekilde müdahale edilmesi gerektiğini açıklamıştır²⁷¹.

NATO'nun 1993 yılından 1995 yılına dek izlediği 'çift anahtar' yaklaşımı, NATO'nun Bosna Hersek'e geç müdahale etmesinin nedeni olarak gösterilmektedir. Bu yaklaşıma göre NATO'nun askeri harekât yapabilmesi için hem BMGK hem de NATO Konseyi'nden karar çıkması gerekmektedir. Bu yaklaşım 1995 yılında değiştirilmiştir²⁷².

28 Ağustos'ta 1995'te Sırların Saraybosna'da bir pazar yerini bombalaması sonrasında, Sırların BMGK'nin kararlarını ihlal ettikleri ve bu sefer NATO'nun kuvvet kullanma yolu ile cevap vereceği belirtilmiştir²⁷³. Uluslararası hukuk açısından net bir BMGK kararı bulunmamış olsa da, BM müdahaleyi NATO'ya bırakmış ve müdahale için NATO'ya yetki vermiştir²⁷⁴. Bu bakımdan müdahalenin meşru olduğu söylenilebilir.

NATO, 1990'ların ilk döneminde oluşturduğu NFR90 ile Bosna Hersek ve Hırvatistan'a, Sırlara karşı havadan destek vermiş; 30 Ağustos 1995'te BM Koruma Gücü Sırp toprakları terk eder etmez Sırp Bölgelerini bombalamaya başlamıştır²⁷⁵. Yoğun hava bombardımanına dayanamayan Sırp tarafı kısa süre içerisinde barış antlaşması için masaya oturmak durumunda kalmış, çatışmalar sona ermiştir. Dayton Barış Antlaşması'nın imzalandığı Kasım 1995'e dek 100.000'den fazla insan hayatını kaybetmiştir ve bu savaş, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da en fazla insanın hayatını kaybettiği, en kanlı çatışmalar olmuştur. Savaş sonrasında NATO, Dayton Antlaşması'nın uygulanması için tarihinde ilk kez barışı koruma görevini üstlenmiş, Antlaşma'nın askeri olan kısmını yöneterek tarafların tekrar çatışmaya girmemelerini sağlayacak olan Barış Uygulama Gücü'ne (Implementation Force -IFOR) önderlik ederek istikrarın kurulmasını sağlamıştır²⁷⁶.

Tito'nun ölümünden sonra Rusya Federasyonu, Yugoslavya içerisinde açıkça Sırbistan'ı destekler bir tavır almıştır²⁷⁷. 1991 yılında çatışmaların başlangıcından barış sürecine kadar

²⁷¹ History, Crossing the Rubicon, http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history_pr.html (14.02.2012)

²⁷² A.g.e.,

²⁷³ A.g.e.,

²⁷⁴ Yapıcı, a.g.m., s.21.

²⁷⁵ Cüneyt Yenigün ve Ümit Hacıoğlu, a.g.m., s.218.

²⁷⁶ History, Crossing the Rubicon http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history_pr.html, (14.02.2012)

²⁷⁷ Rusya Federasyonu ile Sırbistan'ın arasındaki tarihi müttefiklik ilişkisi devam ettiği söylenilebilir; Sırbistan tarih boyunca Rusya'nın Doğu Avrupa'daki uydu devleti olarak Rusya tarafından destek görmüştür. Ayrıca

olan sürede, Rusya Federasyonu, ABD ve diğer NATO ülkelerinin bölgedeki çıkarları, müdahale sürecinin gidişatında önemli rol oynamıştır. AB ve ABD, Doğu Avrupa'da istikrarın kurularak ülkelerin AB'ye uyumunun sağlanması ve Avrupa'nın bütünlüğünün oluşturulması taraftarıdır. Askeri müdahalenin içeriği konusunda uyuşmazlık yaşamış; ABD, AB ve NATO üyeleri (Türkiye de dahil olmak üzere) müdahalede Rusya Federasyonu'nun Avrupa'daki etkisini zayıflatmak amacı ile Bosna Hersek tarafında yer alırken, Rusya Federasyonu sorunun Sırpların lehine çözümü için çaba sarf etmiştir²⁷⁸. Katliamlardan sorumlu tutulan Sırp Devlet Başkanı Radovan Karadžić yaptığı konuşmasında açık bir şekilde barışın tesis edilmesi dolayısı ile Rusya Federasyonu'na teşekkür etmiş ve onun desteği olmadan Balkanlar'da hiçbir şeyin gerçekleştirilemeyeceğini belirtmiştir²⁷⁹. Amacı Bosna Hersek topraklarını işgal ederek Sırbistan'ın sınırlarını genişletmek olan ve insanlığa karşı işlediği suçlardan dolayı Savaş Suçları Mahkemesi'nde suçlu bulunan²⁸⁰ Sırp liderin bu sözleri dikkat çekicidir. Rusya Federasyonu'nun barış sürecine ve Barış Antlaşması'na etki etme çabaları işe yaramamış ve Bosna Hersek bağımsızlığını kazanmıştır. Karadžić'in Rusya Federasyonu'nun istikrar ve barışın sağlanması çabalarına değil, çatışmalar yaşanırken Sırbistan'ı desteklemesine gönderme yaptığı anlaşılmaktadır. Bosna Hersek müdahalesindeki bu görüş ayrılıkları, tez içerisinde "İnsani Müdahale Kavramı" başlığı altında realist görüşlerin savunduğu üzere; insani müdahale ve çatışma çözümü süreçlerinde ülkelerin çıkarları doğrultusunda taraflı davrandıklarının somut bir örneğidir. NATO ve AB ülkelerinin Rusya Federasyonu'nun tarihi müttefiki olan Sırbistan'a karşı Yugoslavya Cumhuriyeti'nin özerk cumhuriyetlerinin bağımsızlığını desteklemeleri ve barış sürecinde anti-Sırp politikalar izlemeleri, Rusya Federasyonu'nun realizm çerçevesinde insani müdahale sorununu değerlendirmesine ve bu süreç sonrasında insani müdahalelere çok daha temkinli yaklaşmasına neden olmuştur²⁸¹.

Rusya Federasyonu Avrupa'ya etki etme ve Tito sonrasında dağılma sürecine giren Yugoslavya'nın politikalarını yönlendirme çabası ile de Sırbistan'a destek vermiştir.

²⁷⁸ Macfarlane ve Schnabel, a.g.m., s.317.

²⁷⁹ Macfarlane ve Schnabel, a.g.m., s.318., Alıntı: Suzanne Crow, "Karadzic Visit Continues", RFE/RL Daily Report 42, 1 Mach 1994 and "Karadzic Views Russian' Peace Role", Moscow Mayak Radio Network, 2 March 1994, cited in FBIS-SOV-94-043, 4 Mart 1994.

²⁸⁰ Radovan Karadžić Transferred to UN War Crimes Tribunal in The Hague, UN News Centre, 30 Temmuz 2008, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=27525&Cr=Radovan&Cr1>, (19.02.2012)

²⁸¹ Rusya Federasyonu, askeri yetersizliği nedeni ile 1991 sonrasında SSCB'nin varisçisi ve zayıf bir ülke olarak görülmektedir. Rusya Federasyonu'na ikinci sınıf bir ülke olarak davranılmış, güçsüzlüğünden istifade edilmiş ve güçsüzlüğü dolayısı ile destekleyemeyeceği tahmin edildiği için, Rusya Federasyonu'nun müttefiki olan Sırbistan'a karşı da taraflı bir politika izlenmiştir. Önemli bir müttefiki olan Sırbistan'ın müdahale ile birlikte NATO ve AB tarafından dışlanması ve izole edilmeye başlanması, Rusya Federasyonu'nun Batı ile ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Rusya Federasyonu, 1993 yılında Yakın Çevre Doktrini'ni uygulamaya geçecek, bu politika aynı zamanda Batı ile SSCB'nin son yıllarında başlayan ve kısa bir süre devam eden olumlu ilişkilerini sonlandıracak ve Rusya Federasyonu'nun çıkarları ön planda tutma, eski gücünü geri kazanma çabalarını ve milliyetçi tutumunu da birlikte getirecektir. Arabuluculuk faaliyetlerinde bu tarih sonrasında daha taraflı ve stratejik politikalar takip etmesine neden olacaktır.

3.1.3 Bosna Hersek'te Yeniden Yapılandırma Sürecinde NATO, AB ve Türkiye İşbirliği

NATO, AB ve AGİT'in Bosna Hersek'te yeniden yapılandırma sürecinde işbirliği gerçekleştirmeleri tez içerisinde “İnsani Müdahale Kavramı” başlığı altında yeniden yapılandırma sürecinin külfetinin paylaşılması ve örgütlerin uzmanlık alanlarına göre görev dağılımı yapmalarının incelenmesi bakımından başarılı bir örnektir. Ayrıca tez içerisinde “Giriş” başlığı altında belirtilen ölçütlerin gerçekleştirilmesi ve güvenliğin ve istikrarın tesis edilmesi konularında da başarılı olarak nitelendirilebilir.

Bosna Hersek'te istikrarın kurulması ve güvenliğin sağlanmasını içeren askeri bölümünün yönetimini Dayton Antlaşması uyarınca NATO üstlenmiş, IFOR çerçevesinde 60.000 askeri bölgeye göndermiştir. Ayrıca demokrasinin uygulanması için 1996'da Bosna Hersek'te başarı ile gerçekleştirilen ilk seçimlerde güvenliği temin etmiştir. Seçimler sonucu iktidara gelen hükümet 2004 yılına kadar bölgede güvenliğin temininden sorumlu olarak kalmıştır²⁸². NATO'nun Bosna Hersek'te kısa ve orta vadede barış gücünü temin etmesinin maliyetinin 2002 yılına kadar olan sürede 181 milyon Dolar olduğu hesaplanmıştır²⁸³.

Yeniden yapılandırmanın sosyal kısımlarını ise AGİT üstlenmiştir. Bosna Hersek Parlamentosu'na Avrupa'ya uyum sürecinde destek verilmesi, reformların okullarda okutulması, ekonomik, sosyal ve eşitlik haklarının halka aşılması ve okullarda öğretilmesi, yargı sisteminde reformların gerçekleştirilmesi, belediyelerin ve sivil toplumun farklı ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için hükümete destek verilmesi gibi süreçlerde AGİT kilit rol oynamış ve belirtilen alanlarda Bosna Hersek'in yeniden yapılanmasını sağlamıştır²⁸⁴. Yeniden yapılandırma sürecinde demokrasinin ve insan hakları bilincinin aşılmasından, Avrupa'ya uyumunun sağlanmasına kadar olan geniş bir çerçeveyi kapsayan ve eş zamanlı olarak yürütülen faaliyetlerin gerçekleştirilmesi AGİT tarafından “başarılı şekilde tamamlanan bir görev” olarak nitelendirilmektedir²⁸⁵.

Türkiye'nin yeniden yapılandırma sürecinde katkıları daha çok askeri alanda olmuştur. 1993 yılında BM'nin Bosna Hersek'teki hava harekâtı için Türkiye, NATO'nun bir üyesi olarak gerekli savaş uçaklarını göndermeye hazır olduğunu belirtmiş, ancak Fransa, Hollanda

Macfarlane ve Schnabel, a.g.m., s.304-305.

²⁸² Evolution of Relations, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49127.htm (21.02.2012)

²⁸³ Ross Fetterly, “The Cost of Peacekeeping: Canada”, The Economic of Peace and Security Journal, Vol.1, No.2, 2006, s.49.

²⁸⁴ <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=1&lang=EN> (21.02.2012)

²⁸⁵ 10 Years OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina (1995-2005), s.149. http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2011030815040118eng.pdf (21.02.2012)

ve ABD'nin hava güçleri bölgeye daha yakın olduğu için Türkiye tercih edilmemiştir. 1995 Dayton Antlaşması sonrasında, güvenliği temin etmesi için NATO önderliğinde bölgeye gönderilen UNPROFOR içerisinde 1464 Türk Askeri görev yapmıştır²⁸⁶. NATO'nun insani müdahalesinin ve ardından NATO-AB işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilen yeniden yapılandırma sürecinin başarısı, Türk Dış Politikası'nı da olumlu etkilemiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“...Türkiye ve Balkan ülkeleri halkları arasındaki tarihsel bağlar günümüze kadar devam edegelmiştir. Balkan ülkelerinde azınlık, soydaş ve akraba toplulukları yaşamakta, diğer yandan ise ülkemizde, Balkan kökenli vatandaşlarımız bulunmaktadır. Bu nedenle, Balkanlar'da ortaya çıkan bunalımlar Türkiye'yi yakından etkileyebilmekte ve Balkanlar'da barış ve istikrarın korunması Türkiye için hayati önem taşımaktadır. Türkiye, Balkanlar'daki uluslararası mevcudiyetin özellikle Kosova ve Bosna-Hersek'te hem bu ülkelerin devlet yapılanmasının güçlendirilmesi hem de bölgesel istikrar açısından önemli ve gerekli olduğuna inanmakta, bu anlayışla Balkanlardaki tüm uluslararası mevcudiyet ve girişimlere katılmaktadır...”²⁸⁷

Bosna Hersek'teki yeniden yapılandırma sürecinin başarılı olduğunun en açık göstergesi; günümüzde Bosna Hersek'in AB Komisyonu tarafından AB üyeliği için 'potansiyel aday' olarak tanımlanmasıdır²⁸⁸. Bosna Hersek ayrıca NATO'nun önderliğinde Afganistan'daki yeniden yapılandırma sürecine askeri yardımda bulunmuştur²⁸⁹. Bu durum Bosna Hersek'te güvenliğin tesis edildiğinin ve hatta uluslararası güvenliğe de katkıda bulunulacak kadar askeri güce sahip olunduğunun göstergesidir. Bosna Hersek, 1995 yılında NATO'nun müdahale ettiği bir savaş bölgesi iken, günümüzde NATO'nun BİO Programı dahilinde işbirliği gerçekleştirdiği ortak üye ülkelerinden birisidir²⁹⁰.

Ancak ekonomik kalkınma konusunda ve reform çalışmalarında diğer alanlarda gösterilen başarı gösterilememiştir. OECD 2001 yılı Raporu'nda Bosna Hersek'in yasama organı, gerekli reformların uygulanması bakımından ağır davranmakla eleştirilmiştir; eski Yugoslavya Cumhuriyetleri'ndeki en ağır reform süreci Bosna Hersek'te görülmektedir. Ayrıca bölgeye çekilen doğrudan yabancı yatırımlarda da Bosna Hersek diğer ülkelerin gerisindedir²⁹¹. Ekonomik güvenliğin tesis edilmesi konusunda Bosna Hersek'in diğer Yugoslavya ülkelerinden geride olduğu görülmektedir; ancak savaşın en büyük zararını gören

²⁸⁶ Former Yugoslavia, UNPROFOR, http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm (25.02.2012)

²⁸⁷ Balkan Ülkeleri İle İlişkiler <http://www.mfa.gov.tr/balkanlar-ile-iliskiler.tr.mfa> (29.02.2012)

²⁸⁸ Bosna and Herzegovina- Relations with EU, http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/bosnia_and_herzegovina/eu_bosnia_and_herzegovina_relations_en.htm (21.02.2012)

²⁸⁹ Evolution of Relations, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49127.htm (21.02.2012)

²⁹⁰ Partners, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/51288.htm> (25.02.2012)

²⁹¹ <http://www.oecd.org/dataoecd/20/0/2412182.pdf>, s.12 (25.02.2012)

ülke olduğu düşünüldüğünde, yeniden yapılandırma sürecinin diğer ülkelere göre daha ağır ilerlemesinin şartırtıcı olduğu söylenilemez.

Yeniden yapılandırma sürecinde çatışmaların önlenmesi, demokratik seçimlerin gerçekleştirilerek siyasi yapının sağlamlaştırılması ve kalkınmanın sağlanması bakımından Bosna Hersek, NATO'nun insani müdahalelerinde ve yeniden yapılandırma çalışmalarındaki en başarılı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenli bölge oluşturularak istikrar sağlanmış; insani bölge oluşturularak bireylerin ölüm korkusu olmadan gündelik yaşamlarına devam etmesi sağlanmış, demokratik seçimler gerçekleştirilerek hükümet kurulmuş, ülke müdahale öncesindeki istikrarlı yapısına geri dönmüştür.

3.2 NATO'nun Kosova Müdahalesi

Kosova Sorunu, Sırbistan'ın çatışmalara taraf olması ve NATO tarafından gerçekleştirilen insani müdahale sonrasında sonlandırılması yönünden Bosna Hersek Sorunu ile birlikte anılsa da, hukuksal açıdan iki sorun birbirinden farklıdır. Yugoslavya Cumhuriyeti'nin 1974 Anayasası'na göre Yugoslavya 6 ana cumhuriyette oluşmaktadır: Bosna Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Slovenya ve Sırbistan. 1974 Anayasası uyarınca Kosova, Sırbistan'a bağlı özerk bir birimdir. Ancak; Kosova'nın kendisine ait özel bölgesi ve değiştirilemeyecek sınırları bulunduğu da Anayasa'da belirtilmiştir²⁹². Ayrıca 1974 Anayasası'nda, Kosova'nın diğer Cumhuriyetler ile birlikte ulusal hükümetin organlarının oluşturulması için oy verecek olan Yugoslavya Cumhuriyeti'ni oluşturan sekiz yapıdan birisi olduğu belirtilmiştir²⁹³. Bu yetki, Kosova'nın diğer cumhuriyetler ile eşit statüde olarak oy kullanması anlamına gelmektedir.

Bu bilgiler eşliğinde, belirtilen altı cumhuriyetin bağımsızlığını ilan etmesi, 1974 Anayasası'na göre uluslararası hukuk çerçevesinde mümkündür. Ancak Kosova'nın Sırbistan'ın özerk bölgesi olarak bağımsızlığını ilan etmesi ve diğer ülkelerce tanınması uluslararası hukukta oldukça fazla tartışma yaratacaktır. Kosova gibi özerk bölgelerin bağımsızlığının meşru olup olmadığı ve Kosova'nın bağımsızlığının emsal teşkil edip etmeyeceği sorgulanacaktır.

²⁹² Kosova bu haklar dahilinde; kendi anayasasını hazırlayabilecek, kendi polis gücünü oluşturabilecek, kendi mahkemelerine ve parlamentosuna sahip olabilecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Balcı, a.g.m., s. 199-200.

²⁹³ Carole Rogel, "Kosovo:Where It All Began", International Journal of Politics Culture and Society, Vol.17, No.1, 2003, s.171.

3.2.1 Kosova Sorunu'nun Gelişimi

Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlığını ilan etmesi, Sırların ekonomik, siyasi ve askeri alanlardaki yasalarda Kosovalıların aleyhinde düzenlemeler yaparak Kosovalı Arnavutlara karşı etnik ayrımcılık politikası izlemesi sonucunda gerçekleşmiştir²⁹⁴. Sırbistan, 1989 yılında Kosova'nın özerklik haklarını büyük ölçüde sınırlamış ve Kosova Parlamentosu'nu askeri güçle baskı altına alarak bu durumu kabul etmek durumunda bırakmıştır²⁹⁵. Kosova, 1991'de diğer Yugoslavya Cumhuriyetleri ile birlikte bağımsızlığını ilan etmiş ancak diğer ülkeler tarafından ve BM nezdinde tanınmamıştır²⁹⁶.

1990'lar Sırp ve Kosovalı radikal grupların şiddet eylemleri ile devam etmiştir. Kosova Bağımsızlık Ordusu (Kosovo Liberty Army-KLA) Kosova'nın bağımsızlığı için silahlı direniş gösterdiğini savunurken, Sırbistan KLA'yı terör örgütü olarak nitelendirmiştir²⁹⁷. KLA ve Sırp güçleri arasında gerilla savaşları 1990'ların ikinci yarısında artmış ve çatışmalar kısa sürede dünya gündemine girmiştir. Sırp Yönetimi'nin uyguladığı politikalar ve bu ayrımcılığa karşı örgütlük savaşı verildiği mesajı Kosova Yönetimi'nce uluslararası kamuoyuna anlatılmış ve Kosova Sorunu'na dikkat çekilmiştir²⁹⁸. 1990'ların ikinci yarısında, Bosna Hersek ve Ruanda deneyimleri ile insani güvenliğin tehlikede olduğu durumlarda, uluslararası toplumun insani müdahalede bulunması konusunda uluslararası kamuoyunun ve BM'in görüş birliğinde olduğu bir dönemde krizin vuku bulmuş olması da, kısa sürede insani müdahalenin gerçekleştirilmesinde payı bulunan bir etmendir²⁹⁹.

1998 yılı başlarında Kosova Arnavutları ve Sırlar arasındaki çatışmalar şiddetini arttırmış, Sırların uyguladığı etnik temizlikten kaçan Arnavut nüfus, Makedonya ve diğer komşu devletlerin sınırlarına doğru göç etmeye başlamıştır. 1998 sonbaharına kadarki süreçte 300.000 Kosovalı mülteci durumuna düşmüş, 50.000 Kosovalı da Sırlardan kaçarak dağlara ve ormanlık alanlara saklanmış ve kışın yaklaşması ile birlikte bu mülteciler için açlık tehlikesi baş göstermiştir³⁰⁰. Bu gelişmeler yaşanırken BM, Mart 1998'de Sırların sivillere yönelik şiddet hareketlerine son vermesini, Kosova'nın da terörist aktivitelere verdiği desteği

²⁹⁴ Rogel, a.g.m., s.168.

²⁹⁵ Balcı, a.g.m., s.201.

²⁹⁶ Muzaffer Vatanserver, "Kosova'nın Bağımsızlığı: Türkiye Perspektifinden Bir Analiz", 17 Mart 2012, <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=1646> (25.02.2012)

²⁹⁷ ABD'nin 2001 sonrasındaki küresel politikalarında teröre karşı mücadele etme sözü vermesi; ancak terör tanımının belirsizliği durumu KLA için de Kosova'nın temsilcisi mi, yoksa terörist bir örgüt mü sorusu ile karşımıza çıkmaktadır.

²⁹⁸ Rogel, a.g.m., s.174-175.

²⁹⁹ Lessons From Rwanda, The United Nations and Prevention of Genocide, <http://www.un.org/preventgenocide/rwanda/responsibility.shtml>, (23.02.2012)

³⁰⁰ Javier Solana, "NATO's Success in Kosovo", Foreign Affairs, Vol.78, No.6, Kasım-Aralık 1999, s.115.

sona erdirmesini talep etmiş; insan haklarına saygılı olunması konusunda tarafları uyarmış ve tarafları görüşmeye davet ederek çatışmaları önlemek adına silah ambargosu uygulanmaya başlanmıştır³⁰¹. Eylül 1998’de göç eden 230.000’den fazla mültecinin Bosna Hersek ve diğer Avrupa ülkelerine doğru kaçışlarını ‘insani felaket’ olarak tanımlayan BMGK, Sırp Yönetimi’ni bu konuda kınamıştır. Kosovalı grupları ise çatışmaları şiddetlendiren terör eylemleri nedeniyle kınanmaktadır ve taraflar arasında diyalog çağrısını vurgulamaya devam etmektedir³⁰².

Kosova Sorunu, Avrupa’nın Bosna Hersek sonrasında istikrarını bozan en büyük kriz olmuştur. BM’in Ruanda örneği sonrasında insani müdahale konusunda ders aldığını iddia etmesi; ancak Sırp’ların politikalarına karşı çatışmaları önleyici ciddi bir önlem almaması ilginçtir. BM, kendi vatandaşlarının insan haklarını koruyamayacak kadar zayıf düşen ya da bilinçli olarak korumak istemeyen devletlere karşı uluslararası toplumun devletin görevini devralması ve insani müdahalede bulunmasının gereğini açıklamamıştır³⁰³. Ancak 230.000’den fazla kişinin mülteci durumuna düşmesini, çevredeki devletlerin ekonomilerini olumsuz etkilemesini, dahası uzayan çatışmalar nedeniyle açlığın giderek arttığı bu ortamı ve ‘insani felaket’ olarak tanımladığı bu çatışmaları insani müdahale konusunda karar almak için yeterli görmemiştir. 3 yıl öncesinde Bosna Hersek’te savaş suçları işlediği kabul edilen, iktidarı boyunca uzlaşmacı politikalar yerine savaş yolunu seçen Slobadan Miloseviç Hükümeti Arnavut sivillere karşı etnik temizlik politikası izlerken; taraflara diyalog çağrısının yapılması, BM’in Ruanda örneğinden ders almadığını göstermektedir. Bununla birlikte BMGK’nın eyleme geçmesinin önünde Rusya Federasyonu ve Çin engelini olduğu söylenilebilir. Bosna Hersek’e yapılan müdahalede Sırbistan’ı destekleyen Rusya Federasyonu, Çin ile birlikte BMGK’dan Sırbistan’ın iç işleri olarak görülen Kosova Sorunu’na müdahale etme konusunda bir karar çıkmasına engel olmuştur³⁰⁴.

1998-1999 arasındaki çatışmalara rağmen Avrupa’nın istikrarının sağlanabilmesi için ciddi bir girişimde bulunulamamıştır. Bir kez daha görülmüştür ki; ne BM, ne AB bünyesindeki BAB, ne de AGİT Avrupa içerisinde istikrarı ve güvenliği sağlamak için tek başına harekete geçebilecek konumda değildir.

³⁰¹ United Nations Security Council, Resolution 1160 (1998) , <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (28.02.2012)

³⁰² United Nations Security Council, Resolution 1199 (1998) , <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (28.02.2012)

³⁰³ Lessons From Rwanda, The United Nations and Prevention of Genocide, <http://www.un.org/preventgenocide/rwanda/responsibility.shtml> (23.02.2012)

³⁰⁴ Kosova: NATO and Military Action, s.26. <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp99/rp99-034.pdf> (28.02.2012)

NATO, Ekim 1998'de Miloseviç Yönetimi'ne karşı önce tehdit yolunu denemiş, Sırbistan'ın BMGK Kararları'nı tam olarak uygulanmadığını ve bu şekilde devam ederse NATO'nun askeri müdahale ile cevap vereceğini belirtmiştir. BMGK kararı olmaması durumunda müdahalenin yapılıp yapılamayacağı merak edilmektedir ve dönemin NATO Genel Sekreteri J. Solana, BMGK kararının müdahale için gerekli olmayabileceğini belirtmiştir³⁰⁵.

Miloseviç, NATO'nun tehdidi üzerine NATO temsilcisi R. Holbrooke ile görüşmüş ve Kosova'daki güçlerini geri çekerek çatışmalara son vermeyi kabul etmiştir. Ancak Sırp Yönetimi'nin çatışmanın sonlandırılması için gerekli tedbirleri almadığı görülmüştür. 1998 yılının son aylarında, aralarında Sırp'ların da bulunduğu ancak çoğunluğu Kosova Arnavutlarından oluşan mülteci sayısının 350.000'den fazla olduğu AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi tarafından açıklanmıştır. 15 Ocak 1999'da Racak Köyü'ndeki 40 Arnavut sivilin katledilmesi uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmiş ve bu olay çatışmaların durdurulması için daha ciddi tedbirlerin alınması için son nokta olmuştur³⁰⁶.

3.2.2 NATO'nun Arabuluculuk Faaliyetleri ve Rambouillet Görüşmeleri

NATO çatışma çözümü konusunda önemli bir adım olan arabuluculuk faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla tarafları görüşmeye davet etmiştir. Sorunun çözümü için Fransa, Almanya, İtalya, Rusya Federasyonu, İngiltere ve ABD'nin oluşturduğu Temas Gurubu Şubat 1998'de Rambouillet Şatosu'nda toplanmıştır. Temas Grubu, çatışmaların sona erdirilmesi için tarafların istekleri doğrultusunda öneriler sunmuştur. Kosova Arnavutları, Temas Gurubu'nun bağımsızlık değil; ancak geniş özerklik ve NATO önderliğinde güvenlik korumasını içeren önerisini kabul etmiştir. Sırp Yönetimi ise Kosova Arnavutlarının bağımsızlıklarının ucunun açık bırakıldığı bir antlaşmayı imzalamayı reddetmiştir. Görüşmelerin devam ettiği dönemde Miloseviç'in Kosovalı Arnavutlara karşı uyguladığı şiddeti arttırmak amacıyla hazırlık içerisinde olduğu öğrenilmiştir. Temas Grubu'nun önerilerine sıcak bakmayan Sırp Yönetimi'ne karşı diplomatik girişimler sonuç vermeyince, askeri harekâttan başka seçenek kalmamıştır³⁰⁷.

³⁰⁵ A.g.m., s.26.

³⁰⁶ Background The Crisis, <http://www.nato.int/kosovo/repo2000/backgrou.htm> (28.02.2012)

³⁰⁷ Background The Crisis, <http://www.nato.int/kosovo/repo2000/backgrou.htm> (28.02.2012)

Kosova-Sırbistan Savaşı'nda Mart 1999'a kadar 2.000'den fazla kişi hayatını kaybetmiştir³⁰⁸. Solana, harekât öncesinde NATO'nun endişelerini üç başlıkta belirtmektedir: yanlışlık yapılması sonucunda olabilecek sivil kayıplar, Rusya Federasyonu'nun tepkisi ve Kosova'nın uzun ve masraflı yeniden yapılandırma süreci. Solana, harekâta karar verilmesini şu şekilde açıklamaktadır; “*NATO'nun etki alanı içerisinde etnik temizliği mazur gören bir davranış sergilememek için, bu risklerin alınmaya değer olduğuna karar verdik*”³⁰⁹.

Mart 1999'da NATO kuvvetleri özellikle Sırp Askeri Bölgeleri yoğunluklu olmak üzere Yugoslavya Cumhuriyeti'ne hava saldırısına başlatmıştır. İnsani müdahalelerin amacı; çatışmaların ve sivil kayıpların sona erdirilmesi, mültecilerin evlerine geri dönmelerinin temin edilerek istikrarın sağlanmasıdır. Ancak; NATO'nun insani hava harekâtı sonrasında 10.000'den fazla sivil hayatını kaybetmiş³¹⁰, 863.000 kişi de mülteci durumuna düşmüştür³¹¹. Yani NATO'nun insani müdahalesi sırasında, Kosova-Sırbistan çatışmalarına göre can kaybı 5 kat, mülteci sayısı ise yaklaşık 3 kat artmıştır. Solana, karar operasyonu ile desteklenmeyen hava harekâtı için ‘*Yaygın eleştirilerin aksine, hava harekâtı hedeflerinin her birini gerçekleştirdi.*’ ifadesini kullanmıştır³¹². Solana'nın operasyonun hedeflerini gerçekleştirdiği söylemi ile sadece Sırbistan'ın anlaşma için masaya oturtulmasının sağlanmasını kastettiği sonucu çıkmaktadır. Operasyonun adı ‘NATO'nun İnsani Müdahalesi’ olsa da, sonuçları savaşın kendisinden daha yıkıcı olmuştur.

NATO'nun kara harekâtı desteği olmadan sadece hava harekâtı ile yetinmesi ve gerek sivil kayıpların gerekse mülteci sayısının artmış olması sert eleştirilere neden olmuştur. Bombalar sivil kayıplara da neden olmuşlardır ve Arnavut Halk bombalardan kaçarak savaş bölgesini terk etmeye başlamıştır. Bu durum da bölgenin Arnavutlardan temizlenmesini isteyen Sırbistan'ın çıkarına olmuştur. Ayrıca NATO'nun Hava Harekâtı'nda Sırp Hava Güçleri hedef alınmıştır ancak; karada Sırp Kara Orduları ve milis güçleri Arnavutlara karşı katliamlarına devam edebilmiştir³¹³. 7 Mayıs 1999'da yanlışlıkla Belgrad'daki Çin

³⁰⁸ Kosova: NATO and Military Action, s.5. <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp99/rp99-034.pdf> (28.02.2012)

³⁰⁹ Solana, a.g.m., s.117.

³¹⁰ Balcı, a.g.m., s. 204., Alıntı: “Documentation on Human Rights Vialation”, The Independent International Commission on Kosovo, Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned, Oxford University Pres, Oxford:2000, s.306

³¹¹ Balcı, a.g.m., Alıntı: “Documentation on Human Rights Vialation”, s.304.

³¹² Solana, a.g.m., s.118.

³¹³ NATO'nun Hesap hataları, Aksiyon, 17 Nisan 1999, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-4954-11-natonun-hesap-hatalari.html> (29.02.2012)

Konsolosluguunu bombalaması ve bu olayın ABD ve Çin arasında diplomatik krize yol açması³¹⁴ da müdahalenin askeri düzeyde kötü planlandığının bir göstergesidir.

NATO'nun Hava Harekatı sonrasında Miloseviç barış için görüşme masasına oturmayı kabul etmiştir. 9 Haziran'da taraflar arasında Ateşkes Antlaşması imzalanmış, 10 Haziran'da NATO'nun bombardımanı sona ermiştir. BMGK'nin 10 Haziran Kararı ile Kosova'nın güvenliğini tesis edecek güvenlik güçlerinin kurulması kararlaştırılmıştır³¹⁵. Karar'da, Kosova Yugoslavya'nın bir parçası olarak değerlendirilmiş ve bağımsızlığı ile ilgili bir hüküm bulunmamıştır. 12 Haziran öncesinde Sırp Güçleri tamamen geri çekilmiş, BMGK'nin 1244 Kararı uyarınca NATO liderliğindeki KFOR, Kosova'ya konuşlanmıştır. Bu Karar ile Kosova'nın denetimi BM'in sorumluluğuna geçmiştir³¹⁶.

Balcı, 8 Haziran Antlaşması'nda Miloseviç'in Rambouillet'te önüne getirilen taslağa göre bazı iyileştirmelerin yapıldığını belirtmektedir³¹⁷. Taslakta yapılan değişikliklere rağmen, NATO'nun Sırp'ların lehine düzeltmeler yaparak Sırp'ların haklarını garanti altına alması gibi bir jest söz konusu değildir. Yapılan değişikliklerin iki nedeni bulunduğu söylenilebilir: ilk olarak Rusya Federasyonu'nun tepkisini çekmemek için maddeler yumuşatılmıştır³¹⁸, ikinci olarak ise Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü koruyan maddeler ile NATO'nun BMGK'na aykırı olarak gerçekleştirdiği bu insani müdahalenin uluslararası kamuoyundaki imajının güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Zaman içerisinde Kosova Müdahalesi'nin seyri, Antlaşma Maddeleri'nden tamamen farklı bir şekilde; NATO'nun anti-Sırp politikaları çerçevesinde ilerlemiştir. Antlaşma'da Kosova'nın Sırbistan'a bağlılığının öngörülmesi, ABD için Kosova'nın bağımsızlığının önünde bir engel teşkil etmemektedir. Kosova 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan ettiğinde, 18 Şubat günü ABD tarafından ve zaman içerisinde de 80'den fazla ülke tarafından

³¹⁴ Rogel, a.g.m., s.179.

³¹⁵ United Nations Security Council, Resolution 1244 (1999) , <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (29.02.2012)

³¹⁶ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, (29.02.2012)

³¹⁷ Balcı'ya göre ilk fark; taslakta yer alan 3 yıllık bir geçiş döneminin ardından planlanan bağımsızlık referandumu öngörüsünün olmamasıdır; Kosova'nın Yugoslavya'ya (ve dolayısı ile bağlı bulunduğu Sırbistan'a) bağlılığı devam etmektedir. İkinci olarak; KLA taslakta siyasi bir otorite olarak tanınırken; Antlaşma'da tanınmamıştır. Üçüncü olarak taslak NATO'ya Kosova üzerinde yetki vermektedir; Antlaşma ise BMGK'nin Kosova üzerinde yetkisini tanımaktadır. Dördüncü olarak taslak Kosova'da Rus Güçleri'ne yerleşme hakkı tanınmamaktadır; ancak Antlaşma, Rus Güçleri'nin bölgede bulunmasını öngörmektedir. Beşinci olarak ise NATO'nun Sırp topraklarında harekât yapma izni taslakta öngörülmesine rağmen, Antlaşmada yer almamaktadır. Balcı, a.g.m.,s. 205. Antlaşma Maddeleri NATO'nun resmi web sayfasından indirilmiştir: <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> (29.02.2012)

³¹⁸ Solana'nın NATO harekatı öncesinde Rusya Federasyonu'nun tepkisinden çekindiği hatırlanırsa, yeni Antlaşma metninin hazırlanmasında Rusya Federasyonu faktörünün göz önünde bulundurulduğu açıktır.

tanınacaktır³¹⁹. Bunun ötesinde, ABD'nin Balkanlar'daki en büyük askeri üssü olan Camp Bondsteel 90 günden kısa bir sürede Kosova'da kurulacak³²⁰, ABD bölgeye yerleşecek³²¹, Tito sonrasında Sırp'ların etnik temizlik politikalarını şekilde deneyimlemiş olan Kosova ise, NATO ve ABD'nin bölgede yerleşmesini kendilerinin bir güvenlik garantisi olarak görecektir ve bu durumu memnuniyetle karşılayacaktır. Ayrıca Antlaşma'da NATO'ya açık olarak yer verilmemesi ile Kosova güvenliği kapsamında BMGK'ye yetki verilmesi arasında büyük fark bulunmamaktadır. Zira NATO, BMGK'nun güvenlik güçlerine önderlik etmek sureti ile Kosova'ya yerleşecektir. Bunun yanında ABD tarafından Camp Bondsteel Üssü'nün kurulması, bölgede uzun vadeli planların olduğunu göstermektedir.

NATO'nun Kosova Müdahalesi, realist teorilerin tezlerini destekler şekilde gelişmiştir. Solana, harekât öncesinde NATO'nun endişelerinden bahsederken aynı zamanda realist teorilerin insani müdahale kavramına yaklaşımını da özetlemektedir; ilk olarak müdahalede bulunan devletin-devletler topluluğunun- ekonomik kayıpları göze alarak ve uzun ve masraflı bir yeniden yapım sürecini de gerçekleştirmesi gerekmektedir. NATO, dünyanın en büyük ve en güçlü askeri örgütü olmasına rağmen, yönetici konumundaki Solana'yı bile operasyon öncesinde düşündüren büyük ekonomik kaybın gözden çıkartılabilmesi için, müdahalenin gerçekleştirilmesinde bir çıkarın bulunması ya da müdahale edilmediği takdirde bir kaybın söz konusu olması gerekmektedir. İkinci olarak ise Solana, Rusya Federasyonu'nun tepkisinden çekindiğini belirtmiştir; gerek insani müdahalede, gerekse arabuluculuk çalışmalarında, devletler kendi çıkarları doğrultusunda sorunun çözümü için çaba göstermektedirler, bu bağlamda Sırbistan'ın aleyhinde bir barış, Rusya Federasyonu'nun tepki göstermesine neden olacaktır. Ancak NATO'yu endişelendiren bu durum gerçekleşmemiş; Rusya Federasyonu Sırbistan'a savaş boyunca destek vermediği gibi³²² Rus

³¹⁹ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/100931.htm>, (29.02.2012)

³²⁰ Dimiter Kenarov, "Red, White, and Balkan", The Wilson Quarterly, Vol.34, No.3, Yaz 2010, s.88.

³²¹ NATO'nun Kosova'da hava harekâtı başlamadan önce, Camp Bondsteel Üssü'nün mühendislik planlarının hazır olduğu iddiası bulunmaktadır. Michel Chossudovsky, "The Criminalization of the State: "Independent Kosovo", a Territory under US-NATO Military Rule", 4 Şubat 2008, <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=7996> (29.02.2012)

1990'ların başında ABD tarafından planlanan Arnavutluk-Makedonya-Bulgaristan Boru Hattı ile doğu-batı koridorunun oluşturması hedeflenilmektedir. Neslihan Adanalı, "Rusya Federasyonu'nun Eski Sovyet Ülkeleri ve Balkan Ülkeleri Üzerindeki Etkisi", İzmir Ticaret Odası, s. 7, <http://www.riskcenter.com.tr/enerjirisk/enerjifiles/Rusya.pdf> (29.02.2012)

Bu boru hattının oluşturulması durumunda, boru hattının güvenliğinin temin etmesi amacıyla Camp Bondsteel'in inşa edildiği iddiaları bulunmaktadır. Chossudovsky, a.g.m.,

³²² Rusya Federasyonu'nun Sırbistan'ı yalnız bırakan bu tutumu kendi iç sorunları ile uğraşmasından ve kaynaklarını bu doğrultuda kullanmasından kaynaklanmaktadır. 1999 yılında Rusya Federasyonu ile özerk bölgesi olan Çeçenistan arasında II. Çeçen Savaşı adı verilen çatışmalar başlamıştır.

Diplomatlar da, Miloseviç'e savaşı bırakarak görüşmelere oturması için baskı kurmaya çalışmışlardır³²³.

3.2.3 NATO'nun 1999 Kosova Müdahalesi, Yeniden Yapılandırma Çalışmalarında NATO, AB ve Türkiye İşbirliği ve Müdahale'nin Uluslararası Alanda Gelişmelere Yansıması

NATO'nun 1991 Kosova Harekâtı kararlı arabulucuların müdahalesi dâhilinde sorunların kısa sürede kesin olarak çözülebileceği konusunda açıklayıcı bir örnektir. NATO sorunun kendi belirlediği şekilde çözümünü taraflara kabul ettirmiş ve üç ay gibi kısa bir sürede çatışmaların sona ermesini sağlamıştır.

Uluslararası hukuk açısından ise; BMGK kararı olmadan yapılan bu müdahale, BM Antlaşması'nın 2. Maddesi'nin ihlal eden ve uluslararası hukukta meşru kabul edilmeyen bir eylemdir. Ayrıca NATO Kurucu Antlaşması uyarınca üye devletlerden birisi saldırıya uğramış ya da tehdit edilmiş değildir; saldırı Kurucu Antlaşma'nın da ihlalidir. Ancak NATO'nun 1999'da yenilenen Konsepti uyarınca insani felaketin önlenerek istikrarının korunması açısından bir temele oturtulmuştur³²⁴. NATO müdahalesinin yapılmaması durumunda, Kosova Sorunu'nun BM tarafından çözümlenemeyeceği açıktır, zira BM'in kınama ve silah ambargosu kararı alma gibi tedbirlerinin sonucunda çatışmaların çözümlenmesi durumu daha önceki sorunlu bölgelerde görülmemiştir. BM'in arabuluculuk, çatışmaların önlenmesi ve istikrarın sağlanması konularındaki etkisi yok denecek kadar azdır. Sırbistan durdurulmadığı takdirde bölgedeki tüm Arnavut nüfusu temizleyerek Kosova'ya işgal edecektir. Avrupa ülkelerine göç edecek yüz binlerce mülteci ve Balkanlar'da yayılmacı politika izleyecek Sırbistan, Avrupa'nın istikrarını olumsuz etkileyecektir. İdealizmin iddia ettiği üzere ülkelerin bölgesel barışı ya da dünya barışını korumak anlayışı ile insani müdahale kararı alması yerine; realizmin anarşik düzeninde NATO, askeri bir güç olarak Avrupa-Atlantik Bölgesi'ni korumakta ve istikrarsızlık yaratacak durumları bertaraf etmek için gerekli tedbirleri almaktadır.

Kosova'da da Bosna Hersek'te olduğu gibi NATO ve sivil örgütlerin işbirliği ile yeniden yapılandırma süreci yürütülmüştür. Kosova'nın sivil inşası konusunda 1244 Sayılı Karar ile BM sorumludur ve bu bağlamda; UNMIK oluşturulmuştur. UNMIK, Anayasal yapının

³²³ Rogel, a.g.m., s.179.

³²⁴ 1999 Konsepti'nin 20. Maddesi'nde etnik çatışmalardan bahsedilmekte ve bölgesel istikrarsızlığın önlenmesi konusunda NATO'nun küresel güvenlik anlayışı ile hareket etmesi belirtilmektedir. The Alliance's Strategic Concept 1999, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (28.02.2012) ayrıca; http://www.nato.int/docu/briefing/balkans/html_en/balkans07.html (28.02.2012)

oturtulması, meclis ve hükümetin kurulması, yargının işlevsel hale getirilmesi gibi konularda Komite'ler oluşturarak Anayasal Çerçeve'nin hazırlanmasını gerçekleştirmiştir. UNMIK, Kosova Öz Yönetimi'nin yargı, yasama ve yürütmeyi sağlama görevlerine yardımcı olmaktadır. Demokratik seçimlerin düzenlenmesi ve halkın katılımının sağlanması Kosova Öz Yönetimi Geçici Kurumları'nın yetkisi altında ve UNMIK'in sorumluluğunda olmuştur. Oluşturulan Anayasa'da Sırp ve diğer azınlıklara da temsil hakkı tanıdığı³²⁵ ve çok sesli bir meclis yapılması öngörülmüştür.

AGİT ise kuruluşu itibariyle en geniş saha operasyonunu Kosova'nın yeniden inşası sürecinde gerçekleştirmiş ve demokrasi yapım süreci, insan haklarının geliştirilmesi ve yasaların egemenliğinin sağlanması için çalışmalar yapmıştır. 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığı sonrasında adil seçimlerin düzenlenmesini de AGİT üstlenmiştir. Temmuz 2007'de parlamento seçimleri, Aralık 2007'de de belediye seçimleri AGİT sorumluluğunda sorunsuz olarak gerçekleştirilmiştir³²⁶.

Yeniden yapılandırma sürecinde, savaş sırasında Kosova'dan göç eden Sırp mültecilerin geri dönüşlerinin az olması ve düzenlenen yerel seçilere Kosova'daki Sırp azınlığın katılımının son derece düşük olması konularında Sırp Yönetimi 2005 yılında dönemin UNMIK Başkanı Petersen tarafından eleştirilmiştir³²⁷. UNMIK yönetimi altındaki Kosova'da Mart 2004'te Sırp azınlıklara yönelik şiddet olayları yaşanmış, ancak bu sorun kısa sürede çözümlenmiş ve istikrar yeniden sağlanmıştır³²⁸.

Dönemin UNMIK Başkanı Petersen, konuşmasında Kosova'da ekonominin sorunlu olduğunu belirterek, istikrarın sağlanması sürecinde ekonominin çok önemli olduğunu ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilememesi durumunda gelecekte istikrarsızlık ile karşılaşılabilme ihtimalinin büyük olduğunu açıklamıştır³²⁹. OECD'nin Mayıs 2011 Değerlendirmesi'ne³³⁰ göre Kosova'da halen ekonomik kalkınma gerçekleştirilememiştir;

³²⁵ Kosova Geçici Öz Yönetim Anayasal Çerçevesi
http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/CF_Turkish_Anayasal_Cerceve.pdf
(29.02.2012)

³²⁶ <http://www.osce.org/kosovo> (29.02.2012)

³²⁷ Bilgin Çelik, "Vesayetten Bağımsızlığa Mı? Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor", <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html> (29.02.2012) Alıntı: www.balkantimes.com/2005/06/02

³²⁸ Kosovo, Şubat 2006
http://www.securitycouncilreport.org/site/c.gIKWLeMTIsG/b.1387831/k.1364/February_2006brKosovo.htm
(29.02.2012)

³²⁹ Çelik, a.g.m., Alıntı: <http://www.nato.int/docu/review/2004>

³³⁰ <http://www.oecd.org/dataoecd/40/29/48970710.pdf> (29.02.2012)

nüfusun %45'i işsizdir³³¹ ve bu sorun, demokrasi ve hukuk düzeninin önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. AB'yi büyük ölçüde etkileyen 2009 Ekonomik Krizi'nin Kosova'nın bağımsızlığının hemen sonrasına denk gelmesi ekonominin gelişmemesinin nedenlerinden biri olarak Değerlendirme'de belirtilmektedir.

OECD Değerlendirmesi'nde, Kosova Halkı'nın adalet sistemine adil ve tarafsız olmadığı gerekçesi ile güvenmemesi, reform sürecinin çok yavaş ilerlemesi, hükümetin rüşvet; kaçakçılık; organize suçlar; uyuşturucu ve insan ticareti ile mücadele için etkin bir politikasının olmaması, sivil toplum örgütlerinin ve hükümet dışı örgütlerin politikayı etkileme kapasitesinin düşük olması konuları belirtilmektedir. Bu sorunların çözümü için reform sürecinin Avrupa'ya uyum süreci göz önüne alınarak geliştirmesi önerilmektedir.

Tüm bu veriler göz önünde bulundurularak Kosova Müdahalesi'nin yeniden yapılandırma sürecinde başarılı olduğu söylenilebilir. İlk olarak sıcak çatışmalar sona ermiş ve (ülkede 2004 yılında yaşanan gerginliğin haricinde) güvenliği tehdit edici ciddi bir gelişme olmamıştır. OECD'nin 2011 Değerlendirmesi'nde, yargının insan haklarının korunması, ekonominin geliştirilmesi ve yatırımların artması için temel rol oynadığını açıklanmış, ancak Kosova'da yargının adil ve tarafsız olmaması nedeniyle halk tarafından güvenilmediğini belirtmiştir. Bu bakımdan insan haklarının tam olarak tesis edilmesi konusunda yeniden yapılandırmanın başarılı olduğu söylenememektedir. Üçüncü göstergemiz olan politik alanın oluşturulması ve demokrasinin kurulması konularında ise eksiklikler mevcuttur. Serbest seçimler düzenlenmiş ve hükümet kurulmuştur; ancak seçimlere azınlıkların katılımı azdır, ayrıca OECD'nin 2011 Değerlendirmesi'ne göre sivil toplum örgütlerinin politikayı etkileme gücü de sınırlıdır.

2008'de Sırbistan'dan tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan ettikten sonra Kosova'nın denetimi EULEX³³² tarafından devralınmıştır. Kosova'nın güvenliğinin tesis edilmesi görevini de üstlenen ve 3.200 kadar kişinin görev aldığı EULEX, Kosova'daki en büyük sivil yapılandırma; demokratikleşme ve hukukun düzeninin bölgede yerleştirilmesi için çaba vermekte, polis ve yargı ve benzeri alanlarda da faaliyet göstermektedir. EULEX için asgari 2 yıllık bir görev süresi belirlenmiş; bununla birlikte Kosova'daki yönetim yeterli deneyim kazanıncaya dek yardımcı olunacağı da açıklanmıştır³³³.

331

332 <http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/whatisEulex.php> (29.02.2012)

333 The EU in Kosovo, Şubat 2008
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98770.pdf (29.02.2012)

Kosova'nın askeri yeniden yapılandırması ve güvenliği NATO tarafından tesis edilmiştir. İlk etapta 50.000 kişilik KFOR bölgeye gönderilmiş, NATO üyesi ve BİO Programı çerçevesinde ortak üye ülkelerden askerler KFOR içerisinde görev yapmıştır. 2002 de istikrarın sağlanması ile asker sayısı 30.000'e, 2003'te 17.500'e düşürülmüştür. Günümüzde ise 5.500 asker Kosova'nın güvenliği için görev yapmaktadır. Bölgedeki asker sayısının giderek azaltılması, bölgede istikrarın sağlandığının ve çatışma riskinin azaldığının bir göstergesidir. 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığının ilanı sonrasında NATO demokratik ve çok milliyetli yapının güvenliğini sağlamak için bölgede konuşlanmaya devam etme kararı almıştır³³⁴.

Sırbistan, Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası hukuktaki devletlerin egemenliği ilkesine aykırı olduğu gerekçesi ile BM Uluslararası Adalet Divanı'na bağımsızlık ilanının meşruluğunun olmadığı konusunda başvuruda bulunmuştur. BM Adalet Divanı Temmuz 2010'da aldığı kararda Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası hukuku ihlal etmediği hükmüne varmıştır³³⁵. Bu Karar öncesinde BM, 1945 kurucu Antlaşması uyarınca devletlerin toprak bütünlüğü ve sınırların değişmezliği ilkesi çerçevesinde özerk bölgelerin bağlı bulunduğu devletten tek taraflı bağımsızlığına karşı bir tutum izlemektedir. Ayrıca 1999 yılında gerçekleştirilen insani müdahale sonrasında BMGK'nin aldığı 1244 Sayılı Karar, Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün korunması yönündedir³³⁶. Bu bağlamda Adalet Divanı'nın Kosova'nın bağımsızlığını meşru kabul etmesi şaşırtıcı bir karardır. Ayrıca Adalet Divanı'nın bu Karar'ı özerk bir bölgenin bağımsızlığının tanınması konusunda alınan ilk karardır ve dünya üzerindeki özerk bölgelerin bağımsızlığı konusunda emsal teşkil edebileceği yönünden uluslararası hukukta oldukça fazla tartışma yaratmıştır. Karar, Kosova'nın sınırlarını aşmakta ve İspanya, Rusya Federasyonu, Çin gibi özerk bölgeleri bulunan ülkeleri yakından ilgilendiren bir nitelik taşımaktadır. Bu Karar'ın emsal teşkil etmesi ise; II. Dünya Savaşı sonrasında çizilen sınırları alt üst edecek kadar geniş kapsamlıdır.

Adalet Divanı'nın, BM Antlaşması, AGİT'in temel ilkelerinin benimsendiği 1975 Helsinki Nihai Senedi ve 1244 Sayılı BMGK Kararı'na rağmen, bağımsızlık yönünde karar vermesi

³³⁴ NATO's Role in Kosovo, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm (29.02.2012)

³³⁵ Karar bağlayıcı değil, tavsiye niteliğindedir; Kosovo's Declaration of Independence Did not Violate International Law – UN Court, 22 Temmuz 2010 <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=35396&Cr=kosovo&Cr1> (29.02.2012)

³³⁶ BMGK'nin Kosova'nın bağımsızlığının meşruluğu ile ilgili bir karar çıkartması imkânsızdır; Rusya Federasyonu'nun Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü korumak için kararı veto edeceği kuşku götürmez bir gerçektir.

uluslararası adalete olan güveni sarsmıştır. Kosova Arnavutlarının bölgede çoğunluğu oluşturduğu, Müslüman olarak Sırlardan farklı bir dine sahip olduğu ve ayrı kültürel değerlere sahip olduğu bir gerçektir. Ancak; Kosova Arnavutlarının tek taraflı olarak kendi kaderlerini tayin (self determinasyon) hakkının olduğunun kabul edilmesi; Kosova gibi özerk bölgeler için emsal teşkil edecek ve bu bölgelerin de kendi kaderlerini tayin etme hakkını doğuracaktır.

Nitekim Rusya Federasyonu, Kosova'nın Batı tarafından tanınmasının Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya Özerk Bölgelerinin tanınması için emsal teşkil edeceğini açıklamıştır³³⁷. 2008 Rusya Federasyonu-Gürcistan Savaşı sonrasında³³⁸ Rusya Federasyonu, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanımıştır; Gürcistan bu tanımının hukuki olmadığını savunmuştur. Kosova'nın bağımsızlığını, Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün parçalanmasına rağmen tanıyan ABD ve Fransa ise; Abhazya ve Güney Osetya'nın Rusya tarafından tanınmasını üzücü olarak nitelemiş ve özerk bölgelerin bağımsızlıklarına karşı çifte standart uyguladıklarını göstermiştir³³⁹.

Sırbistan'ın NATO karşısında askeri anlamda hiçbir şansının bulunmaması gibi, Gürcistan'ın da Rusya Federasyonu karşısında hiçbir şansı bulunmamaktadır. NATO'nun bölgede konuşlanması ile Sırbistan'ın Kosova'ya müdahalesi imkânsız hale gelmiştir; Gürcistan için de Rusya Federasyonu'nun bölgede konuşlanması aynı durumu yaratmıştır. Uluslararası hukuk, insan hakları ya da soykırım gibi gerekçeler olsa bile BMGK Kararı olmadan bir devletin -ya da devletler gurubunun- diğer bir devlete müdahalesini meşru karşılamamaktadır. NATO Kosova'da, Rusya Federasyonu Abhazya ve Güney Osetya'da uluslararası hukuku çiğnemiştir.

³³⁷ Russia Links Kosovo with Georgia, 15 Şubat 2008 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7246505.stm> (29.02.2012)

³³⁸ Rusya Federasyonu 2008'de, Gürcistan'ın özerk bölgeleri olan Güney Osetya ve Abhazya topraklarını işgal etmesi ile başlayan savaşa müdahale etmiştir ve savaş Gürcistan-Rusya Federasyonu Savaşı'na dönüşmüştür. Sonucunda ise Gürcistan, masaya oturarak Rusya Federasyonu'nun talep ettiği koşullardaki Ateşkes Antlaşması'nı kabul etmek durumunda kalmıştır. Day-by-day: Georgia-Russia Crisis, 21 Ağustos 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7551576.stm> (29.02.2012)

Savaş sonrasında Gürcistan, BM Adalet Divanı'na giderek Rusya Federasyonu'nun Abhazya ve Güney Osetya'ya müdahalesinde bölgede zorla göç ettirme ve etnik ayrımcılık uyguladığını belirtmiş ve dava açmıştır; ancak Nisan 2011'de Adalet Divanı taraflar arasında görüşmelerin gerçekleştirilmeden Adalet Divanı'na taşındığı gerekçesi ile karar yetkisinin olmadığını açıklamıştır. UN World Court Rules It Has No Jurisdiction to Decide Georgian Claim, 1 Nisan 2011, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37975&Cr=The+Hague&Cr1> (29.02.2012)

³³⁹ Savaş Rusya Abhazya ve Güney Osetya'yı Tanıdı, 26 Ağustos 2008, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/08/080826_russia_recognition.shtml (29.02.2012)

Vincent, BM'nin insan hakları tanımının açık olmadığını, ülkelerin barış içerisinde bir arada yaşamaları ve diğer ülkelere müdahaleden kaçınmaları gerektiğini belirtirken, ülkelerin egemenlik haklarını ihlal edilmesinin yaratacağı durumun uluslararası düzenin bozulması sorunundan bahsetmektedir³⁴⁰. Kosova Müdahalesi'nin uluslararası düzene yansması da, Vincent'in ifade ettiği şekilde vuku bulmuştur.

Gelinen nokta; askeri operasyon ve sonrasında da yeniden yapılandırma süreci için yeterli ekonomik kaynağı bulunan güçlü ülkelerin –ya da örgütlerin- BM Antlaşması'nın ülkelerin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığı ilkesine aykırı olarak, çatışma bölgelerine müdahale edebileceği ve BMGK'nin bu konuda çaresiz kaldığıdır. NATO'nun BM Adalet Divanı tarafından Kosova'nın bağımsızlığının meşruluğunun onaylanması öncesinde³⁴¹ Kosova'da konuşlanmaya devam etmesi dikkat çekicidir. NATO'nun Kosova'nın bağımsızlığı sonrasında güvenliğini temin ederek Kosova'nın bağımsızlığına destek verdiği söylenebilir.

Kosova'nın bağımsızlığı sonrasında birçok devlet tarafından tanınmasının Kuzey Kıbrıs için de emsal teşkil edebileceği görüşleri ortaya atılmıştır. Türkiye Kosova Sorunu'nun Kuzey Kıbrıs Sorunu ile aynı şekilde seyrettiğini, özerk bölgelerin haklarının kısıtlanması ve etnik temizlik politikalarının yürütülmesi sonucunda barış için askeri müdahalenin gerektiğini ve bu çerçevede iki bölgenin de bağımsız olabileceği görüşünü savunmaktadır. Ancak özerk bölgelerin bağımsızlıklarına karşı uygulanan çifte standart Kuzey Kıbrıs konusunda da gösterilmiştir ve Türkiye'nin uzun yıllardır süren çabalarına rağmen Kuzey Kıbrıs'ın tanınması sağlanamamıştır³⁴².

Türkiye, Kosova'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden birisi olmuş³⁴³, hemen ardından da Priştina Türk Büyük Elçiliği kurarak ilişkilerini devam ettirmiştir³⁴⁴. Türkiye içerisinde Balkanlardan göç eden Arnavut nüfusu bulunduğu gibi, Balkanlar'da da Türk ve Müslüman nüfusu bulunmaktadır. Ayrıca aradaki tarihi ve kültürel bağlar da ikili ilişkilerin geliştirilmesi için önemli bir etken teşkil etmektedir. Türkiye, Balkanlar'daki istikrarı oldukça fazla

³⁴⁰ Birdsall, a.g.e., s.25.-26. Alıntı: John R. Vincent, a.g.e., 344-346.

³⁴¹ Kosova bağımsızlığını 2008'de ilan etmiş; Adalet Divanı tarafından bağımsızlığın meşruluğu kararı 2010'da alınmıştır.

³⁴² Çağrı Erhan, "Türkiye Adım Atarsa, Kosova Kıbrıs İçin de Emsal Olabilir", 30 Temmuz 2010 <http://www.usakundem.com/yazar/1677/t%C3%BCrkiye-ad%C4%B1m-atarsa-kosova-k%C4%B1br%C4%B1s-%C4%B0%C3%A7in-de-emsal-olabilir.html> (29.02.2012)

³⁴³ <http://pekin.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=118510> (29.02.2012)

³⁴⁴ <http://pristine.be.mfa.gov.tr/> (29.02.2012)

önemsemektedir³⁴⁵. Bu bağlamda Türkiye, Temmuz 1999 sonrasında Kosova'nın güvenliğini temin için kurulan KFOR'a asker temin etmiştir ve günümüzde bu güç içerisinde 377 Türk Askeri görev yapmaktadır³⁴⁶. Ayrıca bölgedeki diğer güvenlik yapılarının da (UNMIK, EULEX) asker ve emniyet personeli temin etmiştir ve etmektedir³⁴⁷.

Türkiye- Sırbistan ile ilişkileri 2000 yılı sonrasında Miloseviç İktidarı'nın değişmesi ile birlikte olumlu seyretmeye başlamıştır. Sırbistan'da iktidara gelen Z. Cinciç Hükümeti, Sırbistan'ın Batı ile uyumunu ve AB üyeliğini desteklemiştir ve bu dönemde Sırbistan'a olan uluslararası ambargolar sona erdirilerek diyalog süreci başlatılmıştır. 2003 sonrasında iktidara gelen B. Tadiç Hükümeti de benzer politikalar izlemiştir. 2010 yılında Sırbistan Parlamentosu Srebrenitza Katliamı'nı kınayan bir karar almıştır³⁴⁸. Bu karar, Miloseviç İktidarı sonrasında Sırbistan'ın dış politikalarındaki radikal değişikliğin göstergesidir. Sırbistan'ın daha ılımlı politikalar takip etmesi, Avrupa ile uyum sürecinde ilişkilerini geliştirmesine ve 2012 yılında da AB'ye aday statüsü kazanmasına imkan vermiştir³⁴⁹. Türkiye Sırbistan'ın AB ve NATO üyeliğini desteklemektedir. Her ne kadar Kosova'nın tanınması iki ülke ilişkilerinde gerginliğe nede olsa da; Cumhurbaşkanı Gül, 2009 yılında bölgeye 23 yıl sonra ilk kez Cumhurbaşkanlığı nezdinde ziyareti gerçekleştirmiştir. 2010 yılında ise Ortak Ticaret Antlaşması ve Askeri Eğitim ve İşbirliği Antlaşması imzalanmış ve vizeler kaldırılmıştır³⁵⁰. Bu bilgiler dahilinde NATO'nun Kosova Müdahalesi'nin Türk Dış Politikası'nı olumlu etkilediği söylenilebilir.

³⁴⁵ Balkan Ülkeleri İle İlişkiler <http://www.mfa.gov.tr/balkanlar-ile-iliskiler.tr.mfa> (29.02.2012)

³⁴⁶ Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı <http://www.tsk.tr/4-uluslararasi-iliskiler/4-1-turkiyenin-barisi-destekleme-harekatina-katkilari/konular/turk-silahl%C4%B1-%20kuvvetlerinin-barisi-destekleme-harekatina-katkilari.htm> (29.02.2012,)

³⁴⁷ Balkan Ülkeleri İle İlişkiler <http://www.mfa.gov.tr/balkanlar-ile-iliskiler.tr.mfa>, (29.02.2012)

³⁴⁸ Esra Diri, "Türkiye-Sırbistan İlişkilerinde Dönüşüm ve Balkanlarda İstikrar", 9 Kasım 2010, http://www.bilgesam.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=852:tuerkiye-srbistan-likilerinde-doenuem-ve-balkanlarda-stikrar&catid=95:analizler-balkanlar&Itemid=143 (29.02.2012)

³⁴⁹ Serbia: Official Candidate for EU Membership, 8 Mart 2012 <http://web.cor.europa.eu/epp/News/Pages/08March2012.aspx> (29.02.2012)

³⁵⁰ Diri, a.g.m.,

3.3 NATO'nun Afganistan Müdahalesi

3.3.1 Dünya Güvenlik Algılamalarını Kökten Değiştiren Tarih: 11 Eylül 2001

11 Eylül saldırıları öncesinde radikal İslami grupların (Mücahitler) ABD, NATO ve SSCB ile ilişkilerinin incelenmesi, Afganistan Sorunu'nun gelişiminin anlaşılması bakımından yararlı olacaktır.

Afganistan'ın, yakın geçmişinde 'istikrarlı' olarak değerlendirilebilecek bir dönem bulunmamaktadır. 1970'lerden itibaren ülkede iç çatışmalar başlamış, Afgan Ordusu 1978'de komünist bir devrim gerçekleştirmiş, 1979 itibariyle SSCB, Afganistan'ı işgal etmek için askeri kuvvetlerini göndermeye başlamıştır. ABD, SSCB'nin bölgeye yayılmasını ve stratejik üstünlük elde etmesini engellemek için 1980-1990 arasında Afganistan'da SSCB'ye karşı savaşan Mücahitlere 3 milyar Dolar askeri yardımda bulunmuştur³⁵¹. Mücahitler, SSCB'ye karşı zafer kazanmış ve SSCB 1989 yılında Afganistan'dan geri çekilmiştir. ABD tarafından Afganistan'da silahlandırılan binlerce Mücahit, sonrasında Balkanlarda Müslümanlara karşı uygulanan katliamlara karşı savaşmak için Bosna Hersek'e gitmiştir. Bosna Hersek'teki çatışmalara Afgan Mücahitlerin yanında diğer Ortadoğu ülkelerinden gelen gönüllü gerillalar da katılmışlardır. Bu Mücahitlerin El Kaide örgütü ile temas halinde oldukları söylenmektedir. Bu Mücahitlerin bazıları Dayton Barış antlaşması sonrasında Bosna Hersek pasaportu almış ve Avrupa'da rahat hareket imkanı bulmuştur. 1999'da Kosova Savaşı'nda da Mücahitler bölge Müslümanlarının yanında yer almışlar ve Sırbistan'a karşı ABD'nin filli olarak müttefiki haline gelmişlerdir³⁵². Dolayısı ile ABD, El Kaide örgütüne dolaylı da olsa yardımda bulunmuştur.

1992'de Afganistan'da İslami Devrim yapılmış ve bu tarih sonrasında ülke, İslami radikal grupların iktidarı ele geçirmek amaçlı çatışmalarına şahit olmuştur. Savaşan grupların arasında Taliban Güçleri baskın gelmiş ve Taliban,1996'da gerçekleştirdiği devrim ile Afganistan'da yönetimi ele geçirmiştir. Hemen ardından terörist örgüt El Kaide'nin bölgede konuşlandığı ABD'nin 1998'de El Kaide'nin eğitim kamplarına gerçekleştirdiği saldırılardan anlaşılacaktır³⁵³.

³⁵¹ Kenneth Katzman, Afghanistan: Current Issues and U.S. Policy, CRS Report for Congress, Ağustos 2003, s.2. <http://www.iwar.org.uk/news-archive/crs/24047.pdf> (29.02.2012)

³⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz:

Alexander Moens, Lenard J. Cohen, Allen G. Sens, "NATO in Transition", NATO and European Security Alliance Politic from the End of the Cold War to the Age of Terrorism, Editor: Alexander Moens, Lenard J. Cohen, Allen G. Sens, 1.Basım 2003, Humanistic Perspectives on International Relations, s.xxiii-xxiv.

³⁵³ Afganistan Timeline <http://www.history-timelines.org.uk/places-timelines/02-afghanistan-timeline.htm> (03.03.2012)

BM Kalkınma Raporu'na göre 2001 yılı öncesinde Taliban yönetimindeki Afganistan'da 22 milyonluk nüfusun %70'i beslenme sınırının altında yaşamaktadır ve ortalama yaşam süresi 40 yıldır. Afganistan dünyanın en fazla mayın döşenmiş ülkesidir³⁵⁴. Kadınların çalışması ve okula gitmesi yasaktır³⁵⁵.

11 Eylül 2001'de kaçırılan yolcu uçakları ile Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırılarda ABD hedef alınmış, bu saldırıların Afganistan'dan organize edildiğinin ve terör örgütü El Kaide'nin yapmış olduğunun anlaşılması³⁵⁶ ile birlikte Afganistan'a karşı misilleme için hazırlıklar başlatılmıştır. NATO'nun 5. Maddesi uyarınca, Afganistan'da ABD'nin başlatacağı hareketi NATO'nun devam ettirmesi ve sonrasında NATO'nun yeniden yapılandırma sürecine katılması kararlaştırılmıştır. NATO kuruluşu itibari ile amacına yönelik bir operasyonu ilk kez Afganistan'da gerçekleştirecektir.

BMGK, 11 Eylül saldırılarının ertesi günü, 12 Eylül 2001'de aldığı 1368 Sayılı Karar ile yapılan saldırılar kınanmış, ülkelerin kendilerine yapılan saldırılar karşısında bireysel ve toplu olarak meşru müdafaa hakkı bulunduğu açıklamıştır. Aynı Karar'da İngiltere'den Çin'e, Rusya Federasyonu'ndan Fransa'ya kadar çeşitli ülkelerin saldırıyı kınayan ve sorunun çözümü için BM'i desteklediklerini belirten mesajları yer almaktadır³⁵⁷. BMGK'nin sonrasında aldığı 1373 Sayılı Kararı'nda³⁵⁸ da 1368 Sayılı Karar'a gönderme yapılarak meşru müdafaa hakkının BMGK tarafından meşru görüldüğü tekrarlanmıştır.

ABD birçok konuda olduğu gibi BMGK'da Rusya Federasyonu ve Çin engeline takılmayarak kendisine hemen her konuda muhalif olan bu iki ülkenin terör konusunda desteğini almıştır. Tek kutuplu sisteme 1996'da kurdukları Şanghay İşbirliği Örgütü'nü³⁵⁹

³⁵⁴ Afganistan'da İstikrarın Sağlanması, İlkbahar 2006, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art2.html> (05.03.2012)

³⁵⁵ Taliban Kızların Eğitimine Karşı Olmayacak, 11 Ocak 2011 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/01/110114_taliban_education.shtml (05.03.2012)

³⁵⁶ Tez içerisinde "ABD Dış Politikası ve NATO" başlığı altında da belirtildiği üzere bu konuda farklı fikirler bulunmaktadır ve İran Devlet Başkanı A. Nejat'ın da içerisinde bulunduğu bir grup bu saldırıların Afganistan'ı işgal etmek için organize edildiğini iddia etmektedir. Alex Spillius, US Government Behind Sept 11 Attacks, Ahmadinejad Says, 23 Eylül 2010 <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/8021822/US-government-behind-Sept-11-attacks-Ahmadinejad-says.html> (01.03.2012)

³⁵⁷ United Nations Security Council, Resolution 1368 (2001), <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/SC7143.doc.htm> (14.02.2012)

³⁵⁸ United Nations Security Council, Resolution 1373 (2001), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement> (02.03.2012)

³⁵⁹ Şanghay İşbirliği Beşlisi 1996'da her yıl düzenlenen zirveler ile toplanmakta iken, 2001 yılında Şanghay İşbirliği Örgütü adı altında kurumsallaştırılarak örgüt üyelerinin ihtiyaçları doğrultusunda güvenlik, ekonomik ve sosyal alanlarda işbirliği; terör, kaçakçılık ve etnik milliyetçilik gibi konulara karşı birlikte mücadele gibi kararlar almışlardır. Şanghay İşbirliği Örgütü, Çin ve Rusya Federasyonu'nun diğer Orta Asya ülkeleri ile birlikte ABD'nin tek kutuplu düzenine karşı çıkan en büyük yapılanma olarak görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için

eyleme geçirerek karşı çıkan ve bu Örgüt'ün 1999'da Bişkek Zirvesi'nde NATO'nun insan hakları ihlalini sebep göstererek Sırbistan'a müdahale etmesini eleştiren, Bosna Hersek ve Kosova'daki müdahalelerin BM Antlaşması'na aykırı olduğunu belirten³⁶⁰ Çin ve Rusya Federasyonu'nun aniden ABD'ye yapılan saldırılar sonucunda ABD'nin meşru müdafaa hakkını onaylayarak ABD'ye destek vermelerinin arkasında farklı nedenler bulunmaktadır.

Hem Rusya Federasyonu hem de Çin, topraklarındaki terör eylemlerinden, ayrılıkçı veya radikal grupların aktivitelerinde dolayı uzun zamandır sorun yaşamaktadırlar. Bu durum Şanghay İşbirliği Örgütü çerçevesinde teröre karşı askeri işbirliği yapmalarından ve Orta Asya Bölgesi'nde devletlerin ekonomik zayıflıklarından kaynaklanan güvenlik boşluğunu ve kaçakçılığın bölgeye yerleşmesini işbirliği ile aşmaya çalışmalarından net olarak anlaşılmaktadır.³⁶¹ Rusya Federasyonu, Çeçenistan ile savaşında insan hakları konusunda uluslararası kamuoyunda kötü bir üne sahiptir ve ABD'nin yanında terörizme karşı yer alarak Çeçen sivillere karşı işlediği insan hakları ihlallerini terörle mücadele kapsamında yapılmış eylemler olarak meşrulaştırmak istemektedir³⁶². Bünyesindeki Sincan-Uygur Özerk Bölgesi³⁶³ içerisinde büyük bir Türk nüfusu barındıran Çin için de durum benzerdir. Ayrıca iki ülkenin de yakındığı terör sorunu arasında radikal İslam faktörü de bulunmaktadır. Kısacası hemen her konuda ABD'nin tek kutuplu düzenine muhalif bu iki ülke, ABD'ye terör ile mücadele konusunda destek vermiştir.

11 Eylül saldırılarının ardından ABD, saldırıya uğrayan ve bu bağlamda hem NATO hem de BM Antlaşması'na göre meşru müdafaa hakkı bulunan ve bu müdafaa hakkı BMGK Kararları'nda da vurgulanan bir ülke olarak uluslararası kamuoyunun tam desteğini almıştır.

bkz: İdris Bal, "Avrasya'da Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Yükselişi: Yeni Büyük Oyunda Etkili Bir Araç Mı?", Editör: İdris Bal, a.g.e., s. 633-668.

³⁶⁰ İdris Bal, "Avrasya'da Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Yükselişi: Yeni Büyük Oyunda Etkili Bir Araç Mı?" , Editör: İdris Bal, a.g.e., s.639.

³⁶¹ Askhat Kessikbayev , "Şanghay İşbirliği Örgütü: Güvenlik Teşkilatından Bölgesel Kutup'a Doğru?", 17 Şubat 2005 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/145/sanghay_beslisinden_sanghay_isbirligi_orgut (02.03.2012)

³⁶² Dahası, terörizmle mücadele kapsamının genişliği, Rusya Federasyonu'na insan hakları konusunda eleştirilmeden dilediği politikayı uygulayabileceği bir alan sunacaktır. Özellikle 2004 yılında Beslan Basımını olarak tarihe geçen Çeçen teröristlerin rehin alma eylemi sonrasında, Rusya Federasyonu'nun Çeçen sivillere karşı işlediği her türlü insan hakları suçu ve katı politikalar meşru hale gelmiştir. John Russel, "Terrorists, Bandits, Spooks and Thieves: Russian Demonisation of the Chechens Before and Since 9/11", This World Quarterly, Vol.26, No.1, 2005, s.101-102.

³⁶³ Çin'in kuzeybatı bölgesinde yer alan ve nüfusu 21 milyondan fazla olan Sincan Uygur Özerk Bölgesi, tarih boyunca isyanlara sahne olmuş ve Çin'den ayrılmak için birçok girişimde bulunmuştur. En son 2009 yılında Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin başkenti Urumçi'de Çinli ve Uygur fabrika işçileri arasında çıkan kavganın büyümesi ile olay Urumçi Başkaldırısı olarak adlandırılan istikrarsızlığa neden olmuş, Çin tarafından şiddet ile bastırılan olaylarda 156 kişi hayatını kaybetmiştir. Çin uluslararası alanda başta AB, ABD ve BM olmak üzere olaylara sert müdahalesi nedeniyle eleştirilmiştir. Çin'de Uygurlar ayaklandı: 156 ölü 6 Temmuz 2009 <http://www.cnnturk.com/2009/dunya/07/06/cinde uygurlar ayaklandi.140.olu/533785.0/> (02.03.2012)

ABD, askeri hazırlıkların ardından, Taliban Rejimi'ne karşı 7 Ekim 2001'de askeri operasyona başlamıştır. Aralık 2001'de Taliban Rejimi'nin çökmüşünün ardından, yeni geçici hükümet için çalışmalar başlatılmış; Haziran 2002'de Hamid Karzai Afganistan'ın Devlet Başkanı olmuş ve yeni yönetim kurulmuştur.

3.3.2 2001 Operasyonu Sonrası Genel Görünüm: Gerçekleştirilen Uluslararası İşbirliği Sonrasında Afganistan'da İnsani Güvenlik Tesis Edilebildi mi?

2002'de BM Afganistan Yardım Misyonu (United Nations Assistance Mission in Afghanistan-UNAMA) kurulmuş ve Afganistan BM denetimi altına girmiştir. Mart 2012'ye kadar da görev süresi bulunan UNAMA³⁶⁴ yeniden yapılandırma sürecinde sivil yapılandırmadan sorumludur.

Aralık 2001'de, BM Uluslararası Destek ve Güvenlik Gücü (International Security Assistance Force-ISAF) Afganistan'daki yeni yapılandırmaya yardımcı olmak ve Kabil çevresinde güvenliği temin etmek amacıyla oluşturulmuştur. Ağustos 2003'te NATO, ISAF'ın yönetim yetkisini devralarak Afganistan'ın güvenliğinden sorumlu hale gelmiştir³⁶⁵. 2005 yılı sonrasında ISAF'ın genişletilmesi ve ülkenin tamamını kapsar hale getirilmesi kararlaştırılmıştır³⁶⁶.

Eylül 2005'de Afganistan'da 30 yıldan fazla bir sürenin ardından ilk kez parlamento seçimleri düzenlenmiştir³⁶⁷. 2001 sonrası Geçici Yönetim'in Başkanı olan Karzai, 2004 seçimlerini kazanmıştır ve halen Devlet Başkanlığı görevini yürütmektedir³⁶⁸.

ABD, Afganistan'ın yeniden yapılandırılması için 2002 yılında toplam 815 mMilyon Dolar, 2003 yılında ise 1.5 milyar Dolar yardımda bulunmuştur³⁶⁹. 2002 yılında yapılan yardımın 80 milyon Doları, insan hakları ve kadınların haklarının iyileştirilmesine ayrılmıştır. 2004 yılında Afganistan'a yapılan yardımlar 600 milyon Dolara indirilmiş ve bu kaynağın 10

³⁶⁴ <http://unama.unmissions.org/Default.aspx?tabid=1742> (04.03.2012)

³⁶⁵ <http://www.isaf.nato.int/history.html> (04.03.2012, 10.50)

³⁶⁶ Afganistan'da İstikrarın Sağlanması, İlkbahar 2006
<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art2.html> (05.03.2012)

³⁶⁷ Afganistan Timeline, <http://www.history-timelines.org.uk/places-timelines/02-afghanistan-timeline.htm>, (03.03.2012)

³⁶⁸ Afganistan'da İstikrarın Sağlanması, İlkbahar 2006,
<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art2.html> (05.03.2012)

³⁶⁹ Katzman, a.g.m., s.summary.

milyon Doları kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için, 4.5 milyon Doları ise insan haklarının iyileştirilmesi için ayrılmıştır³⁷⁰.

Yeniden yapılandırma sürecinde Afganistan'a yapılan uluslararası yardımlar oldukça fazladır. Dünya Bankası Afganistan'a 1979 sonrasında ilk kez Mart 2002'de, 108 milyon Dolar kredi sağlamıştır. 2002'de AB: 495 milyon Dolar ve 2003-2004 arasında 410 milyon Dolar, Japonya: 2002 sonrası 30 ayda toplam 500 milyon Dolar, Almanya: 2002 sonrası 4 yılda toplam 262 milyon Dolar, Suudi Arabistan: 2002 sonrası 3 yılda toplam 220 milyon Dolar, İran: 2002 sonrası 5 yılda toplam 560 milyon Dolar, Pakistan: 2002 sonrası 5 yılda 100 milyon Dolar, Hindistan: 100 milyon Dolar kredi, Güney Kore: 2002 sonrası 30 ayda 45 milyon Dolar, İngiltere: 2002 yılı içerisinde 86 milyon Dolar yardımda bulunmuştur³⁷¹. AB ülkeleri tarafından 2002-2010 yılları arasında Afganistan'a 10 milyar Dolar civarında yardım sağlanmıştır³⁷². 2006 yılında Londra'da düzenlenen uluslararası konferansta Afganistan'a yeniden yapılandırma süreci için 10.5 milyar Dolar yardım sözü verilmiştir³⁷³.

AB,ekonomik yardımlarının yanında sivil olarak da yardımda bulunmaktadır; Afganistan'a yardımlarını yeniden yapılandırma sürecinde güvenliğin tesis edilmesi ve demokrasinin kurulması için demokratik hükümete destek vermektedir. Haziran 2007'de göreve başlayan AB Polis Gücü (European Union Police Mission in Afghanistan- EUPOL)³⁷⁴ ile Afganistan'da hukuk düzeninin kurulması amaçlanmaktadır. EUPOL, Afganistan'da yerel polis güçleri ile birlikte operasyonlara katılmakta, hukuk düzeninin kurulması, insan haklarına saygının sağlanması ve Afganistan'da uzun süreli istikrarın sağlanması için çalışmalar yapmaktadır. EUPOL'ün bölgede 1.000 polisi ve 675 kişilik Afgan polisine eğitim veren eğitimci gurubu bulunmaktadır.

NATO'nun 2009 Strasbourg Zirvesi'nde, NATO'nun Afganistan'daki rolünün genişletilmesine karar verilmiş ve bu çerçevede NATO'nun Eğitim Birimi'nin kurularak Afgan Ordu ve Afgan Polisi'ne nitelikli eğitim verilmesi öngörülmüştür³⁷⁵. Zirve'de UNAMA, NATO ve Afgan Hükümeti'nin daha koordineli bir şekilde çalışması gerektiği

³⁷⁰ Katzman, a.g.m., s.29-31.

³⁷¹ Katzman, a.g.m., s.32.

³⁷² European Union Council Secretariat, Factsheet, Mart 2009, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede250110councilengagement/_sed e250110councilengagement_en.pdf (05.03.2012)

³⁷³ Afganistan'da İstikrarın Sağlanması, İlkbahar 2006, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art2.html> (05.03.2012)

³⁷⁴ Fostering Stability and Security in Afghanistan: The EU Contribution, EU, http://consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/euinsight-afgh-9-10.pdf (05.03.2012)

³⁷⁵ <http://www.nato.int/docu/comm/2009/0904-summit/index.html> (05.03.2012)

açıklanmış ve Bölgesel İmar Ekipleri'nin (Provincial Reconstruction Teams – PRT) ve EUPOL'ün istikrarın sağlanması konusunda önemi üzerinde durulmuştur³⁷⁶.

Güvenliğin tesis edilebilmesi için gerçekleştirilen tüm bu uluslararası yardımlara rağmen, Afganistan'da beklenen güvenlik ve istikrarın sağlanamadığı görülmektedir.

UNAMA'nın 2008 Raporu, Taliban Güçlerinin 2001'de iktidarı kaybettikten sonra asla tam olarak çekilmediklerini, silahlı çatışmaların giderek artış gösterdiğini ve bölgede özellikle bombalı intihar saldırıları nedeniyle sivil ölümlerin giderek arttığını belirtmektedir³⁷⁷. UNAMA'nın 2010 Raporu³⁷⁸, 2010'da sivil kaybın 2009'a göre %15 fazlalaşarak 2.777'ye yükseldiğini belirtmektedir. 2010 Raporu'na göre son 4 yılda toplam 8.832 sivil hayatını kaybetmiştir. Rapor'da ülkede giderek artan intihar saldırılarının BM, Afgan Hükümeti, Uluslar arası Güvenlik Güçleri ve Afgan Hükümeti Silahlı Kuvvetleri'ne karşı yapılmasına rağmen, bombalamaların sivil ölümleri arttırması ve bu durumun istikrarın sağlanması üzerindeki olumsuz etkisi açıklanmıştır.

Nisan 2010'da yayınlanan NATO Uzmanlar Grubu'nun Yeni Stratejik Konsepti İle İlgili Raporu'nda Afganistan'da artan şiddete karşı istikrarın sağlanması ile ilgili endişeler belirtilirken, Pakistan ile terörle mücadele konusunda geniş kapsamlı işbirliğinin yapılmasının gerekliliği belirtilmiştir³⁷⁹.

Eylül 2011'de NATO tarafından yayınlanan Afganistan Raporu'nda³⁸⁰ 2011 yılı en fazla sivil kaybın yaşandığı yıl olarak belirtilmektedir. Rapor'da 2011 sonrasında sorumluluğun tamamen Afganistan Yönetimi'ne bırakılması ve uluslararası topluluğun ve NATO'nun 2014 yılı sonuna kadar kademeli olarak Afganistan'dan geri çekilmesi öngörülmüştür.

Rapor'da, 2001 sonrasında yeniden yapılandırma sürecinde Afgan Yönetimi'nin faaliyetleri oldukça sert bir şekilde eleştirmektedir. Ülkenin demokratikleşmesi, yeniden inşası ve istikrarın sağlanması için Afgan Yönetimi'nin emrine verilen uluslararası

³⁷⁶ Özer, Oğuz ve Atvur, a.g.m., s.271.

³⁷⁷ Afghanistan Annual Report on Protection of Civilians in Armed Conflict, UN, 2008, s.ii, 1,2 ve 27. http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/human%20rights/UNAMA_09february-Annual%20Report_PoC%202008_FINAL_11Feb09.pdf, (04.03.2012)

³⁷⁸ Afghanistan Annual Report on Protection of Civilians in Armed Conflict, UN, 2010, s.i, ve 9., <http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/human%20rights/March%20PoC%20Annual%20Report%20Final.pdf> (04.03.2012)

³⁷⁹ <http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf> (28.02.2012)

³⁸⁰ "Governance Challenges in Afghanistan :an Update", NATO Parliamentary Assembly, Ekim 2011, http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/natopa/docs/raporlar_2011/173.pdf (04.03.2012)

yardımların yüz milyonlarca Doları'nın nereye gittiğinin belli olmadığı belirtilmektedir ve bu konuda yüz milyonlarca Dolar'ın akıbetinin belli olmadığı Kabil Bankası Skandalı³⁸¹ örnek verilmektedir. Rapor'da ayrıca yargı reformunun yavaşlığı, rüşvet ve yasa dışı uyuşturucu üretimin artması konularında Afgan Yönetimi suçlanmaktadır. Seçimlerde büyük çaplı yolsuzluğun yapıldığı açıklanmış, Hükümet hakkında seçim sonuçlarının değiştirilmeye çalışılması suçlaması yapılırken, Karzai'nin kendisi ve müttefiki olan adayların kazanması amacıyla yetkisini kötüye kullandığı belirtilmiştir. Genel olarak politik kurumlar, merkezi hükümet, yeniden yapılandırma süreçlerinde yargı, yasama ve yürütme kurumlarındaki reformların gerçekleştirilmemesi, yolsuzluğu engellemek için ciddi tedbirlerin alınmaması, sivil toplum örgütlerinin ve hükümet dışı örgütlenmelerin güvenilmezliği, oluşturulmaya çalışılan modern medyanın İslam ve ülkenin milli değerleri karşıtı program yapmakla suçlanması ve bu nedenle baskı altında tutulmaya çalışılması, güvensizlik ve yoksulluk nedeniyle eğitimin geliştirilmemesi³⁸² ve muhalefetin olgunlaşmasına izin vermemek konularında Afgan Yönetimi'ne eleştiriler yöneltilmektedir. Rapor'da NATO tarafından Afgan Hükümeti'ne, kısa vadeli politikalar yerine ülkenin yeniden yapılandırılmasının başarı ile gerçekleştirilmesi için uzun vadeli politikalar yürütmesi ve eleştirilen konularda ciddi adımlar atması tavsiyeleri verilmiştir.

Afganistan'da Taliban Rejimi döneminde yasaklanan afyon üretimi, ABD'nin 2001 operasyonu sonrasında serbest bırakılmıştır³⁸³. Giderek artan haşhaş üretimi ile Afganistan, dünyanın en fazla haşhaş üreten ülkesi konumuna gelmiş ve ülkede eroin bağımlılığı 2005-2010 arasında %140 artarak 120.000'e yükselmiştir. Ülkede 700.000'den fazla Afgan'ın ise uyuşturucu tedavisine erişimi bulunmamaktadır³⁸⁴. Uyuşturucu sorunu sadece Afganistan başını ağrıtmamaktadır: terör örgütlerinin öncelikli geçim kaynakları arasında uyuşturucu kaçakçılığı bulunmaktadır; dünyanın en büyük uyuşturucu üretimini gerçekleştiren Afganistan bu yönden birçok terör örgütüne dolaylı da olsa yardım etmektedir. 2003 tarihli Avrupa

³⁸¹ Karzai'nin erkek kardeşinin de ortaklarından bulunduğu Kabil Bankası Başkanı'nı Banka'daki paraları uçakla Dubai'ye götürmüş ve kendi adına çok sayıda gayrimenkul satın almıştır. Kabil Bankası Skandalı: yaklaşık 1 milyon Dolarlık kredi dilimlerinin akıbeti bilinmediği ve uluslararası basın da bir dönem oldukça fazla üstünde durduğu bir skandaldır. Afganistan'ın Gayri Safi Milli Hasılası'nın 12 milyar Dolar olduğu düşünüldüğünde, bu miktar çok ciddi bir kayıptır. John Boone, The Financial Scandal That Broke Afghanistan's Kabul Bank, 16 Haziran 2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jun/16/kabul-bank-afghanistan-financial-scandal> (05.03.2012)

³⁸² Yine de eğitimde gelişmeler yaşanmıştır; Rapor'a göre 2009-2011 yılları arasında Afganistan'da 2.281 okul ve bir çok üniversite yaptırılmış ve 2000 yılında 900.000 kadar olan öğrenci sayısı 6.7 milyona ulaşmıştır. NATO Parliamentary Assembly, "Governance Challenges in Afghanistan :an Update" Ekim 2011

³⁸³ Afganistan'da Afyon Üretimine Dönüş, 21 Kasım <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/120242.asp#BODY> (04.03.2012)

³⁸⁴ Leading Drug Producer Afghanistan Witnessing Rise in Addiction, 21 Haziran 2010, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=35077&Cr=afghan&Cr1=drug> (04.03.2012)

Güvenlik Stratejisi'nde Avrupa'ya gelen eroinin %90'ının Afganistan kökenli olduğu açıklanmıştır³⁸⁵.

Türkiye'nin Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sürecine sağladığı katkılar askeri, ekonomik ve sivil alanlarda olmuştur. 2006 yılı itibariyle Türkiye, Afganistan'daki Bölgesel İmar Ekipleri'nin³⁸⁶ çalışmalarına 26 milyon Dolar katkıda bulunarak polisler ve yerel yöneticilere eğitimlerin verilmesi, okulların inşası, sağlık evlerinin yapılması gibi projeleri gerçekleştirmiştir³⁸⁷. Türkiye ayrıca Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)³⁸⁸ aracılığı ile Afganistan'a 419 milyon Dolar yardımda bulunmuştur³⁸⁹. Türkiye yeniden yapılandırma sürecine katkıyı daha çok askeri konularda gerçekleştirmiştir. İlk olarak Haziran 2002-Şubat 2003³⁹⁰ arasında ve ikinci olarak 2005 yılında³⁹¹ ISAF'ın komutasını devralmıştır. 2006 yılında 6 aylığına ISAF bünyesindeki Kabil Çok Uluslu Tugay Karargahı'nın sorumluluğunu üstlenmiştir³⁹². 2009 yılında Kabil Bölge Komutanlığı'nı devralan Türkiye, NATO'dan gelen talep ile Kasım 2012 yılına kadar bu görevi uzatmalı olarak yerine getirmeyi kabul etmiştir³⁹³.

Türk Askeri'nin Afgan Halkı'na karşı sağduyulu yaklaşması³⁹⁴ ve Türk Halkı'nın çoğunlukla Müslüman olması ve iki ülkenin tarihten gelen yakınlığı nedeniyle, Afgan Halkı'nın Türk Askerleri'ne sempati ile yaklaştığı görülmektedir. Diğer ülkelerin askerlerinin saldırıya uğramamak için Türk Bayrağı taşıdığı iddiaları da³⁹⁵ Türk Askerleri'ne karşı bölge halkının yaklaşımına iyi bir örnektir. Afganistan'da Ocak 2012 itibariyle 1845 Türk Askeri³⁹⁶ bulunmaktadır ve Türk Askerleri'nin Afganistan'daki görevleri güvenlik güçlerinin eğitimi ve

³⁸⁵ European Security Strategy 2003, a.g.s.,

³⁸⁶ Bölgesel İmar Ekipleri'nin faaliyetleri esas olarak Almanya, İtalya, Litvanya, Hollanda, Norveç, İspanya, İngiltere ve ABD tarafından üstlenilmektedir. Afganistan'da İstikrarın Sağlanması, İlkbahar 2006, <http://www.nato.int/docu/revue/2006/issue1/turkish/art2.html> (05.03.2012)

³⁸⁷ Türkiye'den Afganistan'a İkinci İl İmar Timi, 20 Temmuz 2010, <http://www.cnnturk.com/2010/dunya/07/20/turkiyeden.afganistana.ikinci.il.imar.timi/584108.0/index.html> (04.03.2012)

³⁸⁸ TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetleri için bkz: <http://www.tika.gov.tr/arama/> (23.03.2012)

³⁸⁹ Türk Askeri'nin Afganistan'daki Misyonu, 16 Mart 2012, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25331104/> (23.03.2012)

³⁹⁰ <http://www.isaf.nato.int/history.html> (23.03.2012)

³⁹¹ http://www.mfa.gov.tr/no_225_-7-ekim-2011_-ulkemizin-isaf-kapsaminda-kabil-bolge-komutanligi-liderliginin-bir-yil-daha-surdurulmesi-hk_.tr.mfa (23.03.2012)

³⁹² Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik Alanındaki Girişimleri ve Uluslararası (NATO, BM, AB) Barışı Koruma Destekleme Harekatlarına Katkıları http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-alanindaki-girisimleri-ve-uluslararasi-nato_-bm_-ab_-barisi-koruma-destekleme-harekatlarina-k.tr.mfa (05.03.2012)

³⁹³ http://www.mfa.gov.tr/no_225_-7-ekim-2011_-ulkemizin-isaf-kapsaminda-kabil-bolge-komutanligi-liderliginin-bir-yil-daha-surdurulmesi-hk_.tr.mfa (23.03.2012)

³⁹⁴ Türk Askeri'nin Afgan Halkı'na yaklaşımı konusunda detaylı bilgi için: Özer, Oğuz ve Atvur, a.g.m., s.278.

³⁹⁵ Sedat Laçiner, "Neden Afganistan'dayız?" 22 Mart 2012, http://www.tyb.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=6064:sedat-lacinerden-neden-afganistandayz&catid=54:haberler&Itemid=290 (28.03.2012)

³⁹⁶ <http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/2012-01-06%20ISAF%20Placemat.pdf> (05.03.2012)

yeniden yapılandırma sürecinde Afgan Halkı'na yardımlar ile ilgilidir. UNAMA'nın Raporları'nda açıklandığı üzere diğer güvenlik güçlerine gerçekleştirilen saldırılar, Türk Askerleri'ne karşı gerçekleştirilmemektedir. Türk Askerleri'nin 2001'den itibaren Afganistan'a konuşlandığı ve günümüzde 1854 Türk Askeri'nin Afganistan'da görev yaptığı bilinmektedir. Buna rağmen Afganistan'da Türk Askerleri'nin hayatını kaybettiği iki olay olmuştur; 2009 yılındaki trafik kazasında 2 ve 2012 yılındaki helikopter kazasında 12 Türk Askeri hayatını kaybetmiştir³⁹⁷. Can kayıplarının çatışmalar ya da bombalama eylemleri sonrasında değil; kazalar sonrasında yaşanmış olması Türk Askerleri'nin hedef alınmadığını göstermektedir. Türk Askerleri'nin can güvenliklerine yönelik bir saldırı yapılmamasına rağmen, 2012'de yaşanan helikopter kazası sonucunda 12 Türk Askeri'nin hayatını kaybetmesi, Türk basınında Türk Askerleri'nin niçin Afganistan'da bulunduğunu sorgulayan bir yaklaşımın güçlenmesine neden olmuştur. ABD'nin Irak işgali sonucunda artan istikrarsızlık, terör eylemleri, Müslüman sivillerin çatışmalarda hayatını kaybetmesi gibi etmenler, Türk İç Politikası'nda ABD karşıtı muhalif gurubun sayısının artmasına neden olmuş, ABD egemenliğindeki NATO'nun Afganistan'daki haksız savaşına destek olunmaması görüşleri yükselmiştir³⁹⁸. Ancak bu durum Türkiye'nin Afganistan Politikası'nı değiştirmemiştir.

Türkiye'nin Afganistan ile ilişkileri 1930'lu yıllarda Afganistan Yönetimi'nde bulunan Nadir Şah'tan itibaren olumlu seyretmiştir. Ancak Afganistan'da iç savaşın başladığı ve sonrasında SSCB ile savaşın yaşandığı dönemlerde ilişkiler sekteye uğramıştır. 2001 yılında gerçekleştirilen askeri hareket sonrasında ise iki ülke ilişkilerinde yakınlaşma görülmüştür. Türk Dışişleri Bakanlığı bu konuyu şu şekilde belirtmektedir:

*“Afganistan’la tarihi ve kültürel ilişkilerimizin geçmişine uygun olarak, bu ülkeye yönelik yardımlarımız 2001 yılında Taliban rejiminin yıkılmasından sonra da devam etmiştir. Cumhuriyet tarihimizin en kapsamlı dış yardım programı halihazırda Afganistan’da uygulanmaktadır. Ülkemiz, Vardak ve Cevizcan İl İmar Ekiplerimiz ile başta TİKA olmak üzere sivil ve askeri uzmanları vasıtasıyla Afganistan’ın kalkınmasına aktif destek sağlamaktadır. Yeniden imar, Afgan ordusu ile polisinin eğitimi dâhil kapasite oluşumu, sağlık ve tarımsal kalkınma öncelikle eğildiğimiz alanlardır.”*³⁹⁹

³⁹⁷ 2009 trafik kazası ve 2012 helikopter kazası ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Afganistan'da Helikopter Kazası 12 Şehit, 16 Mart 2012, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/725151-afganistanda-helikopter-kazasi-12-sehit> (22.03.2012)

³⁹⁸ Laçiner, “Neden Afganistan’dayız?”

³⁹⁹ Türkiye - Afganistan Siyasi İlişkileri <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afganistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (05.03.2012)

NATO'nun Bosna Hersek ve Kosova'da istikrarın ve güvenliğin sağlanması konusunda yeniden yapılandırma süreçlerinde sağladığı başarıyı, Afganistan'da Ocak 2012 tarihi ile 130.386 ISAF askeri⁴⁰⁰ bulunmasına ve bunca uluslararası yardımın yapılmasına rağmen gösterememesinin dört ana nedeninin olduğu söylenilebilir.

İlk olarak Afganistan, homojen olmayan bir toplumdur. Farklı etnik yapılar (aynı zamanda ülkenin farklı gruplar tarafından kontrol edilmesini açıklamaktadır) aşiret-kabile tarzı bağlara sahiptir ve tek bir çatı altında toplanamamaktadırlar⁴⁰¹. CIA verilerine göre ülkedeki nüfus dağılımı şu şekildedir: %44 Peştun, %25 Tacik, %8 Özbek, %10 Hazara, %10 diğer ırklar⁴⁰². Özbek kökenli grubun başında olan Raşit Dostum, Kuzey Afganistan'ı; çoğunlukla Peştunlar'dan oluşan Taliban ise Kabil haricinde geri kalan bölgeleri yönetmektedir. 2007'de Taliban, Afganistan'ın yarısından fazlasının kontrolünü ele geçirecek kadar güçlenmiştir⁴⁰³. Taliban Rejimi'nin etnik ayrımcılığı nedeniyle de Peştunlar'a karşı Tacikler, Hazaralar ve Özbekler tarafından soğuk bir yaklaşım bulunmaktadır⁴⁰⁴. Azınlıkların ve etnik ayrımcılığın yeniden yapılandırma sürecinde istikrarı bozan öğeler olabileceği 2004 yılında Kosova'da yaşanan olaylar neticesinde deneyimlenmiştir⁴⁰⁵. Karzai, halen Devlet Başkanı olmasına rağmen ülkenin diğer kısımlarına etki edememekte, yönetimi sadece Kabil çevresini kapsamaktadır⁴⁰⁶. Kısaca Karzai Hükümeti'nin Afganistan'ın değil, Kabil'in Hükümeti olduğu, etkin olduğu bölgede ise Kabil Bankası örneğinde olduğu gibi yolsuzluk, rüşvet gibi suçlamalar nedeniyle güvenilirliğinin olmadığı görülmektedir.

İkinci neden ise bölgenin Avrupa'daki Eski Yugoslavya Cumhuriyeti içerisinde yer alan Bosna Hersek ve Kosova'nın⁴⁰⁷ aksine; yakın tarihinde demokratik ve istikrarlı bir anayasal düzenin olmayışıdır. Operasyon öncesinde 1970'lerden itibaren istikrarsız ve anarşik bir

⁴⁰⁰ <http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/2012-01-06%20ISAF%20Placemat.pdf> (05.03.2012)

⁴⁰¹ Katharine Adeney, "Constitutional Design and the Political Salience of "Community" Identity in Afghanistan: Prospects for the Emergence of Ethnic Conflicts in the Post-Taliban Era", Asian Survey, Vol.48, No.4, Temmuz-Ağustos 2008, s.537.

⁴⁰² Katzman, a.g.m., s.3.

⁴⁰³ Kim Sengupta, More Than Half of Afghanistan "Under Taliban" 22 Kasım 2007, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/more-than-half-of-afghanistan-under-taliban-759003.html> (05.03.2012)

⁴⁰⁴ Adeney, a.g.m., s.540.

⁴⁰⁵ http://www.securitycouncilreport.org/site/c.gIKWLeMTIsG/b.1387831/k.1364/February_2006brKosovo.htm (29.02.2012)

⁴⁰⁶ Thomas P. Crocker, "Still Waiting for the Barbarians: What is New About Post-September 11 Exceptionalism?", Law and Literature, Vol.19, No.2, Yaz 2007, s.554.

⁴⁰⁷ Yugoslavya her ne kadar komünist bir ülke de olsa, Anayasa'da seçim kurumları ve yargı, yasama, yürütmenin özerkliği kabul edilmiştir ve istikrarlı bir ülkedir. Hatta Yugoslavya'yı bir arada tutan Tito da 1953 yılındaki seçimle Devlet Başkanı olmuştur. Erdal Arap, "Yugoslavya'nın tarihi", http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_1214.htm (05.03.2012)

ortam içerisinde, demokrasi kültüründen uzak şekilde yetişen nüfus; 1979-1989 arasında SSCB işgaline karşı direnen savaşı kazanmış, 1992’de yapılan İslami Devrim’in istikrarsızlığının ardından 1996’da yönetimi zorla ele geçiren Taliban Rejimi’nin diktatörlüğüne girmiştir⁴⁰⁸. Ülkedeki ortalama yaşam süresinin 40 olduğu⁴⁰⁹ göz önüne alındığında; yaşayan herkes, Hobbes’un tanımladığı anarşik düzende, savaş ve istikrarsızlık içerisinde hayatta kalma mücadelesi vererek yetişmiştir ve demokrasi kültürü ile yeni tanışmıştır. Bunun da ötesinde; Afganistan’da son 20 yıldır İslami kurallar uygulanmakta; bireylere radikal İslam aşılacaktır. Kadınların eğitim alması ve sosyal hayata katılmaları, sosyal konularda reformlar, kadın –erkek eşitliğinin sağlanması, medya özgürlüğü ve insan hakları gibi kavramlar Afganistan’ın yakın geçmişindeki öğretiler ile tamamen zıt unsurlar içermektedir.

Üçüncü neden ise Taliban Rejimi’ne karşı Pakistan’dan gelen yardımdır. Pakistan Taliban’a karşı destek verdiği iddialarını yalanlasa da, NATO tersini iddia etmektedir⁴¹⁰. Pakistan, ABD tarafından El Kaide’ye de yataklık yapmakla suçlanmaktadır⁴¹¹. Afganistan ve Pakistan’ın güvenlikleri birbirlerinden ayrı düşünülemez. Dolayısıyla sorunun çözümü Afganistan’ın olduğu kadar Pakistan’ın da çabasını da gerektirmektedir. Nisan 2010 tarihli NATO Uzmanlar Grubu’nun Yeni Stratejik Konsepti İle İlgili Raporu’nda da Pakistan ile terör konusunda işbirliğinin önemine dikkat çekilmiştir⁴¹².

Dördüncü ve en önemli engel ise; Afganistan’ın dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olmasıdır⁴¹³. Kasım 2006’da NATO’nun Riga Zirvesi düzenlenmiş ve Zirve’de Afganistan’da “güvenliğin kalkınma olmadan, kalkınmanın da güvenlik olmadan” sağlanamayacağı açıklanmış ve Afganistan’da başarı için⁴¹⁴ sadece askeri değil; sivil bir takım kalkındırma çalışmalarının da gerçekleştirilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Bu sivil görevler NATO müttefiklerinin ve ortaklarının ve Afgan Halkı’nın bir araya gelerek işbirliği yapması ile

⁴⁰⁸ Afganistan Timeline, <http://www.history-timelines.org.uk/places-timelines/02-afghanistan-timeline.htm> (03.03.2012)

⁴⁰⁹ Afganistan’da İstikrarın Sağlanması, İlkbahar 2006, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art2.html> (05.03.2012)

⁴¹⁰ Pakistan Helping Afghan Taliban – NATO, 1 Şubat 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-16821218> (05.03.2012)

⁴¹¹ Al-Qaeda in Pakistan is Top Threat, Says US Report, 5 Ağustos 2010 <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-10888165> (05.03.2012)

⁴¹² <http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf> (28.02.2012)

⁴¹³ Boone, a.g.e.,

⁴¹⁴ Kosova’nın yeniden yapılandırılmasından sorumlu olan dönemin UNMIK’in Başkanı Petersen, istikrar ve güvenliğin uzun vadeli olabilmesi için ekonominin önemini Kosova örneğinde açıklamıştır. Çelik, a.g.m., Alıntı: <http://www.nato.int/docu/review/2004>

yerine getirilebilir ve yeniden yapılandırma sürecinde başarı sağlanabilir⁴¹⁵. NATO ve AB'nin askeri ve sivil alanlarda uzmanlıklarına göre işbirliğinin gerçekleşmeye devam ettirilmesinin de Afganistan'da istikrarın sağlanabilmesi için önemi büyüktür⁴¹⁶.

Uluslararası toplumdan gelen yardımlar doğrudan Afgan Yönetimi'nin yetkisine devredilmemelidir; Gayrisafi Milli Hasılası 12 milyar Dolar olan bir ülkede yaklaşık 1 milyar Dolarlık yolsuzluğun⁴¹⁷ gerçekleşmesini engelleyemeyen bir Hükümet'e yeniden yapılandırma sürecinde güvenilmesi makul değildir. Kurulacak olan Uluslararası Denetim Ekibi ile Afgan Hükümeti'nin uluslararası yardımları usulüne uygun olarak yeniden yapılandırma sürecine aktardığından emin olunabilir. Aksi takdirde yapılan yardımlar Afgan Halkı'na ulaşmayacak, belli kitlelerin mal varlıklarını arttırmaktan başka işe yaramayacaktır. Bu denetim biriminin oluşturulması ise hızla gerçekleştirilmelidir; uluslar arası toplum tarafından gelen yardımlar giderek azalacak ve bir süre sonra bitecektir; uluslararası toplum dünya krizleri ile mücadele ederken, Afganistan'ın yeniden yapılanması için sonsuza dek yardımda bulunmayacaktır.

NATO ve diğer uluslararası yapılanmaların 2014 sonrasında da kısa vadede Afganistan için işbirliği yapmaları gereklidir. Zira; ISAF sadece Kabil çevresinde istikrar sağlayabilmiştir. Halen ülkenin büyük bölümü Taliban tarafından kontrol edilmektedir. Afgan Ordusu'nun 2014 sonrasında uluslararası destek olmadan Taliban'a karşı tek başına ayakta kalması çok iyimser bir beklentidir. 2014 itibariyle ISAF'ın Afganistan'dan çekilmesi, Taliban Güçleri'nin yeniden iktidarı ele geçirmesine yol açacaktır. Dahası, NATO Afganistan'dan istikrarı sağlayamamış olarak ayrılacaktır. Bu durum gerçekleşirse; NATO, terörle mücadele kapsamında hedef gösterdiği Taliban'a karşı yenilmiş olacak ve Taliban uzun yıllar devam eden askeri hareket sonrasında ayakta kaldığı propagandasını öne çıkartarak yandaş toplamaya ve radikal İslami terörün yayılmasına hizmet etmeye devam edecektir.

Genç nüfusa iş sahaları sağlamamaktadır; gençlerin geçinebilmek için ülkenin önemli gelir kaynaklarından biri olan afyon üretimine katılarak çiftçi olmak ya da Taliban güçlerine katılarak gerilla olmak haricinde çok fazla seçeneği bulunmamaktadır. Ayrıca ülkedeki

⁴¹⁵ Özer, Oğuz ve Atvur, a.g.m., s.275.

⁴¹⁶ Smith, a.g.s., s.17.

⁴¹⁷ Boone, a.g.e.,

uyuşturucu kullanımı başlı başına bir sorun olmanın yanında, AİDS gibi kanla bulaşan hastalıkların da yayılmasına neden olmaktadır⁴¹⁸.

AB'nin 2003 Güvenlik Stratejisi'nde belirtildiği üzere güvenliğin kalkınmanın ön koşulu olduğu⁴¹⁹ düşünüldüğünde Afganistan'da kalkınmanın ve güvenliğin tesis edilmesi ancak kapsamlı bir yeniden yapılandırma sürecinin gerçekleştirilerek gelen yardımların doğru kullanılması, gerekli reformların yapılması ve Pakistan ile işbirliği gerçekleştirilerek bölgesel güvenliğin oluşturulması ile mümkün olacaktır. NATO ülkeleri, AB ülkeleri ve Türkiye'deki özel sektörün bölgeye yatırım gerçekleştirebilmesi için en azından belirli düzeyde güvenliğin tesis edilmiş olması gerekmektedir, zira özel sektör yatırımlarını istikrarsız bölgelere yapmaktan çekinmektedir.

İnsani müdahalenin ve yeniden yapılandırma sürecinin başarısı için ilk gösterge olan istikrarın ve güvenliğin tesis edilerek sıcak çatışmaların sona erdirilmesi durumu Afganistan'da gerçekleştirilememiştir. Halen birçok sivil silahlı çatışmalarda ya da bombalama eylemlerinde hayatını kaybetmektedir. Temel düzeyde güvenlik tesis edilemediği için de insan haklarının tam anlamıyla uygulanması ve bireylerin günlük yaşamlarını korkusuzca devam ettirebilmeleri mümkün olmamaktadır. Demokrasinin işler hale getirilmesi ve demokratik seçimlerin gerçekleştirilmesi göstergesi de temel düzeyde güvenlik sorunu çözümlenemediği için başarısız olarak nitelendirilebilir; seçimlere hile karıştırıldığı NATO'nun 2011 Afganistan Raporu'nda belirtilmiştir. Ayrıca Kabil çevresinde iktidarı elinde bulunduran bir Afgan Hükümeti'nin Afganistan'ın geri kalanında etkisinin bulunmaması, politik alanın oluşturulamadığını net bir göstergesidir. Tezde belirtilen ölçütlere göre; Afganistan Müdahalesi üç ölçüte göre de başarısız olmuştur. Ancak bundan sonra alınacak tedbirler ile bu durum değiştirilebilir.

⁴¹⁸ Leading Drug Producer Afghanistan Witnessing Rise in Addiction, a.g.s,

⁴¹⁹ European Security Strategy 2003, EU, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (01.02.2012)

SONUÇ

Tez içerisinde NATO, AB ve Türkiye'yi işbirliğine götüren koşullar ve bu koşulların değişim göstermesi ile birlikte işbirliğinin boyutunun da değişim göstermesi incelenmiştir. NATO'nun ve AB'nin kuruluşlarının hemen sonrasında günümüzdeki gibi kurumsal olarak doğrudan işbirliği gerçekleştirdikleri söylenemez. 1991 öncesinde AB üye devletlerinin NATO'ya üyelikleri ile AB'nin SSCB'ye karşı güvenliği tesis edilmiştir. 1991 sonrasında ODGP, AB'nin üç sütunundan birisi olarak belirlenmiş ve AB üye ülkeleri arasında siyasi ve güvenlik konuları da dahil olmak üzere çok daha sıkı işbirliği öngörülmüştür. Bu durum AB'nin siyasi bir aktör olma yolunda hareket alanını genişletirken, AB ve NATO arasında işbirliğinin de AB üye ülkelerinin şahsi dış politikalarının ötesinde kurumsal olarak belirlenmesine ve sıkılaşmasına imkan vermiştir.

NATO'nun 1991 sonrasında AB ile işbirliğini geliştirmesi Türk dış politikasını doğrudan etkilemiş, Türkiye insani müdahale konularında aktif olma kararı almıştır. 11 Eylül sonrasında ise terörizm ABD, NATO ve AB tarafından küresel güvenlikleştirmelerin en üst köşesine yerleştirilmiş ve Türkiye, 1980 sonrasında PKK ile mücadelesinde AB üye ülkelerinden, ABD'den ve NATO'dan ciddi bir destek görmemiş olmasına rağmen, ABD'nin, NATO'nun ve AB'nin teröre karşı işbirliğini destekler bir tutum sergileyerek NATO ve AB'nin belirlediği kapsamda işbirliğine devam etmiştir.

Bu durum NATO'nun Türkiye'nin gelenekselleşmiş müttefiki olmasından ziyade; Türk dış politikasının dış etkilere açık bir yapıda olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin çevre bölgelerindeki istikrarsızlık nedeniyle NATO'nun caydırıcı gücüne ihtiyaç duyduğu bir gerçektir. Ayrıca Türkiye, NATO çerçevesinde güvenlik konularında birçok ülke ile çok daha kurumsal ve kapsamlı İşbirliği imkanı bulmaktadır. Ancak bu olgular Türk dış politikasının sürekli olarak NATO politikaları paralelinde değişim göstermesi için yeterli değildir. Rusya Federasyonu bu konuda açıklayıcı bir örnektir. Tez içerisinde belirtildiği üzere, 11 Eylül sonrasında terörle mücadele kapsamında ABD ve NATO'nun mücadelesine sadece kendi çıkarları kapsamında destek vermiş ve bu sayede Çeçen terörü ile mücadelesi için politikalarını meşrulaştırmıştır ve ciddi bir kazanım elde etmiştir. Ancak Türkiye'nin terörle mücadelesinde bu tarz bir kazanım elde ettiğini söylemek de mümkün değildir. NATO, ABD ve AB işbirliğine verilen destek sonrasında PKK Sorunu'nun çözümünde bir ilerleme sağlanabilmiş değildir. Dönemin ABD Başkanı Bush'un "*...terör ile savaşımız El Kaide ile başlıyor ancak onunla bitmeyecek. Küresel düzeyde her bir terörist gurubu bulunulup,*

*durdurulup yenilinceye kadar devam sona ermeyecek...*⁴²⁰ ifadesini kullanırken PKK ile mücadelesinde Türkiye'ye net bir destek vermemiş olması, ABD'nin petrol bulunmayan bölgelerdeki insan hakları ihlalleri ile ilgilenmemesi durumu ile eşdeğerdir. ABD'nin belirlediği terörle mücadele kapsamında; radikal İslami örgütler ve El Kaide ile mücadele Türkiye'nin terör sorununu çözümlenmesi için yeterli değildir, dahası Türkiye'nin bu desteğinin oldukça olumsuz geri dönüşleri olmuştur.

11 Eylül sonrasında NATO, ABD ve AB işbirliğine verilen destek sonucunda İstanbul'da El Kaide'nin düzenlemiş olduğu 2003 saldırılarda 67 kişi hayatını kaybetmiş ve 700'den fazla kişi yaralanmıştır⁴²¹. Türkiye'nin bu tarih sonrasında Irak'taki işgale karşı politikaları net olarak şekillenmiş ve Türkiye, ABD'ye somut bir destek vermekten kaçınmıştır. Tez içerisinde belirtildiği üzere, ABD, NATO'nun yönünün Irak'taki yeniden yapılandırma sürecine çevrilmesini istemektedir ve bu konu NATO içerisinde ciddi tartışmalara neden olmaktadır. Almanya-Fransa ittifakı başta olmak üzere Türkiye'nin de bulunduğu grup bu duruma kesin suretle karşı çıkmakta, ABD'nin Irak direnişinden gördüğü zararı paylaşmaya ve ABD'nin haksız işgaline ortak olarak Ortadoğu ülkelerinin ve radikal İslami grupların tepkisini çekmeye yanaşmamaktadırlar. Türkiye'nin bu konuda NATO'nun Irak'a doğru etki alanının genişletilmesine karşı çıkma politikasını devam ettirmesi en makul seçenektir.

Ayrıca Türkiye'nin idealist söylemler ile teröre karşı işbirliğinin vaat edilmesinin ötesinde, kendi çıkarları dahilinde işbirliğine verdiği desteği gözden geçirmesi gereklidir. Bunun da ötesinde Türkiye, AB üyesi olmaması nedeniyle ve Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın engellemeleri nedeniyle NATO-AB işbirliğinden zaman zaman dışlanma durumları yaşamıştır ve yaşamaya devam etmektedir. İşbirliğine katkı için gerekli askeri desteği vererek; işbirliğinden dışlanma tehlikesi yaşamak Türk dış politikasının itibarını sarsmaktadır. Türkiye, terörizmle mücadelede idealist söylemlerinin ötesinde tez içerisinde birçok örnekle desteklendiği üzere realist öğeler çerçevesinde kendi çıkarlarını takip etmeli ve kendi çıkarları ölçüsünde NATO-AB işbirliğini desteklemelidir.

Tezin içerisinde AB, NATO ve Türkiye'yi işbirliğine götüren koşulların neler olduğu ve ilişkilerin zaman içerisinde ne şekilde seyir izlediği sorularının cevapları verilmeye çalışılmıştır. AB ve NATO arasında 1991 sonrası dönemde gerçekleştirilen insani müdahale

⁴²⁰ Address to a Joint Session of Congress and the American People,

⁴²¹ Istanbul Bombings: Your Eyewitness Accounts, 28 Kasım 2003 http://news.bbc.co.uk/2/hi/talking_point/3223390.stm (01.02.2012) ve ayrıca bkz: Mustafa Özdebak, "2003 Saldırıları Çabuk Unutuldu", 2 Mayıs 2012 <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/12998836.asp> (01.02.2012)

operasyonları ile işbirliğinin gelişmesi, ABD'nin Irak işgali sonrasında NATO'nun Irak'ta görevlendirilmesi talepleri ile de AB ve NATO arasında işbirliğinde meydana gelen çatlakların su yüzüne çıkması açıklanmıştır. Ayrıca AB'nin oluşturmaya çalıştığı ODGP'ye ABD'nin yaklaşımı, bu iki gücün dış politikalarındaki ortak çıkarlara ve kesişmelere de yer verilmiştir. Türkiye'nin AB ve NATO ile işbirliği yaparak dünya barış ve istikrarına olan katkıları, işbirliğinin Türk dış politikasına olumlu ve olumsuz etkileri tez içerisinde belirtilmiştir. Verilen Kosova, Bosna Hersek ve Afganistan örnekleri ile realist teorilerin bakış açısından insani müdahaleler ve gerçekleştirilme sebepleri ifade edilmeye çalışılmış ve bu müdahalelerin tez içerisindeki "Giriş" kısmında belirtilen ölçütlere göre başarısı tartışılmıştır. Ayrıca bu müdahalelerdeki yeniden yapılandırma süreçlerine Türkiye'nin katkıları, müdahalelerin Türk dış politikalarına yansımaları ile birlikte açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR VE MAKALELER

- Adeney, Katharine, “Constitutional Design and the Political Salience of “Community” Identity in Afghanistan: Prospects for the Emergence of Ethnic Conflicts in the Post-Taliban Era”, *Asian Survey*, Vol.48, No.4, Temmuz-Ağustos 2008, 535-557
- Akın, Kerem ve Gürlesel, C.Fuat, “Dünya Ekonomisine Yönelik Global Tehditler, Dünya’da Güvenlik Ve Tehdit Kavramının Evrimi Ve Global Güvenlik İçinde Ulusal Güvenlik Perspektifi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Temmuz 2004, Sayı.6, 8-34
- Antonio, Robert J., “The Origin, Development, and Contemporary Status of Critical Theory”, *The Sociological Quarterly*, Vol.24, No.3, Yaz 1983, 325-351
- Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006
- Baines, Erin K., “Body Politics and the Rwandan Crisis”, *This World Quarterly*, Vol.24, No.3, Haziran 2003, 479-493
- Bal, İdris ve Selamoğlu, Ayfer, “Büyük Ortadoğu Projesi: ABD, AB, Türkiye ve Bölge”, Editör: Bal, İdris, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 3. Baskı, Ankara, 2006, s. 200-201.
- Bal, İdris, ‘Türkiye-Ermenistan İlişkileri ve Ermeni Sorunu’, Editör: Bal, İdris, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 3. Baskı, Ankara, 2006, 425-454
- Bal, İdris, “Avrasya’da Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Yükselişi: Yeni Büyük Oyunda Etkili Bir Araç Mı?”, Editör: Bal, İdris, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 3. Baskı, Ankara, 2006, 633-668
- Bal, İdris, “Ortadoğu’da İstikrarsızlığa Yol Açan Faktörler ve PKK’nın Katkısı”, Editör: Bal, İdris, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 3. Baskı, Ankara, 2006, 679-694
- Balcı, Ali, “Kosova: Arnavut Sorununun Kilit Bölgesi”, Derleyen: İnat, Kemal ve Duran, Burhanettin ve Ataman, Muhittin, *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Nobel Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2007, 195-209
- Baylis, John, “Uluslar arası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslar arası İlişkiler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:18, Yaz 2008, 69-85
- Bell, Peter, “The Foreign Office and 1939 Royal Visit to America: Courting the USA in Era of Isolationism”, *Journal of Contemporary History*, Vol.37, No.4, 2002, 599-616
- Betts, Richard K., “The Delusion of Impartial Intervention”, *Foreign Affairs*, Vol.73, No.6, Kasım-Aralık 1994, 20-33

- Birdsall, Andrea, *The International Politics of Judicial Intervention*, The New International Series, 1. Basım 2009
- Brauch, Hans Günter, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, *Uluslar arası İlişkiler Dergisi*, Cilt.5, Sayı.18, Yaz 2008, 1-47
- Buzan, Barry ve Sagan, Gerald “The Rise of “Lite” Powers: a Strategy for The Postmodern State”, *World Policy Journal*, Vol.3, No.3, Fall, 1996, 1-10
- Buzan, Barry ve Waever, Ole, *Regions and Powers, the Structure of International Security*, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge University Press, 2003
- Buzan, Barry, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslar arası İlişkiler Dergisi*, Cilt.5, Sayı.18, Yaz 2008, s.108.
- Crocker, Thomas P., “Still Waiting for the Barbarians: What is New About Post-September 11 Exceptionalism?”, *Law and Literature*, Vol.19, No.2, Yaz 2007, 303-326
- Danış, Didem, “Irak’tan Uzağa: 1991 Sonrası Dışarı Göç”, *Ortadoğu Analiz*, Haziran 2009, Cilt.1, Sayı.6, 15-22
- Demirkıran, Özlem, “Fransa'nın Güvenlik Politikası: De Gaulle Dönemi (1958-1969)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergi*, Yıl.3, Sayı.5, 2007, 79-92
- Efe, Haydar, “AB'nin Gelişen ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ ve Türkiye”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9/3, 2007, 127-145
- Efegil, Ertan, “Türk-Rus İlişkileri: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç”, Editör: Bal, İdris, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 3. Baskı, Ankara, 2006, 373-391
- Eralp, Atilla, “Uluslar arası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması”, *Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslar arası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, 7.Basım, Derleme: Eralp, Atilla, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, 57-88
- Erhan, Çağrı, “Türkiye-ABD İlişkileri'nin Mantıksal Çerçevesi”, Editör: Bal, İdris, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 3. Baskı, Ankara 2006, 139-150
- Fetterly, Ross, “The Cost of Peacekeeping: Canada”, *The Economic of Peace and Security Journal*, Vol.1, No.2, 2006, 46-53
- Fırat, Melek, “Soğuk Savaş Sonrasında Fransa'nın Dış Politikası”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64-1, 116-161
- Fixdal Mona ve Smith, Dan, “Humanitarian Intervention and Jsut War”, *Mershon International Studies Rewiew*, Vol.42, No.2, Kasım 1988, 283-312

- Goertzel, Ted G., “Some Observations on Psychological Process Among Organized American Opponents to The Gold War”, *Political Psychology*, Vol.14, No.1, Mart 1993, 139-146
- Gündoğdu, Yeşim, “Avrupa Birliği Yurttaşlığı Avrupa Kimliği Sorununa Çözüm Oluşturabilir mi?”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt.3, No.2, Bahar 2004, 11-26
- Haigh, Patricia, “Reflections on The Warsaw Pact”, *The World Today*, Vol.24, No.4. Nisan 1968, 166-177
- Herz, John H., “Political Realism Revisited”, *International Studies Quarterly*, Vol.25, No.2, Haziran 1981, 182-197
- İhsan Bal ve Sedat Laçiner, “Küresel Terörle Mücadelede ABD Güvenlik Politikalarının Türkiye'nin İç Güvenliğine Yansımaları”, Editör: Bal, İdris, 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara Global Araştırmalar Merkezi, 3. Baskı, Ankara, 2006, 945-958
- İzbul, Ali İhsan, “Avrupa Birliği'nin Geleceği: Konvansiyon, Taslak Anayasal Antlaşma ve Hükümetler Arası Konferans”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı.49, 81-98
- Kapani, Münci, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 16.Baskı, Ekim 2004
- Kenarov, Dimitir, “Red, White, and Balkan”, *The Wilson Quarterly*, Vol.34, No.3, Yaz 2010, 88
- Larrabee, Stephen, “The Soviet Union And Non-Aligned”, *The World Today*, Vol.32, No.12, Aralık 1976, 467-475
- Macfarlane, S. Neil ve Schnabel, Albrecht, “Russia's Approach to Peacekeeping”, *International Journal*, Vol.50, No.2, İlkbahar 1995, 294-324
- Meşjasz, Czeslaw, “Ekonomik Güvenlik”, *Uluslar arası İlişkiler Dergisi*, Cilt.5, Sayı.18, Yaz 2008, 125-150
- Moens, Alexander ve Cohen, Lenard J. ve Sens, Allen G. “NATO in Transition”, *NATO and European Security Alliance Politic from the End of the Cold War to the Age of Terrorism*, Editor: Moens, Alexander ve Cohen, Lenard J. ve Sens, Allen G.,1.Basım 2003, *Humanistic Perspectives on International Relations*, IX-XXX
- Morales, Waltraud Queiser, “US Intervention and The New World Order: Lessons From Cold War and Post Cold War Cases”, *This World Quarterly*, Vol.15, No.1, 1994, 77-101
- Mumcu, Cumhuriyet ve Kahramaner, Yasemin, “Oyun Teorik Yaklaşımla 1998 Türkiye-Suriye Krizinin Analizi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, Cilt.3, Sayı.6, 2004, 117-149
- Muravchik, Joshua, “Expectations of SALT I: Lessons for SALT III”, *World Affairs*, Vol.143, No.3, Kış 1980, 278-297
- Ovalı, A. Şevket, “Ütopya İle Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması”, *Uluslar arası İlişkiler Dergisi*, Cilt.3, Sayı.10, Yaz 2006, 1-24

- Owens, Douglas W. ve Parnell, Gregory S. ve Bivins, Robert L. "Strategic Arms Reduction Treaty (START) Drawdown Analyses", *Operations Research*, Vol.44, No.3, Mayıs-Haziran 1999, 425-434
- Özer, Sanem ve Oğuz, Ceren Uysal ve Atvur, Senem, "Nato Ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt.10, Sayı.19, Mayıs 2010, 257-285
- Özlük, Erdem, "NATO'nun Bilimsel Faaliyetleri: Sanal İpek Yolu ile Güney Kafkasya ve Orta Asya'ya Uzanmak", *TİKA, Avrasya Etütleri*, Yıl.13, Sayı.31-32, 2007, 75-99
- Özşuca, Şerife Tüzcan, "Avrupa Birliği Sosyal Politikası Tarihsel Gelişim", *Mülkiye Dergisi*, Cilt.27, Sayı.239., 325-343
- Radi Guraziu, "Is humanitarian military intervention in the affairs of another state ever justified?", *Global Security Political & International Studies MA International Relations*, Ocak 2008, 1-18
- Ramsbotham, Oliver ve Woodhouse, Tom ve Miall, Hugh *Contemporary Conflict Resolution*, Polity Press, 1. Basım 2011
- Richards, Paul, "West –African Warscapes: War as a Somke and Mirrors:Sierra Leone 1991-2, 1994-5, 1995-6", *Anthropological Quarterly*, Vol.78, No.2, 2005, 377-402
- Rogel, Carole, "Kosovo:Where It All Began", *International Journal of Politics Culture and Society*, Vol.17, No.1, 2003, 167-182
- Russel, John, "Terrorists, Bandits, Spooks and Thieves: Russian Demonisation of the Chechens Before and Since 9/11", *This World Quarterly*, Vol.26, No.1, 2005, 101-116
- Sander, Oral, *İlk Çağlardan 1918'e*, 13. Basım, İmge Kitabevi, Ankara, Ekim 2005
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 14. Basım, İmge Kitabevi, Ankara, Kasım 2005
- Sever, Ayşegül, "Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.52, No.1, 2002, 647-660
- Sigler, Marc, "OSCE and European Security", *European Security: Dialogues fort he 21st Ceenry*, *Revista CIDOB D'Afers Internacionals*, No.38-39, Aralık 1997, 59-66
- Solana, Javier, "NATO's Success in Kosovo", *Foreign Affairs*, Vol.78, No.6, Kasım-Aralık 1999, 114-120
- Uhlig, Marc A., "The Karabakh War", *World Policy Journal*, Vol.10, No.4, 1993, 47-52.
- Uzgel, İlhan, "İstanbul NATO Zirvesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt.59, Sayı.3, 2004, 255-260
- Walton, Clarence C., "Background for European Defence Commuity", *Political Science Quarterly*, Vol.68, No.1, Mart 1953, 42-69

- Weede, Erich, "Extended Deterrence by Superpower Alliance", The Journal Of Conflict Resolution, Vol:27, No:2, 1983, 231-254
- Wheeler, Nicholas J. ve Bellamy, Alex, "Humanitarian Intervention in World Politics", Editör: Baylis J. ve Smith S., The Globalization of World Politics, Oxford: OUP Pres, 2005, 522-539
- Williams, Phill, "The United States' Commitment To Western Europe : Strategic Ambiguilty and Political Disintegration?", International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-) Vol.59, No.2, Bahar 1983, 195-209
- Wood, William B., "Geographic Aspect of Genocide: a Comparison of Bosnia and Rwanda", Transactions of the Institute of British Geographers, Vol.26, No.1, 2001, 57-75
- Yalçınkaya, Alaeddin, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler, Etnik Düğümünden Küresel Kördüğümüne, Lalezar Kitapevi, Birinci Baskı, Ankara 2006, s.229.
- Yalvaç, Faruk, "Uluslar arası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslar arası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, 7.Baskı, Derleme: Eralp, Atilla, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, 131-184
- Yapıcı, Merve İrem, "Bosna Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslar arası Hukuktaki Yeri", Uluslar arası Hukuk ve Politika, Cilt.2., No.8., Sayı 1-24, 2007, 1-24
- Yenigün, Cüneyt ve Hacıoğlu, Ümit, "Bosna Hersek: Etnik Savaş, Eksik Antlaşma", Derleyen: Kemal İnat ve Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, Dünya Çatışma Bölgeleri, Nobel Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2007, 211-224
- Yergin, Daniel, "Shattered Peace: The Origins Of The Cold War and The Natinal Security State", International Affairs, (Royal Institute of International Affairs 1944-) Vol.55, No.2, Nisan 1979, Review by Sharp, Tony, 1977, 337-338

İNTERNET KAYNAKLARI

- "Governance Challenges in Afghanistan :an Update", NATO Parliamentary Assembly, Ekim2011, http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/natopa/docs/raporlar_2011/173.pdf (04.03.2012)
- "NATO Comprehensive Approach Roundtable", Final Proceedings Report, 18 Haziran 2009, <http://www.ndu.edu/CTNSP/docUploaded/NATO%20CA%20-%202021%20May%2009%20Danish%20Embassy-NDU%20Roundtable%20Final%20Report%20-%2018%20June%2009.pdf> (12.01.2012)
- "Türkiye- ABD İlişkilerinde KKTC'nin Rolü ve Annan Planı", 21 Haziran 2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2339/turkiye_-_abd_iliskilerinde_kkctcnin_rolu_ve_annan_plani (23.02.2012)

- 10 Years OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina (1995-2005), http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2011030815040118eng.pdf (21.02.2012)
- AB'nin Geleceği: Lizbon Antlaşması, 07.02.2008 <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/link-dossier/lizbon-antlasmasi> (01.02.2012)
- Adanalı, Neslihan, “Rusya Federasyonu’nun Eski Sovyet Ülkeleri ve Balkan Ülkeleri Üzerindeki Etkisi”, İzmir Ticaret Odası, <http://www.riskcenter.com.tr/enerjirisk/enerjifiles/Rusya.pdf> (29.02.2012)
- Address to a Joint Session of Congress and the American People, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> (02.03.2012)
- Afganistan Timeline <http://www.history-timelines.org.uk/places-timelines/02-afghanistan-timeline.htm> (03.03.2012)
- Afganistan’da Afyon Üretimine Dönüş, 21 Kasım <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/120242.asp#BODY> (04.03.2012)
- Afganistan’da Helikopter Kazası 12 Şehit, 16 Mart 2012, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/725151-afganistanda-helikopter-kazasi-12-sehit> (22.03.2012)
- Afganistan’da İstikrarın Sağlanması, İlkbahar 2006, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art2.html> (05.03.2012)
- Afghanistan Annual Report on Protection of Civilians in Armed Conflict, UN, 2010, <http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/human%20rights/March%20PoC%20Annual%20Report%20Final.pdf> (04.03.2012)
- Afghanistan Annual Report on Protection of Civilians in Armed Conflict, UN, 2008, http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/human%20rights/UNAMA_09february-Annual%20Report_PoC%202008_FINAL_11Feb09.pdf (04.03.2012)
- Akçadağ, Emine, “Batı Avrupa Birliği’nin Sonu”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1297:bat-avrupa-birliinin-sonu&catid=167:ab-analizler (16.02.2012)
- Akçadağ, Emine, “Şanghay İşbirliği Örgütü: Rusya-Çin Ortaklığı mı, Rekabeti mi?”, 15 Nisan 2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1929:anghay-birlii-oerguetue-rusya-cin-ortakl-m-rekabeti-mi&catid=181:analizler-guvenlik (14.02.2012)
- AKÇT Kurucu Antlaşması (Paris antlaşması), <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/> (25.04.2010)
- Akdeniz ve Büyük Orta Doğu’ya Açılmak, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art4.html> (01.02.2012)

- Al-Qaeda in Pakistan is Top Threat, Says US Report, 5 Ağustos 2010
<http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-10888165> (05.03.2012)
- Arap, Erdal, “Yugoslavya’nın tarihi”, http://www.turkhukusitesi.com/makale_1214.htm
 (05.03.2012)
- Balkan Ülkeleri İle İlişkiler http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa (29.02.2012)
- Ball, James, September 11's Indirect Toll: Road Deaths Linked To Fearful Flyers, 5 Eylül 2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/sep/05/september-11-road-deaths> (01.03.2012)
- Beyaz Enerji Operasyonu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer İle Erdoğan Aktaş Konuşması, 12 Ocak 2001, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/56696.asp> (23.02.2012)
- Birleşmiş Milletler Antlaşması 26 Haziran 1945, BM, <http://www.unicankara.org.tr/index.php?ID=41&LNG=1> (14.02.2012)
- Boone, John, The Financial Scandal That Broke Afghanistan's Kabul Bank, 16 Haziran 2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jun/16/kabul-bank-afghanistan-financial-scandal>
 (05.03.2012)
- Bosnai and Herzegovina- Relations with EU, http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/bosnia_and_herzegovina/eu_bosnia_and_herzegovina_relations_en.htm
 (21.02.2012)
- Bozkurt, Enver, “NATO’nun Geleceği”, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/7tJmXLMLqy0CBZ1PINJzMUmX0oMcYB.pdf>
 (25.02.2012)
- Chossudovsky, Michel “The Criminalization of the State: "Independent Kosovo", a Territory under US-NATO Military Rule”, 4 Şubat 2008, <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=7996> (29.02.2012)
- Cirincione, Joseph ve Mathews, Jessica ve Perkovich, George ve Rajkumar, Miriam, WMD in Iraq, Ocak 2004 <http://www.carnegieendowment.org/files/Iraq3FullText.pdf> (13.02.2012)
- Çakmak, Cenap, “BM ve Bosna Soykırımı”, 18 Temmuz 2008, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=167:bm-ve-bosna-soykrm&catid=113:analizler-sosyo-kultur&Itemid=151 (16.02.2012)
- Çelik, Bilgin, “Vesayetten Bağımsızlığa Mı? Kosova’nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor”, <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html> (29.02.2012)
- Çin’de Uygurlar ayaklandı: 156 ölü, 6 Temmuz 2009
<http://www.cnnturk.com/2009/dunya/07/06/cinde.uygurlar.ayaklandi.140.olu/533785.0/>
 (02.03.2012)
- Day-by-day: Georgia-Russia Crisis, 21 Ağustos 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7551576.stm> (29.02.2012)

- Dede,Orhan ve Bayram,Hamidullah,“Kosova:Mitroviça’daki Son Gelişmeler”,Ağustos 2011,http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1114:kosova-mitrovicadaki-son-gelimeler&catid=95:analizler-balkanlar&Itemid=143 (01.02.2012)
- Diri, Esra, “Türkiye-Sırbistan İlişkilerinde Dönüşüm ve Balkanlarda İstikrar”, 9 Kasım 2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=852:tuerkiye-srbistan-likilerinde-doenuueem-ve-balkanlarda-stikrar&catid=95:analizler-balkanlar&Itemid=143 (29.02.2012)
- Efegil, Ertan, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya’nın Orta Asya Politikası(1991-1999)”, s.10. <http://bilig.yesevi.net/PDFS/16.sayi.pdf> (17.02.2011)
- Erhan, Çağrı, “Türkiye Adım Atarsa, Kosova Kıbrıs İçin de Emsal Olabilir”, 30 Temmuz 2010 <http://www.usakgundem.com/yazar/1677/t%C3%BCrkiye-ad%C4%B1m-atarsa-kosova-k%C4%B1br%C4%B1s-%C4%B0%C3%A7in-de-emsal-olabilir-.html> (29.02.2012)
- Establishment of a Commission to Deal with the Problems Raised by Discovery of AtomicEnergy(<http://daccessddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL4/602/91/PDF/NL460291.pdf?OpenElement>) (11.01.2012)
- European Currency Unit (ECU) <http://fx.sauder.ubc.ca/ECU.html> (10.02.2012)
- European Security Strategy 2003, EU, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (01.02.2012)
- European Union Council Secretariat, Factsheet, Mart 2009, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede250110councileuengagement_/sede250110councileuengagement_en.pdf (05.03.2012)
- Evolution of Relations, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49127.htm (21.02.2012)
- Former Yugoslavia, UNPROFOR, http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm (25.02.2012)
- Fostering Stability and Security in Afghanistan: The EU Contribution, EU, http://consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/euinsight-afgh-9-10.pdf (05.03.2012)
- History, Crossing the Rubicon http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history_pr.html (14.02.2012)
- Hollanda, 3 kişinin Srebrenitsa Katliamında Ölmesinden Sorumlu, 5 Temmuz 2011 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/07/110705_srebrenica_dutch.shtml (14.02.2012)
- <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/china/> (10.02.2012)
- <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/united-states/> (10.02.2012)

<http://eda.europa.eu/Aboutus/Whatwedo/Background> (01.02.2012)

<http://eda.europa.eu/Aboutus/Whatwedo/Missionandfunctions> (01.02.2012)

http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/petersberg_tasks_en.htm (01.02.2012)

<http://pekin.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=118510> (29.02.2012)

<http://pristine.be.mfa.gov.tr/> (29.02.2012)

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_111588.pdf , (10.02.2012)

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf, (10.02.2012)

<http://unama.unmissions.org/Default.aspx?tabid=1742> (04.03.2012)

<http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/whatisEulex.php> (29.02.2012)

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/berlinplus_/berlinplus_en.pdf (29.02.2012)

<http://www.isaf.nato.int/history.html> (04.03.2012)

<http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/2012-01-06%20ISAF%20Placemat.pdf>
(05.03.2012)

http://www.mfa.gov.tr/iii_-turkiye_nin-nato_ya-askeri-katkilari.tr.mfa (23.02.2012)

<http://www.mfa.gov.tr/nisan.tr.mfa> (25.02.2012)

http://www.mfa.gov.tr/no_225_-7-ekim-2011_-ulkemizin-isaf-kapsaminda-kabil-bolge-komutanligi-liderliginin-bir-yil-daha-surdurulmesi-hk_.tr.mfa (23.03.2012)

http://www.mfa.gov.tr/pkk_kongra-gel.tr.mfa (23.02.2012)

<http://www.nato.int/archives/1st5years/chapters/intro.htm#1> (01.02.2012)

<http://www.nato.int/cps/en/natolive/51288.htm> (25.02.2012)

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm (29.02.2012)

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm (01.02.2012)

http://www.nato.int/docu/briefing/balkans/html_en/balkans07.html (28.02.2012)

<http://www.nato.int/docu/comm/2009/0904-summit/index.html> (05.03.2012)

<http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art4.html> (01.02.2012)

<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/turkish/art1.html> (15.02.2012)

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_nato-trans-tur.pdf
(15.02.2012)

<http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf> (28.02.2012)

<http://www.nato.int/strategic-concept/index.html> (28.02.2012)

<http://www.nato.int/strategic-concept/roadmap-strategic-concept.html#guiding> (25.02.2012)

<http://www.oecd.org/dataoecd/20/0/2412182.pdf> (29.02.2012)

<http://www.oecd.org/dataoecd/40/29/48970710.pdf> (29.02.2012)

<http://www.osce.org/activities/13035.html>, (19.02.2012)

<http://www.osce.org/kosovo> (29.02.2012)

<http://www.osce.org/mg/66872> (16.02.2012)

<http://www.osce.org/who/87> (14.02.2012)

<http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=1&lang=EN> (21.02.2012)

http://www.securitycouncilreport.org/site/c.gIKWLeMTIsG/b.1387831/k.1364/February_2006brKosovo.htm (29.02.2012)

<http://www.tika.gov.tr/arama/> (23.03.2012)

http://www.tsk.tr/1_tsk_hakkinda/1_1_tarihce/tarihce.htm (23.02.2012)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1facts.html> (23.02.2012)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html> (23.02.2012)

<http://www.un.org/News/Press/docs/2006/org1469.doc.htm> (14.02.2012)

<http://www.weu.int/> (25.02.2012)

<http://www.weu.int/index.html> (14.02.2012)

Ilias, Shayerah, "Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues", Congressional Research Service, <http://fpc.state.gov/documents/organization/127284.pdf> (01.02.2012)

IMF'ye Genel Bakış, <http://www.imf.org/external/country/tur/rr/2011/overview.pdf> (01.02.2012)

Istanbul Bombings: Your Eyewitness Accounts, 28 Kasım 2003 http://news.bbc.co.uk/2/hi/talking_point/3223390.stm (01.02.2012)

İsmailov, Elnur, "Türkiye ve Azerbaycan'ın Fransa'ya karşı Tavrı Nasıl Olmalıdır", 9 Ocak 2012, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1999:turkiye-ve-azerbaycanin-fransaya-karsi-tavri-nasil-olmalidir&catid=86:analizler-kafkaslar&Itemid=148 (19.02.2012)

Kara Kuvvetleri Komutan, Turkish Land Forces, <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/tu-army.htm> (23.02.2012)

Kasım, Kamer, "Hocalı Katliamının 20. Yılında Karabağ Sorunu", <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2585> (21.02.2012)

Kenneth Katzman, Afghanistan: Current Issues and U.S. Policy, CRS Report for Congress, Ağustos 2003, <http://www.iwar.org.uk/news-archive/crs/24047.pdf> (29.02.2012)

Kessikbayev, Askhat, "Şanghay İşbirliği Örgütü: Güvenlik Teşkilatından Bölgesel Kutup'a Doğru?", 17 Şubat 2005 http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/145/sanghay_beslisinden_sanghay_isbirligi_organizasyonu (02.03.2012)

Kosova Geçici Öz Yönetim Anayasal Çerçevesi http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/CF_Turkish_Anayasal_Cercevesi.pdf (29.02.2012)

- Kosova: NATO and Military Action,
<http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp99/rp99-034.pdf> (28.02.2012)
- Kosovo, Şubat 2006 http://www.securitycouncilreport.org/site/c.glKWLeMTIsG/b.1387831/k.1364/February_2006brKosovo.htm (29.02.2012)
- Kosovo's Declaration of Independence Did not Violate International Law – UN Court, 22 Temmuz 2010 <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=35396&Cr=kosovo&Cr1> (29.02.2012)
- Köchler, Hans, “The Voting Procedure in the United Nations Security Council”, 1991,
http://i-p-o.org/Koechler-Voting_Procedure-UN_Security_Council.pdf (05.01.2012)
- Krene, Jim, Britain Demands Iran Release 15 British Sailors, Marines, 3 Mart 2007
http://www.usatoday.com/news/world/2007-03-23-britain-iran_N.htm, (01.02.2012)
- Laçiner, Sedat, “Ermeni Sorununun Fransa-Türkiye İlişkilerine Etkisi(2002 Yılına Kadar)”,
<http://www.usakgundem.com/ders-notu/16/ermeni-sorununun-fransa-t%C3%BCrkiye-%C4%B0li%C5%9Fkilerine-etkisi-2002-y%C4%B1%C4%B1na-kadar-.html> (19.02.20)
- Laçiner, Sedat, “Neden Afganistan'dayız?” 22 Mart 2012,
http://www.tyb.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=6064:sedat-lacinerden-neden-afganistandayz&catid=54:haberler&Itemid=290 (28.03.2012)
- Leading Drug Producer Afghanistan Witnessing Rise in Addiction, 21 Haziran 2010,
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=35077&Cr=afghan&Cr1=drug> (04.03.2012)
- Lessons From Rwanda, The United Nations and Prevention of Genocide,
<http://www.un.org/preventgenocide/rwanda/responsibility.shtml>, (23.02.2012)
- Lizbon Antlaşması <http://www.mfa.gov.tr/lizbon-antlasmasi.tr.mfa> (01.02.2012)
- Lüle, Zeynel, “Tarafların Çekil”, 25 Aralık 2011,
<http://www.hurriyet.com.tr/planet/19538335.asp> (19.02.2012)
- Maastricht Agreement
<http://eurlex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0104000047> (25.02.2012)
- McGreal, Chris, Mahmoud Ahmadinejad's UN Speech Prompts Diplomatic Walkouts, 22 Eylül 2011
<http://www.guardian.co.uk/world/2011/sep/22/mahmoud-ahmadinejad-united-nations-speech> (01.03.2012)
- Müftüler Baç, Meltem, “Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış”, TESEV Yayınları Dış Politika Analiz Serisi 4, Kasım 2006, s.11.
[http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DPT/AB/AB%20Guvenlik%20\(11.06\).pdf](http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DPT/AB/AB%20Guvenlik%20(11.06).pdf), (10.02.2012)
- NATO ve Avrupa Birliği İşbirliği
<http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art6.html> (29.02.2012)

- NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (01.02.2012)
- NATO/WEU Operation Sharp Guard <http://www.nato.int/ifor/general/shrp-grd.htm> (25.02.2012)
- NATO'nun Hesap hataları, Aksiyon, 17 Nisan 1999, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-4954-11-natonun-hesap-hatalari.html> (29.02.2012)
- NATO's Role in Civil Emergency Planning, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_cep-e.pdf (01.02.2012)
- NATO's Role in Kosovo, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm (29.02.2012)
- NATO'daki 'savaşı' Türkiye kazandı!, 24 Mart 2011 <http://www.ntvmsnbc.com/id/25196074/> (10.04.2012)
- Norton-Taylor, Richard, Iran Seizes Navy Boats, The Guardian, 22 June 2004, <http://www.guardian.co.uk/uk/2004/jun/22/world.iran> (01.02.2012)
- Operation ALBA <http://www.un.int/slovenia/pk-alba.html> (25.02.2012)
- Özbay, Fatih, “NATO Zirvesi'nin Galibi Kim?”, 4 Nisan 2008, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=119:nato-zirvesinin-galibi-kim&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (25.02.2012)
- Özdabak, Mustafa, “2003 Saldırıları Çabuk Unutuldu”, 2 Mayıs 2012 <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/12998836.asp> (01.02.2012)
- Özyurt, Güneş, “Suriye'deki Gelişmeler ve Türkiye-İran İlişkileri”, 2 Eylül 2011 http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1494:suriyede-ki-gelimeler-ve-tuerkiye-ran-likileri&catid=168:ortadogu-analizler (10.04.2012)
- Pakistan Helping Afghan Taliban – NATO, 1 Şubat 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-16821218> (05.03.2012)
- Partnership for Peace: Framework Document, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b.htm> (01.02.2012)
- Past Peacekeeping Operations, <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/past.shtml> (23.02.2012)
- Pedlow, Gregory W., “NATO Strategy Documents 1949-1969” , NATO, Ekim 1997, <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf> (01.02.2012)
- Petersberg Taks http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/petersberg_tasks_en.htm, (01.02.2012)

- Radovan Karadžić Transferred to UN War Crimes Tribunal in The Hague, UN News Centre, 30 Temmuz 2008, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=27525&Cr=Radovan&Cr1> (19.02.2012)
- Remarks of Lahcen School Opening Bina Settlement, Ambassador Speeches, 15 Eylül 2008, <http://azerbaijan.usembassy.gov/ambspeech79en.html> (21.02.2012)
- Riga Zirvesi Üzerine Düşünceler, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/turkish/art1.html> (01.02.2012)
- Russia Links Kosovo with Georgia, 15 Şubat 2008 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7246505.stm> (29.02.2012)
- Rusya Abhazya ve Güney Osetya'yı Tanıdı, 26 Ağustos 2008, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/08/080826_russia_recognition.shtml (29.02.2012)
- Sengupta, Kim, More Than Half of Afghanistan “Under Taliban”, 22 Kasım 2007, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/more-than-half-of-afghanistan-under-taliban-759003.html> (05.03.2012)
- Serbia: Official Candidate for EU Membership, 8 Mart 2012 <http://web.cor.europa.eu/epp/News/Pages/08March2012.aspx> (29.02.2012)
- Shimkus, John, “NATO-EU Operational Cooperation” <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=1168> (14.02.2012)
- Smith, Chris, “EU-NATO Relations”, Haziran 2011, s.5. http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/63/83/81/PDF/EWP_politics_ideology_Eu_NATO.pdf (16.02.2012)
- Somalia, UNOSOM II, Fact and Figures, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html>, (25.02.2012)
- Spillius, Alex, US Government Behind Sept 11 Attacks, Ahmadinejad Says, 23 Eylül 2010 <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/8021822/US-government-behind-Sept-11-attacks-Ahmadinejad-says.html> (01.03.2012)
- Steinberg, James B., “The Transformation of the European Defense Industry, Emerging Trends and Prospects for Future U.S.-European Competition and Collaboration”, The National Defense Research Institute (RAND), <http://www.dtic.mil/cgibin/GetTRDoc?AD=ADA261024> (18.02.2012)
- Taliban Kızların Eğitimine Karşı Olmayacak, 11 Ocak 2011 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/01/110114_taliban_education.shtml (05.03.2012)
- The Alliance's New Strategic Concept 1999 http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, (29.02.2012)

- The Alliance's New Strategic Concept 1991
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (10.02.2012)
- The EU in Kosovo, Şubat 2008
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98770.pdf
 (29.02.2012)
- The Helsinki Decalogue, <http://www.osce.org/who/43960> (14.02.2012)
- The North Atlantic Treaty, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm
 (01.02.2012)
- The Washington Declaration 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-063e.htm>
 (14.02.2012)
- Timeline Georgia, BBC News, 31 January, 2012,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/1102575.stm, (16.02.2012)
- Trading with The World's Largest Economy: EU Ambassadors Visit MICP
<http://www.customs.gov.ph/newsView.php?id=68> (10.02.2012)
- Treaty of Amsterdam, 2 Ekim 1997, Madde 2 ve Article J7,
<http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> (01.02.2012)
- Treaty of Nice http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12001C/htm/C_2001080EN.000101.html (01.02.2012)
- Türk Askeri'nin Afganistan'daki Misyonu, 16 Mart 2012,
<http://www.ntvmsnbc.com/id/25331104/> (23.03.2012)
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkıları
http://www.tsk.tr/4_uluslararası_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_%20kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm
 (29.02.2012)
- Türkiye - Afganistan Siyasi İlişkileri http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afganistan_siyasi-iliskileri.tr.mfa (05.03.2012)
- Türkiye, Suriyeli Mülteciler İçin Yardım İsteyebilir, 6 Nisan 2012,
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/04/120406_syria_3.shtml (10.04.2012)
- Türkiye'nin Uluslar arası Güvenlik Perspektifi, http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-uluslararası-guvenlik-perspektifi.tr.mfa (23.02.2012)
- Türkiye'den Afganistan'a İkinci İl İmar Timi, 20 Temmuz 2010,
<http://www.cnnturk.com/2010/dunya/07/20/turkiyeden.afganistana.ikinci.il.imar.timi/584108.0/index.html> (04.03.2012)
- Türkiye'nin AB üyeliğine kim nasıl bakıyor?, 11 Ekim 2004,
<http://www.milliyet.com.tr/2004/10/11/son/sondun11.html> (01.02.2012)

- UN World Court Acquits Serbia of Genocide in Bosnia; Finds It Guilty of Inaction, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=21672&Cr=ICJ&Cr1> (28.02.2012)
- UN World Court Rules It Has No Jurisdiction to Decide Georgian Claim, 1 Nisan 2011, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37975&Cr=The+Hague&Cr1> (29.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution (1992) 760, 761, 762, 764, 769, 770, 771, 776, 777, <http://www.nato.int/for/un/un-resol.htm> (14.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 1004 (1995) <http://www.nato.int/for/un/u950712a.htm>, (14.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 1160 (1998) , <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (28.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 1199 (1998) , <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (28.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 1244 (1999) , <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (29.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 1368 (2001), <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/SC7143.doc.htm> (14.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 1373 (2001), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement> (02.03.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 678 (1990), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement> , (14.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 757 (1992) <http://www.nato.int/for/un/u920530a.htm> (14.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 758 (1992) <http://www.nato.int/for/un/u920608a.htm> (14.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 781(1992) <http://www.nato.int/for/un/u921009a.htm> (14.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 824 (1993) <http://www.nato.int/for/un/u930506a.htm> (14.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 836 (1993) <http://www.nato.int/for/un/u930604a.htm> (14.02.2012)
- United Nations Security Council, Resolution 884 (1993), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/631/20/PDF/N9363120.pdf?OpenElement> (16.02.2012)
- Uyuşmazlıkların Çözümü Ve Arabuluculuk <http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa> (23.02.2012)

Vatansever, Muzaffer, “Kosova’nın Bağımsızlığı: Türkiye Perspektifinden Bir Analiz”, 17 Mart 2012, <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=1646> (25.02.2012)

Ward, Victoria, Serbian War Criminals: Slobodan Milosevic Profile, 26 Mayıs 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/serbia/8538575/Serbian-war-criminals-Slobodan-Milosevic-profile.html> (29.02.2012)

Washington Treaty, http://www.nato.int/cps/en/SID-41426331-6494A785/natolive/topics_67656.htm (01.02.2012)

Woods, Kevin M. ve Lacey, James, “Iraqi Perspectives Project: Saddam and Terrorism: Emerging Insights from Captured Iraqi Documents”, Institute for Defense Analyses, <http://lauren.vortex.com/dod-iraq-aq.pdf> (05.03.2012)

Wörner, Manfred, “NATO transformed : the Significance of the Rome Summit” <http://www.nato.int/docu/review/1991/9106-1.htm> (10.02.2012)

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI :İlkay ÇIKLA
Doğum Tarihi ve Yeri :26.11.1986-ANTALYA
Medeni Durumu :Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Aldemir Atilla Konuk Anadolu Lisesi
Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslar arası İlişkiler Yüksek Lisansı
Tez Konusu: :NATO'nun Askeri ve Sivil Alanlarda AB ile İşbirliği ve Türkiye'ye Etkileri
Yabancı Diller :İngilizce, İspanyolca
E-Mail :ilkaycikla@hotmail.com

İş Deneyimi

Stajlar : Antalya Valiliği (2006)
Çalıştığı Kurumlar : Asociación Juvenil Intercambia